

Euskeraren erri akademia / Academia popular de la lengua vasca
Lacademie populaire de la langue basque

Euskerazaintza

LXVIII Zenbakia • 2011. urtea-2

**Euskerazaintza, Euskeraren Erri
Akademia Alkartearen araudia**

**Euskalerrria edo Euskadi
“berezko sorterrri edo aberria da”**

Euskerazaintza

Gure irakurleari:

Azken zenbakian gure aldizkari au artzen dutenentzat eta adiskideentzat jarritako oar bar agertu zan, arpedunai diru-laguntza eskatuz.

Batzuk arpidetza zenbat dan jakin nai dute eta gure erantzuna au da: oraingo ez degu arpide-saria zeaztuteko asmorik, al degun artean naiago degu irakurleen gogo ona kontuan artu eta emaitza ematen digutenak "laguntzalle" taldera sartuko ditugu.

Gure kontuen zenbakiak onek dira:

BBVA: 0182-1296-00-0201538669

KUTXA: 2101-0200-46-0006681589

EUSKERAZAINTZA

Euskeraren Erri-Akademia

Colón de Larreategi 14, 2ª eskuma

48001 - BILBAO

Z. N. A. /C. I. F. G 20/127. 759

Eusko Jaurlaritzaren Elkarteko Erroldan, 1136 zenbakia.

Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena

(BOE 45/1981 eta EE. AA. 96/1984)

I.S.B.N. : 1132- 1318

Legerako Gordetza: BI-1928-87

Laguntzaille

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia
Kultura Saila
Departamento de Cultura

ATARIKOA.....	7
EUSKERAZAINTZA, EUSKERAREN ERRI AKADEMIA ALKARTEAREN ARAUDIA	11
EUSKALERRIA EDO EUSKADI “BEREZKO SORTERRI EDO ABERRIA DA”	27
Aurkezpena	29
Berezko “baita”.	30
Munduan.....	31
Euskalerria.....	32
Erria izateko lenengo oinkadak.....	33
Europaren askatasunezko Euskal zentzuzko izaera.	34
Keltiarren edesti laburra.	35
Etruskoen edesti laburra.....	35
Erromatarren edesti laburra.....	36
Godoen edesti laburra.	38
Oarkuntza.	40
Erdi mendea.	40
Eleiza katolikoaren nausitasuna.....	41
Frantziko lurraldearen lenengo Erregetzak.	42
Alemaniko lurraldearen lenengo Erregeak.....	43
Erdi ugarte edo peninsula onen lurraldean, lenengo Erregeak.	43
Mauritarren sarrera Europako sartalde onetan.	45
Euskalerrriaren egoaleko lurraldean leen Errege ta jaunak.	45
Akitania.....	45
Baskoniako Dukat erria.....	46
Karlo Magno, Mauritarrek, katoliko eleiza, eta Euskaldunak.....	47
Euskalerrriko ego aldean Mauritarrekin Nafarroako Erregetza ta Bizkaiko jauntzaren sorkuntza.	49
Nafarroako Erregetzaren sorkuntza:	50
Jimenotarren Errege leiñutik.	52

Nafartar Errege leiñutik.	53
Txanpañako Errege leiñutik.	54
Euskalerrian, Bizkaiko jauntzaren sorkuntza:	55
Bizkaiko jauntzaren sorkuntza:	55
Bizkaiaren leenengo jauna:	56
Bizkaiko Batzar Nagusiaren baldintzak, jaunarekin elkar aditzeko:	57
Bizkaiko Batzar Nagusiak euren jabetasunean, izendatutako jaunak kendu eikiezan emon jakien jaurkintzako agintaritzatik?:.....	58
Pase Forala zergaitik sortu zan?:	58
25gn. Jaunak, Isabel ta Fernando katolikuak:	59
Taket arteko ondorio labur bat.....	61
Sarrera.....	61
1.789an Frantziko iraultza.....	62
Euskalerrriaren arazoak, 1.789ko urtetik gaur arte.....	63
VII In Fernando.....	64
Onen ondorio labur bat.....	66
Karlistadako gudatearen zergaitia.....	69
1.833an lenengo karlistadako gudaren asiera:.....	70
1.833-1.839ko lenengo karlistadaren amaiera.....	71
1.835ean bagillaren 25ean Zumalakarregi il zanetik, edestiaren aria ostera artuta.	71
Alde bietatik ibili ziran gudal nagusi onein, jaiotzezko erri edo aberriaren «baitazko eritzian» eukitako ulermenaren ondorioak dira.....	76
1.833-1.876eko urte bitartean, karlistadaren gudak.	79
1.840-1.860ko bigarren gudaldia.	80
1.840-1.844ko urte bitartean, Euskalerrriak bakearen ordez, menpeko legeekin ordaindu bear ebezanak.	80
Euskal nortasunaren sorkuntzatik asita, 1go karlistadako lan guzti onen ondorioa.	81
Len: lur, aize, ur, zuaitz, landara, abere ta gizakiaren eskubideak	81
Euskal nortasunezko demokrazia.....	82
Espaniar nortasunezko demokrazia.	83

Osio gotzaiña eta I. Rekaredo.	84
I. Rekaredo:	84
Zelan ziurtu Toledoko batzarretik agertzen dirala gure kalte guztiak?.....	85
Ziurtza.	85
Iru azalpen edo adierazpen onei erantzuna emoteko, len jakin bear doguna:	85
Lenengoari erantzunda:	86
Bigarrenari:.....	86
Iru garrenari:	86
Toledoko Kaizartza edo Toledoren Kaizarkeria.....	87
Euskaldunak.	87
Euskaldunen bizitzazko osagarritasuna ⁽¹⁵⁶⁾	88
Zer esan Euskaldun gazteari?.	90
Zer egin?.....	90
OARKUNTZAK.	93
BIBLIOGRAFIA	97

Atarikoa

Zatoz, euskaldun irakuarle, nigaz, aurrean dakoagun etxe bat ikustera.

Idaztitegi bat, liburutegi bat dogu. Ez, liburu denda, edo ta idaztiak saldu-tekoa. Idaztiak erakustekoa baño.

Bertan sartuaz idazti pillo bat ikusten dogu. Ez bata bestearen gañean, erdi nasteen lez. Ez!. Idazti bakoitzak bere lekua ondo aukeratuta dauko. Apala garbi ta txukunetan kokatuta. Bakotxaren izen edo edukiaren edo itxuraren arabera.

Umeeri buruzkoak, umeentzako tokian. Edestiari buruzkoak, Idazkerakikoak, Artearekikoak, Musikarekikoak. Patxaraz ikusi ta aztertuteko moduan.

Erostera joan edo ikusmiraz urreratuta, beingo batean bete zeinke zeure gogoa.

Olatsu dago, nire uste xumean, eskueartean edo begi aurrean dakazun Atutxatar Pauloren idazti lana.

Artu daigun oso osorik eta banadu daigun zati egokietan.

Ona emen laburbilduz, idazlanaren AZALBURUAK:

- 1- GURE ABERRIA.
- 2- BESTEEN ABERRIA.
- 3- ERREGETZAK: FRANTZIARRA ta ALEMANDARRA.
MAURITARRENA.
NAPARTARRENA.
- 4- BIZKAIKO JAUNTZAK: Sorkuntza. Pase Forala.
- 5- BIZKAIKO JAUNAK: Isabel eta Fernando.
- 6- KARLISTADAK.
- 7- EUSKEL NORTASUNEZKO DEMOKRAZIA.
- 8- OSIO GOTZAINA, REKAREDO TA TOLEDOKO
BATZARRAK.
- 9- EUSKALDUENEN BIZITZAZKO OSAGARRITASUNA.
- 10- ZER ESAN EUSKALDUN GAZTEAI.
- 11- OARKETAK.
- 12- BIBLIOGRAFIA.

Barroetatar Klaudiok
Bilbaon 2011. Azaroan.

Gure irakurleari:

Azken zenbakian gure aldizkari au artzen dutenentzat eta adiskideentzat jarritako oar bar agertu zan, arpidedunai diru-laguntza eskatuz.

Batzuk arpidetza zenbat dan jakin nai dute eta gure erantzuna au da: oraingoz ez degu arpide-saria zeaztuteko asmorik, al degun artean naiago degu irakurleen gogo ona kontuan artu eta emaitza ematen digutenak “laguntzalle” taldera sartuko ditugu.

Gure kontuen zenbakiak onek dira:

BBVA 0182-1296-00-0201538669

KUTXA 2101-0200-46-0006681589

JUSTIZIA ETA HERRI
ADMINISTRAZIO SAILA

Administrazio Erregistroen eta Toki
Araubidearen Zuzendaritza

JUSTICIA Y
ADMINISTRACION PUBLICA

Dirección de Registros
Administrativos y de Régimen
Local

EBAZPENA, 2011KO IRAILAREN 16KOA, ADMINISTRAZIO ERREGISTROEN ETA TOKI ARAUBIDEAREN ZUZENDARIARENA, BILBOKO (BIZKAIA) "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA ELKARTEAK ESKATUTAKO ESTATUTU-ALDAKETA EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO ELKARTEEN ERREGISTRO NAGUSIAN INSKRIBATZEN DUENA

RESOLUCIÓN DE 16 DE SEPTIEMBRE DE 2011 DEL DIRECTOR DE REGISTROS ADMINISTRATIVOS Y REGIMEN LOCAL, POR LA QUE SE INSCRIBE EN EL REGISTRO GENERAL DE ASOCIACIONES DEL PAIS VASCO LA MODIFICACIÓN ESTATUTARIA PROMOVIDA POR LA ENTIDAD DENOMINADA "EUSKERAZAINTZA"-EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA DE BILBAO (BIZKAIA)

BILBoko (BIZKAIA) "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA izeneko erakundeak onartutako estatutu-aldaketa Elkarteen Erregistro inskribatzeko hasitako espedientea dela-eta, ondorengoan oinarrituz:

En relación con el expediente promovido por la entidad denominada "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA de BILBAO (BIZKAIA), para la inscripción en el Registro de Asociaciones de la modificación estatutaria aprobada por la misma, y en base a los siguientes:

AURREKARIAK

ANTECEDENTES DE HECHO

I.- BILBOKO (BIZKAIA), "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA izeneko erakundeak, 1978ko Azaroaren 27an eraturakoak eta, 1979ko Azaroaren 23an Elkarteen Erregistroan AS.R.P.G.01136 zenbakiarekin inskribatutakoak, 2011ko Apirilaren 07an izandako Batzar Orokorren ezohiko bileran, beharrezko bozketa-kuorumarekin eta legezko moduan egindako deialdiaren ondoren, estatutu-aldaketa erabaki zuen, honakoa alegia:

I.- La entidad denominada "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA de BILBAO (BIZKAIA), constituida el 27 de Noviembre de 1978 e inscrita en el Registro de Asociaciones con fecha 23 de Noviembre de 1979 y número AS.R.P.G.01136 en sesión extraordinaria celebrada por su Asamblea General el día 07 de Abril de 2011 con el quorum de votación requerido y previa convocatoria realizada en legal forma, acordó la modificación de sus Estatutos, consistiendo la misma en: una nueva redacción de su articulado.

atal guztien berridazketa.

II.- Zerbitzu eskudunak aurkeztu diren agiriak aztertu ditu, honako alderdiok egiaztatzeko: alde batetik, erakunde eskatzailea Euskadiko Elkartei buruzko ekainaren 22ko 7/2007 Legearen aplikazio-eremuan sartuta dagoen, eta bestetik, lege horretan ezarritako gaitasun-betebeharrak eta betebeharrak formalak betetzen dituen.

II.- Por el Servicio competente se ha analizado la documentación presentada, a fin de comprobar si la entidad solicitante está incluida en el ámbito de aplicación de la Ley 7/2007, de 22 de junio, de Asociaciones de Euskadi, y si reúne los requisitos de capacidad y de carácter formal establecidos en dicha ley.

ZUZENBIDEKO OINARRIAK

FUNDAMENTOS JURIDICOS

LEHENENGOA.- Espediente hau pertsona legitimatuek eragin dute, eta berori erabakitzeko funtsezkotzat jotzen diren agiri eta xehetasun guztiak gehitu zaizkio.

PRIMERO.- El presente expediente ha sido promovido por personas legitimadas para ello, y al mismo se han aportado cuantos documentos y datos se consideran esenciales para su resolución.

BIGARRENA.- Euskadiko Elkartei buruzko ekainaren 22ko 7/2007 Legearen 29. artalean xedatutakoaren arabera, Elkarte organo eskudunak erabaki du estatutu-aldaketa, legez eta estatutuen bidez ezarritako prozedurari men

SEGUNDO.- De conformidad con lo dispuesto en el artículo 29 de la Ley 7/2007, de 22 de junio, de Asociaciones de Euskadi, la modificación estatutaria en cuestión, ha sido acordada por el órgano competente de la

eginez. Aldaketa horrek, ordea, ez du elkartearen izaera juridikoa aldatu.

HIRUGARRENA.- Euskal Autonomia Erkidegoko Elkarten Erregistro Nagusiaren Erregelamendua onartzen duen uztailaren 29ko 145/2008 Dekretuko 4.2 artikulua, eta, Justizia eta Herri Administrazio Sailaren egitura organikoa eta funtzionala ezartzen duen otsailaren 23ko, 57/2010 Dekretuak (zeinaren 5. artikulua 26 artikulua gehitzen dio 472/20089 Dekretuari) Administrazio Erregistroen eta Toki Araubidearen zuzendariari ematen dio eskatutako inskripzioaren egokitasunari buruz ebazteko eskumena.

Horren guztiaren ondorioz,

Euskadiko Elkartei buruzko ekainaren 22ko 7/2007 Legea, Euskal Autonomia Erkidegoaren Elkarten Erregistro Nagusiaren Erregelamendua onartzen duen uztailaren 29ko 145/2008 Dekretua, Herri Administrazioen Araubide Juridikoaren eta Administrazio Prozedura Erkidearen 30/1992 Legea eta aplikatu daitezkeen gainerako araudia **IKUSIRIK**, honako hau

EBATZI DUT:

BILBoko (BIZKAIA) "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA izeneko erakundeak erabakitako estatutu-aldaketa dagokion erregistro-orrian inskribatzea, publicitate ondorioetarako soilik.

Elkarten Erregistroan inskribatzen denetik aurrera izango ditu soilik eraginak, fede oneko hirugarrenen aurrean, aldaketa horrek.

Administrazioarekiko bidea agortzen ez duenez, erabaki honen aurka goratu jotzeko errekurtsoa aurkez diezaioke eskatzaileek Justizia eta Herri Administrazio Sailaren Araubide Juridikoaren sailburuorde andreami, erabakia jakinarazten den egunaren biharamunetik hasi eta hilabeteko epean.

Asociación con sujeción al procedimiento legal y estatutariamente establecido, sin que la misma implique alteración de la naturaleza jurídica de la entidad.

TERCERO.- El artículo 4.2 del Decreto 145/2008, de 29 de julio, por el que se aprueba el Reglamento General de Asociaciones del País Vasco, en relación con el artículo 5 del Decreto 57/2010, de 23 de febrero, por el que se establece la estructura orgánica y funcional del Departamento de Justicia y Administración Pública, el cual añade un artículo 26 al Decreto 472/2009 que atribuye al Director de Registros Administrativos y Régimen Local la competencia para resolver sobre la procedencia de la inscripción solicitada.

En virtud de cuanto antecede,

VISTA la Ley 7/2007, de 22 de junio, de Asociaciones de Euskadi, el Decreto 145/2008, de 29 de julio, por el que se aprueba el Reglamento General de Asociaciones del País Vasco, la Ley 30/1992, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común, y demás legislación aplicable.

RESUELVO

Inscribir en la hoja registral correspondiente la modificación estatutaria acordada por la Entidad denominada "EUSKERAZAINTZA" EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA de BILBAO (BIZKAIA) a los solos efectos de su publicidad.

Dicha modificación sólo producirá efectos ante terceros de buena fe a partir de su inscripción en el Registro General de Asociaciones del País Vasco.

Contra la presente Resolución, que no agota la vía administrativa, podrán las personas interesadas interponer Recurso de Alzada ante la Ilma. Sra. Viceconsejera de Régimen Jurídico del Departamento de Justicia y Administración Pública, en el plazo de un mes, contado a partir del día siguiente al del recibo de su notificación.

VITORIA-GASTEIZ, 2011ko Irailaren 16.
En VITORIA-GASTEIZ, 16 de Septiembre de 2011.

JUSTIZIA ETA HERRI
ADMINISTRAZIO SAILA
Erregistro Erregistroa

**ADMINISTRAZIO ERREGISTROEN ETA TOKI ARAUBIDEAREN ZUZENDARIA
EL DIRECTOR DE REGISTROS ADMINISTRATIVOS Y REGIMEN LOCAL**

Iz./Fdo.: José Ignacio Pariente de Prada

Euskerazaintza Euskeraren Erri Akademia Alkartearen Araudia

Lenengo atalburua

IZENA

1º araua

EUSKERAZAINTZA-EUSKERAREN ERRI AKADEMIA, Eusko Jaurlaritzaren Alkarte Erroldan zerrendaturik agertzen da, AS.R.P.G. 01136 zenbakiaz, 1.979-eko Azilla-ren 23-an. Aldatua izanda Euskadi-ko Alkateen Bagilla-ko 22-ko 7/2.007 arabera eta buru jabetzaren 9-an eta 10.13 arauetan datorrenagaz bat dator Alkarteen eskubideak bideratzen dituan Epailla-ren 22-an eguneko 1 / 2.002 Lege organikoagaz batera dagoala.

EUSKERAZAINTZA EUSKERAREN ERRI AKADEMIAri, Estaduko Alkarte Erroldan 32921 zenbakiaz azaltzen zalarik- 1.980-ko Abendua-ren 10-ean Ministeritza Batzordearen erabakiz (1.981-eko B.O.E.ren 4-5n alean erri zuduzkotasunaren alderrikapena onartzea emon jakon "ERRI ZUDUZKO ALKARTE" izena erabilteko eskubidea du. Eta orrekin legeak emoten dautson zergarik-ezak eta gaiñontzezko onurak. Ori bera onartua agertzen du, 1.984-ko Ekaiña-ren 7-an, Euskalerrri-ko A.-ren A-96 zenbakian "B.O.P.V.", Eusko jaurlaritzaren kultura sailak, 1.984-ko Maie-tza-ren 21-eko aginduz.

ELBURUAK ZEINTZUK DIRAN

2n. araua

Alkarte onen eginkizuna ez da irabazpidetan izango.

Eta elburu nagusia auxe du:

EUSKERA, kondairatik dituen oiñarrizko euskalki nagusienetan, zaintzea, bizi-eraztea, indartzea eta ikerketaz aberastea, euskera batuago lortzearen billa Erriarekin elkar-lanean.

Elburu ori lortzeko onako ekintza aukerando ditu aurrera, legezko baldintzepean:

1. Euskadin bizi dan guztiak euskeraz jakitzeko eta itzegiteko duen gizabidezko bete-bearra adirazten, Euskalerrri osoaren aurrean argiro azaltzen jarriko ditu bere ekintzak.
2. Erki eta eskualde bakoitzean bertako euskera jakitea bultzatuko du, beste eskualdeetako euskera ere ikastera eragiñez, au bait da biderik egokiena Euskeraren egiazko bateratzea lortuko.
3. Euskerazko irakurketa-idazketak ikasten lagunduko dio Erri euskalduneri, eta aldi berean gure izkuntza ikasteko erraztasunak eskeiñiko dizkie Euskadiko biztanle guztiei.
4. Euskaldun Erria da bere izkuntzaren egiazko irakasle ta zaintzaille. Ziurtasun orretaz jabeturik. Erri euskaldun orri laguntza eskatuko dio, euskeraren muiña adirazten duten esaera zaar eta esaldi egokiak jasotzeko lanean.
5. Itz arrotzak bearriok gabe eta era ez egokian barra-barra sartzearen aurka jokatu du, eta aldi berean izkuntzaren joskera eta jatortasuna zainduko ditu indar guztiz.
6. Euskera irakasteko ikastaldiak antolatzen eta burutzen, eta Euskal-irakasle titulodunak gertatzen, egiñaalak egingo ditu. Eta azterketar gainditzen dituztenei, dagokion gaitasun-agiriak eta tituloak emando dizkie. Gaitasuna lantzeko alor onetan, oizko irakasbideek gaiñera, oraingo aurrerapen eta gizarteko komunikabideez baliatuko da.
7. Mailla guztietako irakaskintza-liburua eta ikasketakoak idazten eta argitaratzen lan egingo duenes, gai bakoitzaren ikasiak diranekin arreman estuak izango ditu.
8. Interneten bidez argitaratuko ditu argatagarri diran guztiak.

Aipatutako ekintzen kaltetan gabe. Alkartea bere elburuak betetzeko, onako jardunak egin aal izango ditu.

- Elburuak betetzeko eta bear dituen baliapideak biltzeko era guztietako ekonomia ekintzak.
- Bear izango dituen ondasunak eskuratu etas eduti, eta ekintzak eta itzarmenak burutu.
- Eta Legearen eta Araudiaren arabera, dagozkion gaiñerako ekintzak.

GIZARTE-ETXEA

3n. araua

Alkarte onen gizarte-etxe nagusia, Bilbaon, Colon de Larreategi kaleko 14n.atean, 2n. etxe-maillan, eskuñean izango da.

Alkartek beste toki batzuk be eratu leikez Bilbo barruan, Zuzendaritza Nagusia orre-la erabakitzen ba deu.

Gizarte etxe au beste leku batera aldatuko balitz zuzen-bide barriagaz Alkarteen Ze-rendara bialdu bearko da albiztea.

Beste erri batera joango balitz Estatutoaren aldaketa bearko da.

LURRALDE-INGURUA.

4n. araua

Erakunde onek bere ekintzak, Euskal Erria erkietan egingo ditu.

IRAUPENA ETA DEMOKRAZI-JOKOA

5n. araua

EUSKERAZAINTZA – EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA, betirako erazten da, baldin eta Batzar Orokor Berezi baten besterik az bada erabakitzen, 6garren atal-buruan agertzen dan bezela, edo bestela lege berezi baten agindupean.

Elkartearen barbe-eraketa eta berne-iarduerak demokraziaren arauzkoak izango dira

Bigarren atalburua

ZUZENDARITZA ETA ADMINISTRAZIO-SAILLAK

6n. araua

Alkartearen zuzendaritza eta administrasioren arduradunak elkarreango onako duiar-dute saikkak izango dira:

Bazkide Osoen Batzar Orokorra, au diardute-sail gorena.

Eta Zuzendaritza-Batzordea zuzendaritzaren elkarreango diardute, sail iraurko be-zela.

BATZARRA OROKORRA

7n. araua

Alkarte nagusia, bazkide guztiak osotua, onein gurariak agertzeko erakundea da.

Alkarte nagusiaren eskubideak onek dira:

1. Alkarte osoaren ekintzarako egin-bide nagusia on-artu.
2. Urteko kontuak eta urrengo urterako kontu-aurrea aztertu eta onartu.
3. Zuzendaritza-Batzordearen lana onartu.
4. Zuzendaritza batzordeko kideak aukeratu.
5. Alkartea desegin.
6. Lendakari, Idazkari, Diruzai ta jaurkintzako erakundean izan daitezken gañontzeko batzarkideak aukeratu, begiratu ta kontrolatzea.
7. Beste Alkarte batzuekazu batu eta batuta egotea kendu.
8. Ondasunak erabilli edo jabez aldatzea.
9. Ordezko diran erakunde kidekoei ordaintzea erabagi eta ordaindu.
10. Oizko ta ezoizko kuotak jartzea. Eskubide au, orde, jaurkintzako erakundeari adostazun zuzenaz ordaindu dagoioke.
11. Bazkideak bein betiko kanporatzeko erabagia artzea.
12. Beste organo sozialen bati esleitu bako beste edozein eskumen.

8n. araua

Alkarte Nagusiak oizko batzarrak eta bereziak egingo dauz.

9n. araua

Batzar Orokorren oizko billera egiteko dei, gutxienez, urten bein izango da, eta leenengo iru illebeteren barruan eginkusun auk azaltzeko, eta bear badira onartzeko: Elñikartearen egiztasmu orokorra. Aurreko urteko gastu eta diru-sarreei dagozkien kontuen egoeta txosnea. Aurrengo urteko aurrekontua, eta Zuzendaritza-Batzordearen kudeaketa: Zuzendaritza-Batzobeak Batzar Orokorren esanetara eta aren agin dupean jardun berako du beti.

10n. araua

Alkarte Nagusiak oizko batzarrera dei egingo dau Zuzendaritza- Batzordeak eskatzen dauanean, eta bere gurariz edo berrogei bazkide eskatzen dabelako eta batzarraren zioa eta elburua beti agertuko dau, gitxienez urrengo gai oneik aztertzeke izan leiteke:

- A) Araudia aldatu.
- B) Alkartea desegin

11n. araua

Batzar Nagusia balioz egiteko deia zortzi egun lenago eta idatziz egin bearco da eta or esan eguna, ordua eta tokoa zeintzuk diran, orregaz batera eguneko egitaraua bialdu, gaiñera batzen diran berrogei bazkide izan bearco dabe etorriak eta ordezkooak zenbatzen dirala eta Zuzendaria eta idazkaria izendatuko dira batzarraren asieran.

Berrogei bazkide batu ez diralako beste dei bat egin bear danean, bigarren dei oneri erantzuten dautsoenak edozein zenbaki izan leitekez eta lenengo deiaren jarraipena izango da.

12n. araua

Batzar nagusian erabakiak, dagozen eta ordezkoen geinengo arruntagaz artuko dira, baiezkorako autarkiak ezetzerakoak baiño geiago diranean.

Batzar Nagusiaren erabakiak aurrean edo ordez dagozan kide geiengoaren araberan, beti be baiezkooak ezezkooak baiño geiago izanik. Alan da be aurrean edo ordez dagozan geiengo berezia eskatuten dau baiezko autarkiak erdia baiño geiago diranean urrungo baiezenetan:

1. Alkartea desegitea.
2. Arauen aldaketa.
3. Ondasuenen erabillerea edo jabez aldatzea.
4. Erakundearen aurkezleak saritzea.

13n araua

Bazkideak Batzar Nagusirako ordezkoa izendatu leikee eta au izan leiteke beste bazkide bat. Ordezkaritza ori idatziz emongo da eta Batzar Nagusiko Idazkariaren eskuetan egon bearco dau, gitxienez, batzarra asi baiño berrogeta zortzi ordu lenago. Alkarte Osoaren gizarte-etxetik urrin bizi diran bazkideak bidalgoz bialdu leikee euren ordezkaritza ziurtatuko dauan agiria.

ZUZENDARITZA-BATZORDEA

14n. araua

Zuzendaritza-Batzordea ordezko erakundea da eta Alkartearen interesak erabilten eta zaintzen dauz, orretarako Batzar Nagusiak emon dauzan erabagiakaz eta jokabideakaz batera. Bazkide diranak baiño ezin leitekez izan kideko. Zuzendaritza-Batzordea oneik osotuko dabe:

Zuzendariak, Zuzendari-ordeak, Idazkariak, Idazkarti-ordeak, Diru-zaiñak eta lau maikok illero batuko dira eta gizarte-lanak bear dabenean edonoiz.

15n. araua

Jarritako billeratarra arrazoi gabe iru aldiz jarraian edo bost biderrez ostantxean Batzorde kidekoak ez etortzea, gauza da erabat kargutik kanporatzeko.

16n. araua

Zuzendaritza-Batzordean diran arduradunak Batzar Nagusiak aukeratuko dauz lau urte barru eta ardura orretan jarraituko dabe berrito izenpetuak izaten badirez.

17n. araua

Zuzendaritza-Batzordean kideko izateko, baldintza oneik bete beariko dira.

1. Adin eldukoa izan, erri eskubide guztiak euki eta gaurko legeak agertzen daben alkartu eziñeko ardurarik ez euki.
2. Erakundearen bazkidea izan.
3. Estatutuetan aurreikusitako moduan izendatua izatea

18n. araua

Zuzendaritza-Batzordean kideko izatea eskuratuto da Batzar Nagusiak izendatu eta ardura ori artu bear dauanak onartu eta ardura orretara sartzen danean.

Ardura betetze au doan izango dan, baiña Batzar Nagusiak izendatu leikioz egun-sariak eta eralketak egiteko dirua.

19n. araua

Zuzendaritza-Batzordekoak euren ardurea itziko dabe urrengo kasu oneitan:

1. Emondako epea betetze danean.
2. Berak ardurea izten dauanean.
3. Bazkide izatea galtzen dauanean edo gai es izatea daukalako.
4. Araudi onen 16n arauan esan dan lez, Batzar Nagusiak ardurea kentzea erabagi daualako.
5. Eriotzeagaitik.

Ardurea iztea a) zatiak esandakoagaitik izan danean Zuzendaritza-Batzordeko kideak euren lanean jarraituko dabe arik eta urrengo Batzar Nagusia egin arte eta batzar onetan erabagiko da ordekoa izandatzea. Erakunde onetan egiten diran aldakuntza guztiak Batzordeen Zerrendara albiste lez bialdu bear dira.

20n. araua

Zuzendaritza-Batzordearen zeregiñak oneik dira.

1. Alkartearen eguneroko zeregiñak bete, Batzar Nagusiaren jokabideak kontuan dirala eta berau begirale dala.
2. Alkarteak egin bear dauzan ekintzai egitaraua ezarri.
3. Urrengo urteko etorrien eta joanen kontu-aurrea eta joandako urteko kontuen egoerea Batzar Nagusira onartzeko aurkeztu.
4. Alkarte Nagusiaren batzarretarako Eguneko Egitaraua gertatu eta deia egitea erabagi oizko Batzar Nagusietarako eta berezietarako.
5. Bazkideak egiten dabezan eritzi-eskintzak eta esondapenak entzun eta artu bear diran bideak artu.
6. Araudi onen aginduak ulertu eta utsuneak betetu, beti Alkarteen arloan indardun dan legearen arabera.
7. Batzar Nagusiak erabagi argi baten bidez emoten dautsozan eskubideak betetu, beti Batzar Nagusi beraren eskubide kendu-eziñak ez diranean.
8. Zuzendaritza-Batzordearen zeregiñak oneik dira.
9. Bazkide barriak artu.
10. Batzar Nagusiaren erabagiak betetu.
11. Alkartearen eguneroko zeregiñak bete, Batzar Nagusiaren jokabideak kontuan dirala eta berau begirale dala.
12. Alkarteak egin bear dauzan ekintzai egitaraua ezarri.
13. Urrengo urteko etorrien eta joanen kontu-aurrea eta joandako urteko kontuen egoerea Batzar Nagusira onartzeko aurkeztu.
14. Alkarte Nagusiaren batzarretarako Eguneko Egitaraua gertatu eta deia egitea erabagi oizko Batzar Nagusietarako eta berezietarako.
15. Bazkideak egiten dabezan eritzi-eskintzak eta esondapenak entzun eta artu bear diran bideak artu.
16. Araudi onen aginduak ulertu eta utsuneak betetu, beti Alkarteen arloan indardun dan legearen arabera.
17. Batzar Nagusiak erabagi argi baten bidez emoten dautsozan eskubideak betetu, beti Batzar Nagusi beraren eskubide kendu-eziñak ez diranean.

21n. araua

Zuzendaitza-Batzordeak bere batzarrak egingo dauz Zuzendariak edo onen Ordezkoak eskatzen dauzanean, edo berak nai daulako edo batzordekide dan batek eskatu dualako.

Zuzendaria izango da mai-buruko eta au ez ba-lego Zuzendari-Ordea eta biak ez ba'legoz, Batzordekide dan urtetsuena. Batzordearen erabagiak balioko izan daitezcan, bertan dagozan geienak onartu bearako dabez eta bazkide diranen erdiak egon bearako dabe batzarrean.

Batzar guztietan Idazkariak batzar-agiria idatziko dau eta gero orretarako egokia dan liburuan idatzi.

BAKARREANGO IARDUTE-SAILLA ZUZENDARITZA

22n. araua

Alkartearen Zuzendariak onen legezko ordezkaritza artzen dau eta Zuzendaritza-Batzordean naiz Batzar Nagusietan artu diran erabagiak beteko dauz eta erakunde bi orreitan zuzendari izango da.

23n. araua

Oneik dira Zuzendariaren eskubideak:

- a) Zuzendaritza-Batzordeak eta Alkarte Nagusiak egiten dauzan batzarrak asi eta amaitu, bietan eztabaidak zuzendu, eta autarkiak bardi dagozenez bere autarki berezia emon.
- b) Alkartearen ekintzen eginbidea eskiñi Zuzendaritza-Batzordeari eta orretarako lanak bultzatu eta zuzendu.
- d) Egokiro erabagi diran ordainketak egitea agindu.
- e) Arin-bearrez agertzen diran arazoak bideratu eta gero orrean barria emon Zuzendaritza-Batzordeari egiten dan lenengo batzarrean.
- f) Batzar Nagusiak erabagi argiz emoten dautsozan eskubideak bete, beti Batzar Nagusi beraren eskubide kendu-eziñak ez diranean.

ZUZENDARI-ORDEA

24n. araua

Zuzendari-ordeak Zuzendariari laguntzeko zeregiña artuko dau eta onen ordezkari izango da bere ardura beteteko aldirako eziña daukanean. Baita izango dauz Zuzendaritzari dagokiozan eta argi ta garbi bere esku itzi dauzan eskubide guztiak.

IDAZKARIA

25n. araua

Idazkariaren zeregin zeatza da bazkideen sarreren eskariak artu eta bideratzea, txartelategia eta Bazkideen Zerrenda-liburua ondo eroatea, Batzar-agirien Liburua idatzi eta zaintzea. Baita begiratuko dau Alkarteen Legeak indardun dauzan erabagiak bete eta Erakundearen legezko agiriak zainduko dauz, liburuen eta gizarte-agiritegien ziurtapenak emongo dauz, eta Zuzendaritza-Batzordeen izendapenak eta gizarte-erretza aldatzeak bear daben albiste emotea egingo dautso agintari egokiari.

DIRU-ZAIÑA

26n. araua

Diru-zaiñak etorrien eta ordainketen albistea emongo dau. Urteko etorrien eta joanen kontu-aurrea egingo dau, baita igarotako urtean izan diran kontuak Zuzendaritza-Batzordean aurkeztuko dauz eta onek beronen aldetik Alkarte Nagusiaren onartzera sartuko dauz.

Irugarren atalburua

BAZKIDEAK, ONARPEN-BIDEAK ETA MAILLAK.

27n. araua

Alkartean kideko izan leitekez ori nai dabenak eta bear diran baldintzak beteten dabezenak, adin eldukoak dirala.

-Adin nagusitasuna edo adinazpiko burujabetasuna izan eta baita ere legearen arabera iarduteko eskubidea.

Legestaturik dagozanek erakutsi bearco dabe gai dan erakunde barruan lortutako baimena, bai eta alkarteaganako zaletasuna adierazi ta euren aldeko danaren izentapena agertu.

28n. araua

Alkartera sartu nai dabenak, idatziz egingo dabe eskaria beste bazkide bi laguntzaille dabezela eta eskaria Zuzendariari egingo dautsoe. Onek albiste ori Zuzendaritza-Batzordeari emongo dautso eta emen erabagiko da artzea edo ez artzea, bati be Batzar Nagusira gora-deia egiteko eskubidea galdu bagerik.

29n. araua

Alkarreak, Zuzendaritza-Batzordeak erabagi au artu dalako omenezko bazkideen mailla emon leike eta oneik izango leitekez bear diran baldintzak bete arren, gizarte-zeregiñak gorputtez bete ezin dabezenak. Bazkide onein izaerea omenezkoa baiño ez da eta ez dira benetako bazkide, ez dauke eskubiderik jaurketarako eta zaintzarako erakundeetan kideko izateko eta edozelako eginbearretatik aske dagoz.

BAZKIDEEN ESKUBIDEAK ETA ZEREGIÑAK

30n. araua

Bazkide dan edozeiñek eskubide oneik daukaz:

1. Alkarteen legearen edo Araudi onen aurka dagozan erabagi eta ekintza guztiai aurka egin. Ori jakin dauanetik edo jakiteko erea euki dauanetik berrogei eguneko epe-barruan izan bear dau salatze onek.
2. Alkartearen jaurketa-erakundeak edo ordezkartzakoak osotzen dabezenak nor-tzuk diran jakin.
3. Alkartean beste bazkideak une guztietan ezagutzekoa.
4. Batzar Nagusietan abotsa eta autarkia eukiteakoa. Eta orretarako beste bazkide batzui euren ordezkotza emotekoa.
5. Araudi onegaz batera, Alkartearen zuzendaritzako erakundeetan kideko izatekoa eta aukeratua naiz aukeratzaillea izatekoa.
6. Legeak eskatzen daben bazkideen txarteltegian sartuta egotekoa eta Alkartearen ikurra, dagoanean, eroatekoa
7. Araudiaren eta ba-lego barruko araudiaren ale bat eukitekoa eta Zuzendaritzako erakundeai eskariak eta kezak aurkeztekoa.
8. Alkartearen gizarte-ekintzetan kideko izatea eta bazkide guztientzat diran gauzak (Gizarteetxea, liburutegia...) erabiltekoa, Zuzendaritza-Batzordeak kasu bakoitxean eratzen dauan lez.
9. Zigor-bideak artu bear diranean, aurretiaz eta idatziz entzuna izatekoa eta orretan dagozen zioak jakitekoa. Oneik beti izango dira bazkideen zeregiñak beteten ez diralako, ez beste ezergaitik.
10. Edozein unetan baja emotea. Alan be, artu bai baña bete barik dabezan konpromisoak bearko dabez.

31n. araua

Bazkideen eginbearreak dira oneik:

- a) Alkartean elburuak lortzeko laguntza bizia emon.
- b) Gastuari erantzuteko lagundu kuotea, derramak eta ezarten diran ekarpenak ordainduz.
- d) Araudi au eta Alkartearen erakunde zuzendariak balioz artzen dabezan erabagiak onartu eta betetu.
- e) Arauetatik sortzen diran gañerako eginbearrak.
- f) Araudi au eta Alkartearen Zuzendaritza-Batzordeak onartutako erabakiak bete eta orrei men egin.

BAZKIDE IZATEA ZELAN GALTZEN DAN

32n. araua

Bazkide izatea urrengo kasu oneitan galduko da:

1. Eriotzeagaitik.
2. Bere gurariz izten daualako.
3. Zigorrez kendu dalako. Au Zuzendaritza-Batzordeak erabagiko dau urrengo egoera oneik dagozanean: Araudi au eta Batzar Nagusiak naiz Zuzendaritza-Batzordeak artutako erabagiak eskatzen dabena gauza astunean, sarritan eta gogoz bete ez dauzalako.

ZIGORKETA-ARAUAK

33n. araua

Bazkide diranai Zuzendaritza-Batzordeak zigorrak ezarri leikioez araudia bete ez dabelako edo Batzar Nagusiaren naiz Zuzendaritza-Batzordearen erabagiak bete ez dabezelako.

Zigortu daiteke 15 eko eskubideean etenaldiaz edo ta bein betikoagaz. Beti be aurreikusitako 34 artikulotik 37 rañokoen araberan.

Orretarako, Zuzendaritzak billaketea eratu leike, zigorgarri izan leitekezan jokabideak argitzeko. Ekintza oneik Idazkaritzak aurrera aterako dauz eta onek neurri egokiak artzeko eskaria Zuzendaritza-Batzordeari egingo dautso. Zigorrak ezartea Zuzendaritza-Batzordearen zeregiña izango da eta aurretiaz, orretara sartuta dagoan bazkideari entzun bearko jako.

Erabagi orren aurka, beti zioak agerten dirala, gora-deia egin al izango da Batzar Nagusiaren aurrera 30.1 arauan esandako ekintzak beteten dirala.

34n. araua

33.3 arauan esandako egoeretan bazkidea sartu ba-da, Zuzendaritzak idazkaritzari agindu leikio aurretiazko billaketa batzuk egiteko, orrelan bear diran barriak batzeko eta ori aurrean dala Zuzendaritzak salakuntza agiritegian iztea erabagi leike eta zigorketarako agiritegia zabaltzea be bai.

35n. araua

33.3 arauan bideratu diran egoeretan zigorketarako agiritegia zabaltzea erabagiten ba-da, Idazkariak, jazokizunak ziurrak dirala aurretiaz ondo baieztatuta, dagokion bazkideari idazki bat egingo dautso eta or agertuko dau zeintzuk diran bere aurka dagozan salakuntzak eta bazkideak erantzun al izango dau bere alde jokatzuz ogei eguneko epearen barruan eta oneik igarotakoan beti kasua urrengo Zuzendaritza-Batzordearen batzarrera eroango da eta onek erabagiko dau erabagi bear dana, iruren biren autarkiak bear dirala. Bazkidea kanpora aterateko erabagia bazkide oneri bialduko jako eta esan erabagi onen aurka gora-deia egin al izango dauala, urrengo izango dan Batzar Nagusi Bereizira, eta au iru illebetean batuko ez ba-litz, arazo au erabagiteko, beste bagerik, bereala batuko da. Bitartean Zuzendaritza-Batzordeak erabagi leike errudun lez artu dan bazkideari beronen bazkide-eskubideak kentzea eta, Zuzendaritza-Batzordean kideko ba-da, ardura ori kentzea erabagi bearko dau.

Kanpora aterateko agiritegia Batzar Nagusira eltzen ba-da, Idazkariak agiritegi orren laburpena egingo da orrelan Zuzendaritza-Batzordeak Batzar Nagusiari barria emon dagion, erruduntzat dagoanak aurkeztu dauan idazkiari buruz eta jazokizunen barria egokiro emon dagian, orrelan Batzar Nagusiak artu bear daun erabagia artu dagian.

36n. araua

Kanpora bialtzeko erabagia, beti izango da zioetan oiñarritua eta dagokion bazkideari bialduko jako, eta onek gora-deia egin leike berari dagokiozan eta lanean diarduen tribunaletara, bere ustez erabagia Legearen edo Araudiaren aurka dagoalako.

37n. araua

Bazkide bateri Alkartetik kanpo geratzen dala esaten jakonean, naiz gurariz naiz zigorraren ondoren lez, eskari au egingo jako: bere kasuan alkarteagaz daukozan beteberrak bete dagizala.

Laugarren atalburua

SORKERAKO ONDASUNAK ETA KONTUAURREETARKO JOKABIDEA.

38n. araua

Alkartek, asieran ez zeukan ondasunik, gaurko egunez WEB orrialdearena ta paperez edo WEB bidez zabal daikena.

39n. araua

Alkartek bere garapenerako izango dauzan ekonomi-laguntzak oneik izango dira:

- a) Batzorde orokorrak erakitako sarrerako kuotak. Eskubide au eskuratu dezake go-burnu ordezkatuak.
- b) Lege-bidez artu leikezan Ondasunen eta eskubiden ondoren diranak, esatera artu-tako diru-laguntzak, azken-naietako zatiak eta emoitzak
- d) Zuzendaritza-Batzordeak egitea erabagi leiken ezkintzen bidez Alkartek lortu dauzan sarrerak, beti Araudiaren elburuen barruan.

Alkartean alkartze ta ekonomi-bidea, urterokoa izango da eta urte bakoitxean abenduaren 31n. egunean amaituko da.

Ekonomi-ekintzetan, serbitzuak emotea barru dala, Alkartek lortu dauzan irabaziak, bere elburuak beteko erabilliko dira beti eta ez dira inoz be izango bazkideen artean edo senarren naiz emazteen artean edo eurakaz bizi diranen artean edo senideen artean banatuak eta ez irabazbideko diran norki bizien naiz eskubide-arlokoen artean be.

Bostgarren atalburua

ARAUDIA ALDATZEA.

40n. araua

Zuzendaritza-Batzaordeak, bere gurariz naiz bazkideen % 10ek eskatu daualako bazkideen Batzar Nagusian erabagia artu beariko da araudia aldatzeko. Beti be, Zuzendaritza-Batzordeak talde bereizi bat osotuko dau iru bazkide kideko dirala, aldakuntzen egitasmoa idatzi dagian, orretarako artutako jokabideak kontuan dirala, eta Zuzendaritza Batzorde onek epe bat izendatuko dau aldakuntza-lan ori amaitzeko.

41. araua

Esandako epe orren barruan aldakuntza-egitasmoa idatzita dagoanean, Zuzendariak Zuzendaritza-Batzordeak lenengo egiten dauan batzarrean aztertzeko Eguneko Egitarauan sartuko dau eta batzar orretan onartuko da edo, alan ba-deritxe, egilleai biur-tuko dautse obeto aztertu dagien.

Onartua izaten ba-da, Zuzendaritza-Batzordeak urrengo Batzar Nagusirako Eguneko Egitarauan sartuko dau, edo batzarrik ez ba-dago, orretarako beste bagerik deituko dau Batzar Nagusia.

42n. araua

Batzar Nagusirako deiagaz batera joango da Araudiaren aldakuntzaren idazkia. Orre-lan bazkideak idazkaritzara onenak dirala uste daben aldakuntzak ekarri dagiezan eta onein kontua emongo da Batzar Nagusian, beti be Idazkaritzaren eskuetan ba-dagoz batzarra egin baiño zortzi eguin lenago.

Aldakuntzak banaka naiz taldeka egin legiz, baiña idatziz eta beste ordeko idazki bat daukela. Aldakuntzak autarkietara sartzen diranean, Batzar Nagusiak erabagia artuko dau araudiaren aldakuntzak egiteko, eta oneik ondorenak eukiko dabez irugarren beste batzun aurrean, Alkarteen Zerrenda Nagusian idatziak diranean.

Seigarren atalburua

ALKARTEA DESEGITEA ETA BERE GIZARTE-ONDASUNTZA EZARTEA.

43n. araua

1. Alkartea urrengo zio oneikatik desegin leiteke:
 - a) Bazkideen gurariagaitik, orretarako deitua izan dan Batzar Nagusi baten erabagiten dabenean eta batzarkide diran bazkideen geiengo nagusiak eskatzen dauala.
2. Arauetan jarritako epe ta baldintzen betekizuna.
3. Beste alkaratekaz bat egin edo ta euretan xautu.
4. Legearen arabera kideen gutxiengorik ez izatea.
5. Epaillearen erabagiagaitik.
6. Gizarte elburua bete eziña.
7. Erri-legeak 39n. arauan zeaztuten dauzan zioakaiti.

44n. araua

Alkartea desegingo ba' litz, desegitea erabagi dauan Batzar Nagusiak Kitapenerako Batzordea izendatuko dau, Zuzendaritza-Batzordetik izendatutako bost bazkide dirala, eta oneik artuko dabe ondasunen ardurea. Alkateak, bazkide eta gañerakoak euki daikezan zorrak ordaintu ondoren, geratu leiken alkatte-ondarea Euskerazaintza Erri-Akademiak doan emongo dautso –Euskerazaleak Alkarteari eta ori eziña balitz Bilboko Gotzaindegiko Labayru Ikastegiari.

Ⓔ

Azken erabagiak

Lenengoa

Batzar Nagusiak eskubidea dauko barruko jokabidearako araudi bat onartzeko, Araudi au beteteko bidea izan daiten eta onek ez dau aldatuko iñoz be, araudi onetan dagoan agindurik.

Euskalerria edo Euskadi “Berezko sorterri edo aberria da”

AURKEZPENA:

Mundu onen giza semearen artean, antziñatik sartu giñan nortasunezko eskubide eta norkerizko asmakuntzaren eztabaida bidez borroka latzetan, eta gaur oraindiño dan guztia batzangotu⁽¹⁾ gurean gabiz, Norkerizko diruaren serbitzura.

NORTASUNA, Jaungoikoak Gai-bizi onetara, Berak oiñarritutako ordezeko Legean eragille⁽²⁾ lez bialtzen gaituenetik, Bereztasunaren legezko⁽³⁾ antzokian sartzen gaitu, ordezeko arduratan ezartzen gaituelako, eta Lege ori danontzat bardiña izanda, iñork ez dauka eskubiderik, beren naierara ezer egin edo asmatzeko.

Bizi onetan, egin bear doguzan gauza guztietan agertzen jakuz gai lege orreïn argitasunezko xeetasunak, eta edozer gauza Bere Lege bidetik kanpo egiterakoan, dana amaitzen jaku azken gaizto edo utsegite baten, eztanda eginda.

Gure gizartearen lotsagizunezko arremonetan bardin sortzen da, bakoitzaren esku-bideak euren neurrian ez badoguz on ordezkutzen, zorigaitz edo zoritxarreko ateaq zabaldu egiten doguzelako beti.

Orregaitik, nortasunezko izaera aipatzen dogunean, ez dogu aipatzen gizon emakumeak daukaten itxura bakarrik, baita Jaungoikoak gai bizi onetan bereztutako legea elburu dogula, bakoitzak bere gizabarne bizi bidetik egin bear dauazan gauzak, euren legezko zentzun osoan edo urbiltasuean egiten dogunagaitik neurtzen dalako Nortasunaren baita⁽⁴⁾.

NORKERIA, Jaungoikoak gai ludi oneri bereztuta ezarrıtako legearen guztiz aurkakoa da, oker edo norberkeriz arrokerizko sasijakintzan asmatzen doguzan gauza guztiak, lapurkeri utsean biurtzen diralako, “Berak gai⁽⁵⁾ osoari ipinitako legeari” eta bai “beren gaiñean bizi garan guztiei”.

Gaur, mundu onen bizitz osoari, txoriaren begiraldi bat emon ezkeru, edo daukaguzan argibideakaz jakintsu egonda, ez gara lotsatuko egiten dogunagaitik?.

Ezetz esan leike, goimaillako jakintzan artzen diran erabagiak, agintaritzari ta merkataritzazko diruari begira bideratzen dabezelako erabagi orreik, eta orren esan naia,

norkeriaren morroitasunezko aldira eroan gure gaituela geienari, batzuk sasijainkota-sunean bizi daitezen.

Jainkoaren Legea ortze dago baiña, eta nik uste dot, topo egin dogula berarekin.

BEREZKO “BAITA”.

Jainkoaren Legeari begira, bizi onen milla urte askotako egilletasunaren edestiko etorkizunean artu genduan gure Arimetan daukagun Euskaldun Baita⁽⁶⁾.

Menderatzaillak euren elburuak lortzeko, guzurragaz, zirriborrotu egin gura dauana.

Ezinezkoa da baiña.

Gure bizi ekintzan, noz konturatuko gara, azpiegituraren⁽⁷⁾ egilletasunerako⁽⁸⁾, gai bizi onek aukera azkoko ditekeen⁽⁹⁾ lege edo oiñarri⁽¹⁰⁾ bidez, aurkezten dauskuzan gai gauzak bakarrik balio bear garela?.

Ba aldaukagu beste aukerarik?.

Gaur asko dakigu egilletasunaren gora beran, gure jakintzazko arloan zeaztasunezko zertzelada asko daukaguzelako.

Eta gure ekintzaren aukerarako jakintza orreik, amaibakoak izanez gain, aukera bakoitzagan ditekeenak be, beste amaibako zabaltasun aurrean aurkezten gaitu.

Irazale edo Sortzaillak al gara?.

Ez bata, ez bestea, “asmalarien” aukera baiño besterik ez daukagulako.

Gure antolakuntzazko eginkizuna orregaitik, gaiak zeaztasunezko bereizkuntzan aukeratu egiten dauskuenak oituratzeko edo, gure jakintzazko agerbidean zeaztasunezko gauza orreik ezartzeko, euren izatasunezko nortasunean ezaugarritzko izenakaz antolatuta gorde egin bear doguz, bestela, olan ez balitz, gure egilletasunezko lana korapillotu edo ezinezkoa bihurtuko litzake.

Mundu onetan, gaituta gagozan gizon emakumeen artean bardin sortzen da.

*Gizaren bakardadezko zabaltasunean **JAINKOAREN LEGEARI** begira, eta euren leiñuzko sorkuntzan azturazko jakin bidean, gure artuemoneko zentzuak alan eskatzen daualako, bakotxaren izenezko izatasunekaz bear dan antolakuntzan, legezko edo jatorritzko adierazpena emon geuntson bizitz oneri.*

Besterik al geinke?.

Eta munduko gizaren zentzua, nai ezberdintasunezko itxuran edo ta, ezberdintasunaren izen ta izatezko nortasunekin agertuta bardiñantzekoa bada, ori al da arrazoia, batzuen sasi norkerizko naikeriagaitik, jakiturizko sinismen guzti orreik eta izatezko nortasunak, batzangotasunaren sasi asmo orren bidez indarkeriz ezereztuteko?.

Nora joan edo zer egiteko daukagu, ainbeste estura edo larritasunagaz?.

Ala gure eginkizunaren antolakuntzarako daukaguzan zentzuzko begiak, guzurra eta lapurtza bakarrik ikusiko ote dabe?.

Mundu onetako gizasemeak beartuta gagoz, guztien adimendu edo ulermen bateko elburura eltzera, munduko lur au bakarra izanez gain, danon ardurazkoa dalako.

Baiña ez, mendeko sasi asmalari oiek esaten dabelako.

Gaituta gagozan gizaseme guztiak, sinismeneko ulermen orreitara eldu bear garalako baidzik.

NOZ?

Danon ulermeneko elburu orreitar aokatuta gagozan lez, gure biziko ekintzak Beren Legeari begira, eta eskubidearen ordaiñak lots aundiko ekanduan ordezkatzeko, bere denbora bearko dabe. Gauza orreitan ariñeketeak ez daulako balio.

Eta gizaseme alabaren zor eskubideko jokia izanda, ekanduzko ekin bidean, elburuzko ulermen orreitar eldu bear garalako.

JAINKOAREN legea bada, zergaitik edo zer billa sartzen gara Bere gauzatan?

Mundu onen bizitzako edesti aldiak belaunez belaun bardiñak dira, belaun aldiko gizaldi bakotzaren arrazoizko antzezleriak eragille lez, ez daukielako beste ardurarik, gai bizi onek orokor daukazan eskubideak, Jainkoaren ekanduzko legean lots eta ardura aundiz on ordezkatu baiño besterik ez.

Batzuk esaten dabe: "Zelan izango dira sorkuntzazko edo paleolitiko denborak gaurkoakaz bardiñak, areik abere antzeko bizitza baten bizi ba ziran?"

Jainkoak ipinitako Lege bidetik len da gaur, agindu bakarria agertzen dalako ezeren aldakuntza barik.

Ala gaur, bizitzaren jarrai bidean azturazko jakintzan len baiño aurrerakuntza geiago lortu arren, len baiño geiago ote dakigu?

Dana dala, or daukaguz JAUNGOIKOAREN legeak, eta gai oneri ordezkatu bear dauzaguzan zor eskubideak.

Beste aukerarik bai?

MUNDUAN.

Orregaitik mundu onetan, norkerizko asmakuntzan dabizen menperatzaileak eta guda indarragaz dabilzan batzangotasunezko alegiñak, alperrezkoak biurtzen dira.

1) Maltzurrezko asmo orreik, gaur erabilten diran lez, zentzuzko bidetik kanpo guzurrezkoak izanda, sekula ezin dira egizkoak biurtu.

2) Jainkoaren legeakaz gure bizitza, naita amaibako aukerazkoa izan arren, arduraren zentzuzko bide estu baten sartuta, egitik guzurrera oinkada txiki bat baiño ez dago.

3) Eta bereztasun oneri begira, or baieztaatu ziran benetan, gure izatasunezko arimaren baitak, guzurra eta egia zer dan ondo jakitera elduta.

JAINKOAREN gauza izan da, oldoztu al geinke, Lege orren aurka egin geinkela?

Bide ortatik alegintzen garenean, buruak apurtzen doguz polito polito bere aurka.

Mundu onetan, iñor ez dalako nor bere asmakisunezko legerik egiteko, Izadi oneri Jainkoa Berak ipini eutsozan legetik ez ba dira artzen.

Eta orregaitik, iñor ez da nor, iñoren ardurazko zor eskubideakaz, maltzurtasunez jokatze.

Mundu oneri, Euskalerra da, Paleolitiko Neolitiko bitartean lortu zan jendekuntzazko demokratikoagaz, adierazpen ederrenetariko bat emon dautsona.

Eta askatasunezko demokrazi orren sinismeneko izanda, ez dau bear iñoren bultzarik danon ulermeneko elburura eldu dagian.

Iñoren izatasunezko nortasuna galdu barik baiña !!

Euskalerrriak beste berezko errigizarteak lez, sinismenaren nortasunezko euskereagaz daukazan legezko arrazoiakin, berak azaldu bear dauzalako, erri ezberdiñen alkar ulermeneko antolabidera eltzen garanean.

Euskalerrria bere zentzuzko BAITAN, orregaitik da NORBAIT edo ta NORTASUNEZKO eragillea bere zor eskubidearen ordezkartiazko politikan, eta inork ez dauka eskubiderik bere ardurazko eragilletasunetik baztartuteko.

EUSKALERRIA.

Euskaldunen erria beren demokrazizko nortasun aundiagaitik gaztea izan arren, antziñako alditan egin zan erria da.

“Wurm” deritxon azkeneko izotzaldian, orain 50.000 urte urtzen asi zanetik, gorengo paleolitikotik 20.000 urte inguru, ta Madaleniense ta Aziliense orain 14.000 urte bitartean, Homo Sapiens edo Kromañoi giza Afrikatik urtenda zabaldu zala Asia ta Europatik, gaurko gizon jakintsuak esaten dabe.

Baita, zelan oiturazko eritzi bardiñ ta leen euskerazko izkuntz antzeko baten, leiñutan erritu ebela lurralde guzti au, euren batzar nagusien antola bidez.

Leen euskerazko izkuntz antzeko baten zabaldu zirala, ez ote da izango lar esatea?.

Ez !. Len Wilhelm Humboldt izkuntzalari aundiak, eta gaur Theo Wennemann ele jakintzaren ospe aundiko maisua ta Peter Foster jenetikaren irakasle, eta ainbat aztertzaille arduradunek: Europaren oiñarrizko gizartean edo jendearen jenetan eunetik, irurogeita amabost Homo Sapiens, Kromañoi edo Euskaldunak izatez gaiñ, euren oiñarrizko izkuntza euskerea zala esaten dabelako.

Gure artean be badaukaguz ardura aundiz izandako eta gaur diran izkuntzalari aundiak, eta Felix Zubiaga ta Legarretak bere azterbideko “Origen y desarrollo del lenguaje” eta “Vascoeuropeismo versus Indoeuropeismo” liburutxoetan egiztatu egiten dauazanak azalduko dautsuedaz.

Lenengoan: “Munduko gizarteetan mintzoeraren jaiocera eta bere garapena edo azkeraren edestia azalkatzea, munduko gizaren jendekuntzazko edestia dala argitu egiten dana, bere neurri guztietan”.

Eta Euskerazko mintzoera bat bezala, Izadiak daukazan irudizko eredu nagusietan ikertu ta ipuin bezala adieraztea: “Edesti ta edesti aurre onena dala, gizatasunagaitik inoz azaldu, esan, edo kontatu dana”, euskal endaren jatorrizko edesti osoa argitzen daualako.

Bigarreanean: “Izkin bateraiño aztertu egiten dauan izkuntza batek, jatorriz edo sortzezko izkuntza dala, eredu nagusian izkin bateraiño eltzea, ozenezko⁽¹¹⁾ iturria argitzea dalako berbearen mintzo edo abots sorkuntzan”.

–“Eta euskerea al dalako izkin bakarreraño eldu, orain ezin dala esan, alderatzailleak⁽¹²⁾ esaten daben antzera, euskerea jatorriz ezagutzen ez dan izkuntza bat dala, mintzoeraren oguzpeneko⁽¹³⁾ jaiokera, bera dalako berezko aitortzaille”.

–“Orregaitik, mintzoeraren jatorrizko itz bakar bidetik eta onen eredu nagusiko leen analoji arauz, beren jaiokera argitzen dauan izkuntz bakarra”.

–“Euskereak, inguruan daukazan oraingo mintzoerak baiño obeto ezagutzen dau beren jatorritasunezko edestia, nai ta eurak jatorrizkoak dirala esan.

Bere esangura, mintzotasunezko gorputz guztiko itzaren alkartezko antolakuntzan eta entzuteko abotsetan irarrita daukazelako”.

-“Zeruko⁽¹⁴⁾ eredu nagusiaren antzezko⁽¹⁵⁾ zuzentasunetan “Izadi iztia”⁽¹⁶⁾ da, giza-diaren jakintzan “gogo iztia”⁽¹⁷⁾ ta “giza iztia”⁽¹⁸⁾ da, bai dirdaitesunezko gogarketa⁽¹⁹⁾ gizartearen eredu nagusiaren antzezko zuzentasunetan, eta “teologia” da, oneik zeruko eredu nagusiagaz bat egiten dabenean.

-“Euskereak, sumerio izen jakintzazko irudimenaren eredu nagusiko arlo aundietan eta gramatikan be esku artzen dau, Ugarit⁽²⁰⁾ ta Ejiptoren azturazko jakintzagaz jazeren joan zalako”.

-“Izkuntz edo mintzoeraren trebetasuna ipuiezko asmamena⁽²¹⁾ da, eta eredu nagusian berba barrien jaikunezko kokamenaren⁽²²⁾ trenbetasuna be bai, aiek ez dabelako galtzen abotsik, antolamenduzko zentzurik, ez aintzintasunik, bieri aurreratuzota burutakizun barrien artu emonetan.

-“Lojika, izkuntz edo mintzoeragintza baten, mitologia beste balio dau, biak alkartu egiten diralako gaiezko Izadi onen antolakuntzan eta arri aro barriko gizonen oldozmenean”.

-“Berbeak, esan/izaneko elburua bete dagian, atsegintasunezko ardura aundiz zaindu zan beren oiturazko arau zaletasunean”.

“Izadi onen berezko antolakuntzagaz egokituta egon daiten guztia, eta oroimenean atzerakadarik ez daiten egon, bere galduerak danoen oarkabean atzerakada galanta egin ebala ta, ele jakitunezko gorputz osoa ez dagoenagaz bir jabetzen, ermeneutika edo adierazketaren gabetasunean dagozelako”.

ERRIA IZATEKO LENENGO OINKADAK.

Goian ikusi dogu, zelan Homo Sapiens edo Kromañoi giza zabaldu zala izotzaldia urtzen asi zanean, orduan ezagutzen zan Afrika, Asia ta Europako iru lurralde andietatik, eta Afrikatik urten ebenean, oiturazko jakintzan ta leen euskal izkuntz bardin antzeko baten zabaldu zirala.

Paleolitiko Neolitiko milla urte bitarteko aldietan lortu eben, gaur, “Atlantida” galdu zan jendekuntz demokratikoa esaten jakonari, leiñuzko lurraldearen antolamenduan euren batzar nagusiekaz Euskalerrian sortzen dan lez, gaurko egunerarte jatorriz etorri jakuna.

Ekialdeko leiñuak, Europa baiño 3.000 urte ariñautik lortu ebezan jendekuntzazko era berritze edo aurrerakuntzak, eta beragaz, lenengo idazkian aipatzen dodan lez: “Sargon edo beste menperatzaillegandik asita, nortasuna eta norkeriaren arteko borroka latzakin, leiñu, erlijio ta izkuntz asko ezereztu edo naastu ebazan, munduaren nortasunezko izaeran atzerakada galantak eginda.

Maltzurtasunezko menperatzailletasun orren bidez leiñuak bake billa, Asia, Afrikan bertan ta Europako lurralderantza, ainbeste errialda⁽²³⁾ egin eben eta ikertzailleak mugatuta, indoeuropeoaren izenagaz esagutzen dira.

Persiarrek, Europako sartaldea be gura eben menderatu, baiña lenengo Greziaren antolamendu demokratikoa ezereztu bear, eta auek or geratu ebezan Medikas deritzon gudarekin.

Eta goian aipatutako aztertzaile jakintsu orreik ikertu ta gero dakie, euren bardin antzeko leiñuen oitura ta izkuntzak nastekatu arren, euren izkuntz barriko berbeak oiñarriz, lenengo edo asierako itz-otsak daukiezala, lur zabal orreitan geratzen diran toki izenaren antzera.

Izkuntzaren berbak eta toki izen itzak iraun dagien, errotsu ta ondo sustraituta egon bear dira euren nortasunezko sinismenean.

Izkuntzan, oiñarrizko itz orretatik asi ziralako azturaz jakintasunezko argitasunera zabaltzen, eta naita izkuntzan, batzuen norkeri bidez naste askotan sartuta egon, itz oiek eta toki izenak milla urte askotako jabetasuna euki izan bear izan dabe, oraindiño iraun dagien.

EUROPAREN ASKATASUNEZKO EUSKAL ZENTZUZKO IZAERA.

Paleolitiko-neolitiko bitartean, bakez bizi zan Europako sartaldea gorengo jendekuntz demokratiko onenean, Jaungoikoaren sinismen antzeko baten.

Eta leiñu baktzaren lurralde batzar nagusiko antolakuntzan euskalki izaeran, Atlant itsasotik, Europa erdian sakon sartu arte eta Eskozia⁽²⁴⁾ edo Britaniatik Kadizeraiño, areik eta K.a. 2.000 urte inguru len aipatutako indoeuropeo edo keltiar leiñu alderraiak Ekialdetik agertu arte.

Or, agertzen da lenengoz Europa, euskerearen bereztasunezko sendi giro baten.

Aberria al izango ote zan?.

Orduan ez zan ezagutzen eta gitxiago ulertu aberriko itzik, leiñuaren sendi giro bateko lurraldetan euren batzar nagusiekin laterrituta, eta baitaren neurri onenean ondo antolatuta, zor eskubideak demokrazizko askatasunean on ordezkatuta bizi baiño besterik ez.

Beste antolamendurik bear ote eben?.

Baiña, XVIIIIn gizaldean Europa norkerizko asmakizunez laterritu zan guzur ta maltzurrezko aberri barriakin, guda indarrakin berezotasunean edo ta jarraian etorten ziran errien eskubideak baiño, gaiñetik norkerizko eskubideakin jantzita.

Eta eskubidearen arloan, or egin zan gure mailla andikoen jakintsuagaitik, egin bear izan zan astokeririk andiena, Jainko Egillearen Legeak guztiz alboratu egin ziralako.

Aiek: berezko landarearen antzera, Jainkoaren legean bereztutako nortasunaren sendi giroan, berez edo jatorriz aberri jaiok ziralako.

Auek: sasijainkotza billa eta alegin onek emoten dautseezan egarriagaz, Jainkoak bereztutako legearen aurka, norkeriz asmatuta lapurrezko aberriak diralako.

Europako mendebal onetan leiñu alderraien mugimendu ugariakaz, borroka asko egin eben euskal leiñuak ortik aurrera, ekialdeko leiñu alderrai askok, menderatzale eritzia ekarten ebelako askatasunezko lurralde oneitara.

Eta orduko eskubidearen alde, egiten ziran menderatzail borrokazko bidez zoraldi gitxiak ba ziran.

Etruskoari euren salerosketako maixutasun aundian K.a. VIIIIn gizaldian⁽²⁵⁾, ez jakien beste gauzarik gogoratu, itsas ertzeko uriakaz euki ebazan arremen onak eta irasi egiten ebazan uriak babesteko, gudu erromatar indarrezko taldeak asmatu eta sortzea baiño besterik.

Eta gudu talde oiek euken azkerazko bidetik gorputz indartzua artzerakoan, norkerizko askatasunagaz lilluraturaz sasi jainkotuta, inguruko erri guztiak menperatu ebazan.

KELTIARREN EDESTI LABURRA.

K.a. 2.000 urte inguru, Alemania erdigune lez artuta, Europako Ekialde guztian euren leiñuzko auzoetan laterrituta ezarri ziran.

Keltiarren lenengo aldakuntzak, 1.800-1.600 urte inguruetan, Britaniako ugarteetara egin eben lenengo erri aldakin asi ziran.

1.200-800 urte bitartean Galia edo Frantziaren Britaniako lurraldeetara, Loira ibai gaiñetik eta Britaniaren itsas bazterreko bitartean Frankoak kokatuta.

K.a. 900-500 urte bitartean, burdiñezko asieran⁽²⁶⁾, Austriako Iparraldean Hallstatter ur geldi inguruan, Hallstatt⁽²⁷⁾ burdiñaren jendekuntzazko⁽²⁸⁾ tokian ta Alemaniako Ego aldean Renaniako lurraldeetan kokatuta egon ziranean, Keltiarren giza, Europaren Sarkaldetik zabaltzeko atondu edo prestatzen asi zan.

Eta VI.-VII.n Mende artean, keltiarren Tene deritxon goimaillazko aldian, keltiar leiñuak zabaldu ziran Europako lurralde guztietara.

Britanoak Ingalaterrara joanda, Goibeloak bota ebezan.

Akitaniatik Iberiako erdi ugartera⁽²⁹⁾ aldatu ziran, keltiberiako errigizartea sortuta.

Keltiarrak indartsuak izan arren eta euren azturan naita asko ikusikoak izan, orduko menderatzaillaren denboretan ez eben garrantzi aundirik euki.

Jendekuntzazko jakiturian be maillakoak izan edo ta neurri aundi baten askatasunezkoak izan ziralako, euren oldozmeneko asmakizunetan, ez ziran eltzen besteak morroitasunera menperatzen.

Eta orduko denboratan, zalantza orreitan kokatuta egon ezker, erromatarren antzera, menderatzaile azkar ziranakaitik bultzatuta, ia aienatu ziran Europa guztian, berezko erritarteetan.

Euskalerriko lur zabaltasunari, ortik aurrera asi jakozan murrizketak, bere lurraldea Frantziko Loira ibaitik, Iberia edo erdi ugarte onen erdi ingururaino⁽³⁰⁾, eta Atlant itsasotik Akitania osotzen ebanagaz mugatuta geratu zalako.

ETRUSKOEN EDESTI LABURRA.

Etruskoak Arno ta Tiber ibaien artean kokatuta, jakintza aundia euki arren, ez euken lotsarik euren gizabidea aberastuteko, Siria, Ejipto ta Griegoen jakintzazko aurrera bidetik bear ebena artzen, eta euken arrokerian, maitasun geiago emoten eutsoen apaineri ta opor aldeari, gudaren zaletasunari baiño.

Ikusi dogu K.a. VIIIIn gizaldian zelan irasi eben Erroma, eta VIIIn gizaldian euren zabalakuntza erabagita, orren gizaldi erditik onantza, eurak zuzendu eben Erroma gizaldi bateko agintaritzan.

Adriatikoko Iparraldetik itsasalde guztia eta Korzikakoa ugartearen menderatuta euki arren, Uri nagusien bereiztasunak ez eutsen izten batasun batera eltzen, eta VI. mendean gizaldian maldaberan sartu ziran erromatarren aurka asi ziran.

K.a. 509an, Griego, Samita ta Galoak alkartuta, Etruskoen erregearen kanporatu egin eta euren lur guztiak geratu ziran.

K.a. IV. mendean gizalditik onantz, erromatarrengandik babestu egin bear izan egin euren Uri nagusi guztiak geratu ziralako, eta 295ean eurengandik guztiz menderatuta, 90eko urtean erritarren gizarteko guda ostetik, 89an erromatar uritargo edo erritargoa artu bear izan egin.

ERROMATARREN EDESTE LABURRA.

Mundu onetan ezagutzen ziran jendekuntzak eta lurrak batzangotzeko asmoak, baileteke ariñagokoak izatea, baiña Asirian Tigris ibaiarra edo sakanean⁽³¹⁾, K.a. 4.500 urtetik asita Ninibe uri nagusi lez izanekua, I Sargonek orain 4.025-4.010eko urte inguruetan menperatu ebanetik izatea.

Dana dala, ortik asi zan norkeriaren menperatzailetasuneko jendekuntz zikin ori.

Geroago, Persen errege Ziro⁽³²⁾ andiagandik asita, I Dario⁽³³⁾ ta I Jerjesek⁽³⁴⁾ izan ziran Mundu onen eta orduko Europaren jendekuntza guztiak morroitasunean batzangotu gure eban.

Eta jendekuntz⁽³⁵⁾ aundi bi orreiñ artean, gudan elkar aurkeztea⁽³⁶⁾ sortu zan.

Orduko Persak eta Griegoen jendekuntzak ekanduzko oituran, bata: menperatzaile gogoko oso osoan izan zalako.

Eta bestea: azturazko giza bidean ekanduzko mailla aundira elduta, Askatasuneko demokrazi aundi baten sinismeneko izan zalako, begiz begiko aurkakoak⁽³⁷⁾ izan ziran.

Eta Greziatarren Demokraziari ezker, or geratu ziran leenengo aldiz Medikaseko guda ospetsuekin, Europa faziztak menperatzeko euki eban asmakuntzak.

Baiña, Etruskoak Italiako lurraldeetan Arno ta Tiber ibai bitartean kokatuta egin ziranak, espartar guda antolamenduan erromatarren sortu ebezan, eta oraingoan Europaren barnetik asten dira menperatzailetasuneko larri aldiak barrizuta.

Erromatarren len zentzuz ondo bideratuta egin ziralakoan euren ustez, emen asmatu ebezan benetan, gaur oraindiño norkerizko eritzian dagozan zorigaitzoko batzangotasun gogo orreik, Munduko errigizarte guztiak, fazizta antolamendu barri onen mendean ondo zuzenduta egin gindezan.

Guda antolamendu ondoren, Latiña be sortu egin egin, norkeri orren mende batzangotuta izkuntz bakar orregaz bizi gindezan, gure gaurko egunerarte.

Erromatarren, gudarari edo borrokalari aundiak izan ba ziran be, sekula ez ziran izan erri bat eskolatzeko gai.

Eta ibili ziran lurraldeetatik ikutu egin guztia batzangotu baiño, erritarren auzotasunean euki egin elkartasuneko batasunetik asita, milla zati geiagotan banandu ebezan, izkuntz ta senitasunean.

Geiago, K.a. 240garren urte inguruan norkeri bidez, euren maldaberazko arazoak asi ziranetik.

Denbora onetan, erromatar erritaren be maillako sendi aberats batzuk, beste erritarrak jaurkintzatik bastartzeko eta euren diru zaletasunak gaintzeko, erri gurasoen⁽³⁸⁾ sendiakaz alkartu ziran.

Alkartasun orren ostean jaurkintasunezko lege guztiak euren eskuetan egonda, batzuen aberastasuna, andi mandikeria, apainkeria ta kirkilleriak⁽³⁹⁾ goraldtu ziran ezin beste, eta kaizartza sortu ebenean, berau goraldtu eben euki ebazan sasi jainkoen maillara.

Eta sasi legeekin berezko baserritarren antolakuntza ezereztu ondoren, menpetasunezko joputasun antolakuntzan⁽⁴⁰⁾, lur zabaleko etxagun aundiak agertu ziran.

Euren arbasoak goi maillako jakintzan lortu ebezan ekanduzko oiturak ortik aurrera, neurri aundienean galduta.

Jesus gurutzatu ebenetik, Kristau ekanduzko erlijio indartsu ta guztiz ederra be sortu ta zabaldu zan, baiña dana alperrik, norkerizko eritzi zikin orren mendean geratu zan eta.

I Konstantino erromatarren kaizerrak ikusita, eurak maldabera aundienean sartuta egon zirala, eta kristautasunaren sinismena orduko errigizarteetan indartsu ta zabal-kuntz aundia artzen egoala oartuz, beragaz bat egin gura eben, eurak orduan jaurkintzaren buruz euki ebezan zentzuak indartu eta irudizko eran, berritzeko naian.

K.o. 311n ta 313an Kristautasuna legeztu ta euren jaiak ospatzeko baimen guztiak emonda, I Silbestre Aita santuagaz alkartu zan, euki ebezan batzangotzeko asmakuntza orreik, bion artean lortzeko.

K.o. 325ean I Konstatino I Silbestre aita Santuagaz batera, Nizeako Eleiz batzar nagusia batzeko agindu eben,

-Eta erromatar goitik berako araudian Kristautasunaren katolikotasuna sortu ta alderdikedetu ebenean.

-Munduan norkeriz egin dan lapurkeri aundiena egin zan, erromatar kaizertza eta dogmaren arauz Aita Santuaren uts ezintasuna, mendeko eritziak bear dauzan osagarizko siniskai legeakaz ezarri ebelako, Jainkoak bereztuta ezarri Ebazan Lege guztia-
ren aurka.

Ortik aurrera, munduko errigizarteak kontrolpean batzangotzeko kaizar eta Aita Santuaren mende, bizitzeko bear doguzan on guztia-
ren kontrola euki dabe, gaur sortzen dan lez.

Eta ziñezkintza edo dogmatika bidez olan egin ebenetik, munduko norkeriaren merkantil edo diru zalekeriaren fazizmoari, ate guztiak zabaldu eutsezan, dogmaren arauz munduko gizartearen jakintsu geienak norkerira bideratuz, Jesusek, bereztasunaren buruz emon euskuzan aolku guztien gaiñetik.

Orregaitik ez gara arritu bear gaurko merkantilismo eta diruaren sasijainkotasunagaz, munduko errigizarte guztia mendeko asmakizun orren kontrolpean eukiaz, eurak jabetu ziralako tresneri guzti orrekin.

Eta eurekin arpel arri edo arri-zapaltzeko gailluakin⁽⁴¹⁾ izan balitz bezela, gudu indar bidez, beti etorri dira Jainkoaren berezko legeak eta gizaren eskubideak zapaltzen, munduko gizon/emakume geienak bizitza onen samintasunezko aldi gogorrenera bideratuta, batzuk sasijainko lez irauen egien.

Edestian zear, Jainkoak ipinitako legearen aurka egin diran borroka nagusi bakoitzaren ostean eta ikusita zelako sarraski edo odoljariozko triskantzak egin ziran damu,

agintarien “baitak” zuritu edo garbitu naian, beti artu dira zentzunezko erabagi gogorak gizartearen zor eskubideari begira.

Antza baiña, danak itxurazkoak izaten dira, urrengo egunean ostera itzultzen diralako norkeriaren lapurrezko bide zikiñ orreitera.

Eta guztiz arrigarria dana, ortik aurrera egiten daben guztia, “Askatasunaren” izenean egiten dabela da.

Baiña, nundik nora askatasuna ta menpea guztiz aurkakoak izan da, batera eroan?.

Almen ori, Jainkoaren almena da bakarrik. Berak bereztutako gai onetara, zor eskubidearen ordezkarietzako eragille lez bialtzen gaituelako.

Zelan nastatu Bere agindua, guk neurtuta daukaguzan almenakin?.

Gure ekintza bizitz onetan uste dot, beste gauza baterako dauela antolatuta.

Jainkoari begira, nire bizitzako gazte denboratik ona, beti entzun dot mundu onetan “pekatura” dala gauzarik txar edo okerrena, eta damu ori zuritu naian, edo ta nabarkeriz danak ikusi egien, ukabillagaz bularra joten dogu.

Baiña Jainkoaren beldurrik ote dogu?.

Antza, zeozer oker dago sermoigintza edo irakas aldi orreitan.

Jesusek, farisaukeriaren aurka borrokatu eban Bere indar guztiegaz. Gaur, eta andik ona, norekin gagoz?.

Dana dala, 410ean Erroma saskildu ondoren, I Alarikogaz asita, godoak sartzen dira erromako kaizargotzaren jokoan, eta onekin katolikotasunaren eritziak sendotu ta aurrera egin eben, Erromako eleizari emon jakozan aolkularitzaren orokorrezko agintaritzagaz.

GODOEN EDESTI LABURRA.

Godoak artu eben Erromatarren ordezkotza, Europa kaizargo orreitan sendotzeko.

Oneik baiña, naita iru mendeko aundikerian ibili, ez eben euki denborarik Europa kaizargo mendean batzango baten ezartzeko, Mauritarrak jendekuntz aundi eta indar-tsuak, laster jabetu ziralako erdi ugarte⁽⁴²⁾ onegaz.

Euskalerriari begira, Godoen agintaritzta lortzen eben errege guztiak “ET DOMUIT BASKONES” esan bearrean agertzen ziran, eta ortik egira, emendik eguzkira baiño alde geiago dago.

Eta moruakin gagozela, aldarte orren bitartean emon jakon arnas apur bat Europari, erriak oiturazko legean, jaurkintzazko antolakuntzak al eben nortasunezko askatasunaren eritzi onenean ezartzeko.

Naita, katolikotasunaren alderdikarizko asmo eritziarekin, ostera itzuli kaizargotzaren batzangotasunezko bide zikiñera, ikusiko dogun lez.

Godoak, Europa zuzendu edo jaurkitzeko, ostrogodo ta bisigodoaren izen bigaz bannandu ziran, euren menperatasuna lortuta gero, kaizarrezko batzango baten ezartzeko.

Orregaitik, Godoetatik asita artu bear dogu, fazizta menperatzalleak asmatutako ari ori, batez be ikusi daigun, European zabaltasun andikoa izan zan Euskerearen Askatasunezko Demokrazia, zelan joan dan murrizten gaurko egunerarte, eta gaur be zelango

maltzurrezko naasteekin alegintzen dira, Demokrazizko aztarnak aienatzeko, ta eurak sasijainkotasunean irauteko.

IIn Alarikogaz⁽⁴³⁾ asiko gara, jakin daigun zelan 506an argitaratu eban Mendebaleko bisigodo guztientzat, Romana Bisigotorun legearen laburpena⁽⁴⁴⁾.

Amalarikok⁽⁴⁵⁾ bere erregetzaren 531ren urteko Orrillan, Toledoko IIn Eleiz Batzar nagusia bete eban.

Emendik aurrera emon jakon Toledoko kaizartzari, gaur oraindiño PPko Kospedalek euren gazteari esaten dautsen **“Toledo imperial”** edo ta **“el imperio de Toledo por su destino en lo Universal”**.

Jainkoaren agindua ote da baimen ori?.

Aita Santi ta Martin Olazarrek: **“gordinkeri bortitza”** esaten eutsen asmakizun orre-ri.

Justinianok⁽⁴⁶⁾ 553an Bijilio Aita Santuagaz batera, Konstantinoplako IIn Eleiz Batzar Nagusia bete eban eta Mendebal eta Ekialdeko kaizartza 527-565 urte bitartean eskuratu ba eban be, bere bizi denbora be ez eban iraun.

Baiña betiko lortu eban garaipena, erromatarren legeak bildumatutea zan, gaurko menperatzaillazko legeak, bere oiñarrien gaiñean eraikita dagozenak oraindiño.

Batera 551-567n urte bitartean, Atanajildo zan bisigodoen errege, eta Justinianok ekialdeko kaizarren laguntzagaz, Ajila bota eben erregetzatik, beren jaurkintza Toledon ezartzeko.

Eta Justinianorekin egin eban bakezko itzarmenagaz, Betirako lurralde zati bat Bizanzioaren agindupean itzi eben, eta or jaio zan “Ispalis edo Spaniako izena” Bizanzioaren mende.

Bisigodoen urrengo errege Leobijildo Arrianoa⁽⁴⁷⁾, bere seme Ermenejildo katolikoa il ebanetik izan zan konturatu zana, Konstantinok 325an Nizeako Eleiz Batzar nagusian egin eban antzera, katolikotasunezko erlijio barik, gatz zala euren asmakuntzak bideratzea eta bere seme I Rekaredo limurtu edo eskuratu eban aldakuntza ori egian.

Rekaredok 587an Arrianismoa alboratuta, 589an Toledoko IIIIn Eleiz Batzar Nagusia bere agindupean batu eban.

Eta ortxe emoten jako ostera asiera mundu au errege ta katolikoek ekandu bakarrean batzangotzeko, erromatarrak euki ebezan leen asmakuntzak iraun egiezan.

Iruñako gotzaiña be birriten aipatzenda Toledoko batzar orreitan eta leenengoa, emen izan zan.

Oinkada aundi bat emonda, Ejikaren⁽⁴⁸⁾ erregetzara eltzen gara, onen agiduan XVn, XVIIn eta XVIIIn Eleiz Batzar Nagusiak bete ziralako.

Bitizaren⁽⁴⁹⁾ ostean, Rodrigo⁽⁵⁰⁾ jauna izango zan urrengo errege, Bitizaren seme Akilari (51), beren seme eta aditsu⁽⁵²⁾ batzuen laguntzarekin alkartuta, bera Akila baiño geiago zalakoan, erregetza lapurtu eutsolako, eta anai arteko guda sortu ondoren, Mauritarren sarrera erreztu ebaladiño batzuk.

Edestiko arauz baiña: “Erregeak, Zeutako gobernari edo guda jaurleri Julian kondearen alaba Florinda⁽⁵³⁾ bortxatu egin ebalako”, onek gaztelua Mauritarren eskuetan itxi ebaladiño, gero Bitizaren semeekin batera Mauritarrei lagunduta erdi ugarte oneitan sartu zitezten.

Dana dala, 711n Uztaillaren 19an Tariken Mauritar indarrak Guadaletoko ibai inguruan, Rodrigo jaunaren godo gudalozteak ezereztu ebezan.

Gaurko edestilari batzuk esaten dabe, Barbateko ibai inguruan egin zala borroka ori, eta kondairak Guadaletoko ibai inguruan.

Kadizeko lurraldean dagoz biak, leenengoa auntzen mendietatik jaijo eta beren urak Atlant itsasora botaten dabezanak, eta bigarrena Mugako Jerezen⁽⁵⁴⁾ ondotik joaten dana eta beren urak Kadizeko ur golkoan botaten dabena.

Ez ziran ezereztu, Konstantino (325) ta Rekaredok (589), Nizean sortu ta Toledotik katoliko aolkularitzan bideratu ebazan Godo Lege Bilduma orreik, 711n Pelayo jaunak (?), Erromatarren Godo sasilegedi “REX GRATIA DEI” guzti orreikaz Asturiasen kokatu zalako.

Eta mauritarrai Kobadongako guda irabazi ondoren, ta menperatzaill kaizertza orrezag jabetuz, 718ko urtetik aurrera, jarraitasunean ipini ebazalako?

Pelayo, 737ko urtean il zan eta urrengo errege, bere suin I Alfonso katolikua izanda, or asten da ostera be katolikotasunezko menperatzaill ari ori indarra artzen.

Frantzia eta Espainak ortik aurrera, eleiztar katolikuaren aolku aginduan bideratuta euki ebezan aldiko erregeak, ez eben iñungo errukirik euki, Jaungoikoak Berezitutako Legearen aurka, berezko ta sinismen aundiko kristau erri zintzoak sarraskitzen, naita errien iltzailleak⁽⁵⁵⁾ dirala esan.

Kristautasunaren ekandua eta katolikotasunarena, nundik elkartu leikez?

Nik uste dot, txinpartak ateraten dabezela, edestian eta gaur sortzen dan lez.

Gure ARIMAK ez dira gizatzen mundu onetara morroi izateko, Nor izateko baizik.

Eta egunen baten danok batzangotzen bagara, danon borondatezko sinisteak ulermen batera elduta alan eskatzen daualako izango da.

OARKUNTZA.

Erromatarrak eta Godoak, berezko izkuntzatan eta erriekin egin ebazan naaspillatuzko triskantza ostetik, orain sartzen gara gure edestiaren aldi barrira, ikusi daigun zelan ez zan okerrezko asmakuntzarik alderatu eta gitxiago erabagi zuzenik artu, berezkoak diran erriak gero ta gudu indar geiagorekin gagozan laterrietan menderatu arte.

ERDI MENDEA.

Sarrera txiki bat egin bear dautsagu erdi mendean oneri, emen sortu ta sendotu ziralako Europako jaurpide barriak, gaurko egunerarte etorri jakuzan erregetzazko antola barriekin.

Erdi mendea esaten jako: 476an Godoak Erromatarren Mendebaleko kaizertza ezeztu ebenetik, Turkoak 1.453an, Konstantinopla menperatu eben arteko aldiari.

Edo ta erromatarrek suntsitu ziranetik, 1.440-1.450 urte bitartean, irarkola⁽⁵⁶⁾, irarritzeko papera⁽⁵⁷⁾, bolbora edo lerrautsa⁽⁵⁸⁾, itsas orratza⁽⁵⁹⁾, itsas ontzien oial mugikorraren asmaketak lortuta, Amerikaren agerketa ondorioz lurralde nagusi bietan asi ziran itsas billaketararte.

Bai, pizkunde⁽⁶⁰⁾ edo ta Eleizak Luterotar Martinekin asita euki ebazan berrikuntzazko⁽⁶¹⁾ arazo aldiak deritson arte.

Erdi-mendeko Lenengo zati oneitan, erri edo leiñuzko sendi bakotzak, euren batzar nagusi bidez arnasa apur bat euki eben, lurralde bakotzaren jaurkintzazko antolamen-

du baten ezartzeko, areik eta mauritarrak VIIIn gizaldiko asieratik sartu eutzien urduritasun bidetik askatu arte.

Eta zelan eleiza katolikuak errege guztien gaiñetik, izan zan aolkularitzazko agintari nagusia.

Bigarren zatian ikusi daiguzan, gaurko eguneraiño zer gertatu dan gure gaurko lur, aize, ur eta gizaren nortasunezko askatasunaren eskubideakaz, ainbeste zentzungabeko nastean agertu gindezan.

ELEIZA KATOLIKOAREN NAUSITASUNA.

Europako sartaldean, erromatarren kaizar agintaritza Vn gizaldian godoak ezereztu, eta ekialdeko kaizartza 1.453ko urtean Turkoak menperatu ondoren.

Europan besteen gai-ezean mundua betiko erromatar asmakizunean batzangotu ta katoliko alderdikidetzeko, Aita Santua bere ezuskortasun edo uts ezintasunezko siniskai izaera bidetik agertu zan buru, errege ta danon gaiñetik. Errigizarteak alkarganatu⁽⁶²⁾ ta jendekuntzatzeko⁽⁶³⁾ aolkulari lez aginte nagusian.

Eta 325ean Nizeako eleiz batzarrean, norkerizko lapurkeriz asmatu zan katolikoaren aberrizko alderdikeri orren arau zentzuan iraun dau Europako edesti guztia, iru baldintza oneikaz gaurko egunerarte:

-Aurrerakuntzazko Greziaren jakituria.

-Menperatzailetasunezko erromatar legeak.

-Eta munduko giza Katoliko aberkoi batzangotzeko asmotan, alderdikeri orreitan ezartzen diran arauakaz.

Nork ulertuko leike, Greziaren askatasunezko ta demokrazizko jakituriak nastekatu leikezala, mendeko katoliko ta erromatar lege orreikaz, naita azpikaritzazko itxuran etorri arren?.

Berezko baitaren ekanduan ulermendu ezin diran nastetasun orreik izan dira beti, daukaguzan arazoaren oiñarrizko sorburuak, Europa ta munduan ez gindezan konpondu.

Katoliko, erromatar, edo ta edozein norkeriaren menpeko lege guztiak, euren batzangotasunaren asmakizunak lortzeko, bizitzarako bear doguzan arau ta mozkin guztia- ren kontrola bear dabe.

Mudu fisiko onetan guztiok konturatu bear gara, menpeko norkerian asmatzen doguzan guzur ta lapurtza orreik lortu gure naian, berak daukazan legearen aurka, dirua eta lege arauen almenak eskutik beti oratuta doiezala, eta elkartuta joan daitezcan naita ez, guzurakin elikatu bear dirala, bata ez daukenak, bestearen gabetasunean agertzen dalako.

Diru ta lege arauak argi da, errigizartearen jabetasunezko eragiletasunean demokrazizko arduran jokatzeke, danoen zor eskubideko tresneriak izan bear dirala.

Ala bizitz au, batzuenak bakarrik ote da?.

Sekula baiña ez da gertatu ori, norkeriaren batzangotasunezko asmo orreik beti garai- pendu diralako, eta Jainkoak ipinitako legearen aurka irauten dogulako, beren ondorioz beti agertu jakuz okerrezko sei gauza txarrenetarikoak:

-Jainkoak Ludi oneri bereztuta ipini eutsozan lege guztitik kanpo ibiliz, beti norkeriz- ko lapurketan eta borrokan etorri garela.

-Gaiak orekatuta daukazan legeak, eta gure gaitutako arimak nortasunduta daukazan eskubideak, edestian zear beti, zirriborrotuta ekartea.

-Dirua, indarra ta bizitzeko bear doguzan treneri guztiak, esku bakarretan egotea.

-Aberri lez, gudu indarraren keiñu gogorraz, eta beste aberritar batzuekin nastuta atxilotu lez, guztiz urduri egotea.

-Maltzurrezko aize beltz barru orren indarretik urten ezinik, nor beren baitan bizi eziña.

-Munduaren orokorrezko gizarteetan, "Bakez bizi eziña".

Eta konturatzeko zelango aginte nagusia izango zan Aita Santuak euki ebena, oartu besterik baiño ez daukagu, Europako erregeen artean guda indar geiago eukiten ebanari, berak izendatzen ebezala erromako kaizarrak,

Erregearen iraspeneko araudiaren jabetasuna beren erabakitasunean egon dalako beti gaur arte.

Nizeako eleiz batzar nagusian, Europa eta gero mundu osoa katoliko erlijioan batzeko artu ziran erabagi orreik.

Eta nai eta batzangotasunezko katoliko asmakizun orreik sortu ziranetik iru gizaldi geroago, Afrika ta Europagaz Islanakin lenengo banaketa aundia euki arren, eta gero Europan bertan ainbeste banaketa euki, erri ta errigizartearen berezko eskubidearen gaiñetik etorri dira gaurko egunerarte, ezer aldatu barik.

Mauritarrak agertu ziranean jendekuntz bien artean sortu zan larritasunagaz, arnas bitarte bat agertu zan berezko erritarrentzat, eta euren jaurkintzarako sortu ta aukeratu ebezan jaun erregeak.

Txeberatuta geratu ziran baiña, eta zelango sare arteko baldintzakin irasita geratu ziran ziurtatzeko, leiñu edo erri errege jaun baktzari, euren kondairako aurkezpen labur bat eginda ulertuko dogu.

FRANTZIKO LURRALDEAREN LENENGO ERREGETZAK.

Frantziako lurraldea gaurko egunean, ekialdeko iparraldean Belgika, Luxenburgo ta Alemania. Ekialdean Alemania, Suiza ta Italia. Egoaldean lurrrarteko itsasoa, Espania ta Bizkaiko itsas golkoagaitik mugatuta dago.

Frantziako lurraldeetan, naita irudizko errege oitura ori ariñautik etorri, Keltiar leiñuak izan ziran Kristoren aurretik, euren jaurkintzarako erregeak ipini ebezanak.

K.a. VI In gizaldian Keltiarrak menpetu eben galiako lurraldea, lurrrarteko itsasoa, Alpes, Rin ibaia, Atlant itsasoa eta Auñamendi kateagaz mugatuta egoana.

Eta erromatarrek Alpes andiko lurraldeak esaten eutsoenai Zezarrek K.a. 58-51ko urtetan menperatuta, iru erri aldetan banandu ebana: Akitania, Keltika eta Belgika.

Keltiar franko leiñuak iparraldeko Loira ibaitik britaniako itsas ertzeraiño kokatu ziran, eta Klodobeo erregeak 481-511ko urte bitartean Merobinjioaren errege leiñua sortu ta euren alpertasun bidez maldaberan sartuta, mauritarren Europako zabalkuntzari, euren etxe zain Karlos Martelek, Tours eta Poitiersen aurka urtenda 732ko urtean geratu ebazan, Europako katolikotasuna euren galzoritik askatuz.

Beren seme Pipino Laburrak, III In Txilderiko merobinjio erregea bota eban agintaritik eta 751eko urtean Karolinjioaren errege leiñua irasi eban.

Karlomagnoaren semea izan zan urrengo errege, eta Lonbardo ta Sajoitarrak menperatu ondoren, IIIIn Leon Aita santuak 800garren urteko gabonetan Erromara deituta, Iparraldeko Itsasotik Ebro ibairaño, eta mendebaleko Atlant Itsasotik ekialdean Txekoslovakia Boemiaraiño Erromatar kaisalerri sakratuaren Inperator edo Augusto Kaizar Jaun, Erromako San Pedroren eleizan koroatu eban.

814ko urtean Karlomagno il zanetik, karolinjitarren kaizertza ezeretuten asi zan, eta Berduneko itun edo egijunetik kaizertza iru zatitan bananduta agertu ondoren, Karlos Buru Soillak aginduten eban zatitik urtengo eban, gaur ezagutzen dogun Frantziko lurraldea itxuratzen asiko zana.

ALEMANIAKO LURRALDEAREN LENENGO ERREGEAK.

Alemaniaiko lurraldean Keltiarren leiñu zarrenak, Teutoiak eta Zinbriok izan ziran, eta K.a. 102-101eko urte inguruan, Kaio Mario erromatar gudal nagusiagaitik azpiratuta, aleman, franko, lonbardo, bisigodo, ta ostrogodoak, Rin, Elba ibaiak eta Italiaaren iparraldeko lurraldeetan kokatuta geratu ziran.

Karlomagnok kaizertza aundi bat antolatu eban, K.ostean 814an il zanean baiña, bere iru birseme edo billobaren artean banaduta geratu zan.

Feudoaren Jaun anaien arteko borroka bidetik makal agertuta, normando, eslabo eta majiarestarrak indarrez sartu jakiezan.

K.o. 962an lurralde orreitan I Oton aundia errege zala, XIIIn Juan Aita Santuak, Europaren erdi alde, Italiako lurraldearen iru zatitik bi eta Frantziaren ekialdeko erromatar kaizar sakratua izendatu ondoren, kaizar eta Aita Santuaren zein aginte geiago euki ebenagaitik asarratuta, 963an Otonek, XIIIn Juan Aita santua bere jaraulkitik kendu eban, eta VIIIIn Leon Aita Santua ezarri.

ERDI UGARTE EDO PENINSULA ONEN LURRALDEAN, LENENGO ERREGEAK.

Neanderthal eta gero Kromaño euskaldunak izan ziran erdi ugarte onetan lenengoz bizi ziranak.

Gero ekialdetik etorritako kamita leiñu (?) edo iberotarrak sartu ziran egoaldetik.

Eta denbora gitxi barru iparraldeko Auñamendi mendikate artetik keltiarrak sartu ziran, bien artean Keltiberiaren erria osotuta?.

Nortzuk ziran Iberoak?.

Iberoak Euskaldunak izan ziran.

Beste gauza bat da, katoliko ta merkantilista menperatzailleak esaten dabena, euren agindupeko menpekotasunaren batzangoak lortzeko, Europaren askatasunezko demokrotak ez dabezelako ikusi nai, daukiezan sasijainkotasunaren asmakuntzak ezeretuten diralako.

Ni uste dot Euskalkeltiar erria osotu ebela, besterik ez zalako egon, eta peninsula on-tara erromatarrak etorri ziranean, euskal erritarteetan aienatu ziralako.

Erdi ugarte edo peninsula onen egoaldean Euskal leiñuak aienatu ziran?.

Neure zalantzak daukadaz. Euskerazaintzako batzar baten Bizente Latiegik aurkeztu ebalako ikertzaille gazte batzuk aurkituta, arrian idatzitako esaera batzuk, keltiar izkuntzan baiño, euskeraz irakurten ziranak.

Euskaldunak keltiar menpean bizi ete giñan?.

Ez dot uste, euren giza barrenean askatasunaren eritzikoak ziralako.

K.a. XIIIn gizaldean fenizioak etorri ziran, Kadizen, Gadirreko saltokia irasita⁽⁶⁴⁾, gero Malaka⁽⁶⁵⁾, Hispalis⁽⁶⁶⁾ eta abar.

K.a. VIIn gizaldian Griegoak agertu ziran, eta auek be Emporion (67), Rhode (68), Dianion⁽⁶⁹⁾, eta abar saltokiko uriak irasi ebazan.

Laster asi ziran borrokan feniziarakin, eta K.a. 530ean kartangokoak fenizitarrai laguntzen etorrira lurralde aundiakin jabetu ziran, baiña K.a. IIIIn gizaldian guztiz kanporatu ebezan erdi ugarteko lurraldeetatik.

K.a. 238an Amilkar Barka kartangotarra etorri zan ostera, eta Afrikako iparraldean erromatarrengaitik Zamako borrokan il eta euren indarrak azpiratuta kanporatu ebazan.

Amilkar Barkari emoten jako Barzinoren⁽⁷⁰⁾ sorraldia.

Amilkar Barkaren suin Asdrubal eta bere seme Anibalek ostera agertuta, Tajo ibai ta Ebroraiñoiko lurraldeakin jabetu ziran, auek Saguntoko uria ezereztu ebenean asiera emon Jakon ostera K.a. 218-202ko urte bitartean bigarren Guda Punikari erromatarren aurka, eta onek jabetu ta kartagotarrak kanporatu ondoren, asi zan erromatarren menpeko aldia.

Erromatarrek erdi ugarte onen iparraldetik euskaldunak menperatzen ibili, ta ikusi ondoren Euskalerrriaren lurraldeko leiñu gizarteak zelango gogortasunagaz aurre egi-ten eutsen.

Eta Euskal leiñuak be oartuta, bide orretatik iraun ezker, euren euskal senditasunaren izaera galzorian ipinten ebala, erromatarrek euren indar nagusiekin ez ziralako garai-pena lortu arte geratuko, erromatarren gudalozteetan lerrokatu ziran. Euren zintzotasunagaitik ardura aundiko aginteak artuta, Kaizarren zaintza inguruan.

Ez zan gertatu bardiña kantabro ta Asturiasekoakin, ta azpiratuta geratu ziran guztiz K.a. 19n urtean.

Eta erromatarren azpikaritzan, latin eta euskeraren arteko leiaren⁽⁷¹⁾ bitartean, Asturiasen bable, Burgos, Araba eta kantabria bitartean gaztelera, Ebro ibaiaren egoaldeko ibarrean eta Aragoiko iparralde bitartean gaur katalan esaten jakien latin kumeak sortu ziran, Europaren iparraldeko lurretan bardin sortu zan antzera.

K.o. 409an Auñamendiko mendi kateetatik Suebo, Bandalo ta Alanoak sartuta, erromatar agintariekin bisigodoak eskatu eutsoen laguntza, eta auek Ataulfo ta bere ondorengoak izan ziranagaitik Sueboak azpiratuta, Bandalo ta Alanoak bota ebezan, eta 477an erromako jaurkintzaren jabetasunagaz egin ziran, askeneko erromatar kaizerra bere errege aulkitik bota ebenean.

Bisigodoek Frantziko lurraldeetan agintaritzan galduten joanda, Leobijildok Toledon kokatu eban bere jaurkintzaren errege aulkia.

Eta lurraldeko itsas jaurkintzan Bizanziok euki eban agintaritzari egoaldeko lur geienak kendu ondoren Sueboak azpiratuta, arrianismo erlijioa gura eben ezarri, eta naita bere seme Ermenejilo katolikoa il arren, ez eben lortu erlijiozko batasunik, areik eta bere seme I Rekaredok 589an Toledoko eleiz batzarrean lortu arte.

711n mauritarrak agertu ziran eta bisigodoak azpiratuz ta 1.492rarte erdi ugarte au euren agindupean egonda, 718an Kobadongako borroka osetik Pelayok, Asturiaseko Kangas de Onisen sortuko eban aldi berriko lenengo erregetza, gero I Alfonsorekin iraungo ebana.

MAURITARREN SARRERA EUROPAKO SARTALDE ONETAN.

Mauritarrak 711ko urtean Europara sartu ziranetik, godoak aienatu ziran len aipatu dogun lez, eta euren asmakizuna garaitzeko, antolamenduzko guda indar aundiekin asi ziran, baiña ikusi dogun lez, Poitiersera elduta Marteltar Karlosek geratu ebazan.

Ortik gora ezin eben igon, eta XIIn gizaldian berakadan asita, 1.492an Granadan egin-dako menperatasunezko itunerarte iraun eben, 781eko urtetan, gure artean egonda.

Baiña, Munduari emon eutsoen jakintzazko eragipena, ia gure denboretaraño eldu da.

EUSKALERRIAREN EGOALEKO LURRALDEAN LEEN ERREGE TA JAUNAK.

Mauritarrak agertuta, godoak aienatu ziran erdi ugarte onetan, Frantziko lurraldeetan izan ezik, eta menpeko asmakizunetan irauntasunezko eten aldi bat agertuta, iparraldean Frankoakin eta egoaldean Leon-Asturiaseko erregeakaz sortu jakuzan eztabaidakaz, gure arbasoak bereala konturatu ziran jaurkintzazko antolamendu bat bear ebela euskal lurrak beren senditasunezko izatasunean babesteko, eta prestuten asi ziran euren batzar nagusien antola bidetik.

AKITANIA.

Erromatarrak euren politikaren antolamendurako, Frantziko Galia esaten eutsenari, lau lurraldeetan banandu eben. Akitania, banaketa orren zati bat da.

Bere lurraldea, Loira ibaitik, Zebenes mendi kateak, Auñamendiak eta Gaskuña edo Bizkaiko itsas-golkoagaitik mugatuta dagoena da.

Bisigodoak, 418ko urte ingurutik egon ziran zabalduta Akitaniako lurraldeetan⁽⁷²⁾ alkar zaletasun antzeko baten.

476an erromatar kaizar sakratua menderatu eben godoak, naita Dalmazian⁽⁷³⁾ Nepotetar Juliogaz 480ko urterarte iraun, eta 477an euren kaizertza zabaldu naian, erdi ugarte onetara etorri ziran.

486an frankoak Klodobeoren⁽⁷⁴⁾ agindutara, Siagrio Godoaren jabetasunean egon ziran Loira ibaitik gorako galiaren iparraldeko lurraldeak menderatu ebazan.

Eta Siagrio bere burua babestu naian Tolosara joanda, IIIn Alarikok bidean arrapatuta Klodobeori eskuratu eutson, eta onek il ondoren, Frantziko lurralde guztian bisigodoak eta frankoak auzo lez geratu ziran jabe.

507an Klodobeok, Gundebaldo bargoñtarragaz alkartuta, Boille, Poitiers ondoan egindako borroka nagusian irabazi eutson IIIn Alarikori, berau bertan ilda, eta 508an Teodoriko ostrogodoa, Gundebaldori Narbonan egindako borroka irabazita, frankoak eta ostrogodoak geratu ziran garaille.

Euskaldunak borroka orren bidez, Akitania⁽⁷⁵⁾ ta Nobenpopulanian auñamendietaraiñoiko lurraldearen jabetasuna galdu eben, frankoak eta gero ostrogodoagaitik menperatuta geratu zanean.

Ostrogodoak erromatarren antzera, euren norkerizko guda indarrarekin, lurralde guztietatik ibili ziran berezko erritarren legeak kontuan artu gabe, erritarrak euren borroketan peoi lez ibilteko ta zergak ordaintzeko baiño besterik ez ebalako gura.

574ko urtetik asita, Nafarroa, Aragoi eta Kataluñako euskaldunak lenengo, eta Bizkaitar, Arabar eta Kiputzak gero, Auñamendi kateetatik zabalduz zirikitu ta oztu egiten eutsen godoai, euren gorde tokietara ostera joanda.

Eta 582an Bisigodoak erdi ugarte onen euskal lur batzuk menperatzen asi ziranean, iparraldeko euskaldun asko alkartu jakiezan godoari aurre egiteko.

Astrobaldo dukea ibili zan euskaldunak menperatu naian, eta eziñean, 587ren ostetik erabagi batera eldu ziran, Euskal bizitza aurrera bakez eroateko: “euskaldunek zergak ordainduko ebezala, batera baiña, bizi ziran lurraldeetan, euskal legeekaz jaurrituko ebela”.

602an Austriako II Teodoberto eta Borgoñako II Teodorikok, euskaldunaren aurka joan ziran, eta beartu ebazan eurak agindutako kondea on artu egien.

BASKONIAKO DUKAT ERRIA.

Or agertuko zan lenengoz bere gorteagaz euskal askatasunaren Bazkoniako Dukerria, merobinjoren erregetzatik aginduta.

Genial, galo-erromatarra izan zan lenengo dukea 602-626ko urtetan, eta aukera barri bat agertu jakien iparraldeko euskaldunai, euskal nortasunaren izaerazko oituran bizitzeko.

626an Genial kondea il zanean, euskaldunak matxinatu ziran bere ondorengo Aighina zanaren aurka.

629an baiña, I Dagoberto agertu zanean, frankoaren agintaritzza sendotu zan lurralde guztian.

635ean frankotarren agintaritzari euskaldunak aurka egin eutsoen denboraldi baten, eta 638an I Dagoberto il zanean, ondorengo ziran errege fardelakaz, frankotarrai eze-rezta jakien Augustoren mugatara itzultzea, Eurikoren erreñua ostera osotzeko.

Euskal erritarrak feudoan eta geien gotzaintegian finkatu ziran bitartean, Baskoniako Dukerria indartzen joan zan, eta denbora gitxian euskal-dukerriko agintaritzaren erabagiak, orduko frankotarren errege alperraren gaiñetik jaurkitzen ebezan.

Eginkizun oneik, Akitaniako andimandien eta euskal erritarren artean, ezin obetoko ulermenean ezarrita egon ziran, eta euskaldunentzak laster emongo ebazan emaitza onak.

Ebrinok, Frankotarren erregetzazko etxe zaiñak, gorteko denbora onen larri aldian, Felixeri emon eutsozan Euskalerriko Uri guztien nausitasuna Auñamendirarte.

Felixek baiña, frankotarren alde jokatu barik, Baskoniako Dukerriaren alde jokatu eban, euskaldunen politika indartzeko.

Eta gero ikusiko dogun lez, Felixen ondorengoa Lupus⁽⁷⁶⁾ izango zanak, aurreratuko ebazan eginkizun oneik, frankotarren aurka zuzen borrokatu ta Wanba bisigodo erregearen aurka, Septimaniako⁽⁷⁷⁾ iraultzari lagunduta.

Gauzak olan zirala, 660-670eko urte artean Toulouseko erreinu zarra bizkortzen ari zan, eta Akitaniako Felix dukearen ondorengo I Otsoa edo Lupus⁽⁷⁸⁾ izango zan Baskoniaren Dukerriko jaurkintzaren buru 670-710eko urte bitartean.

Ondoren eta 710-735eko urte bitartean, Eudon Aundia izango zan Baskoniako Dukerriaren agintaria.

711ko urtean, Muzaren mauritarrak Tariken agindutara erdi ugarte onetan Kadizetik sartuta, Rodrigo bisigodoaren gudaloztea ezereztu eben, eta 714ko urtean Saldubara⁽⁷⁹⁾ eldu ta menperatu eben.

Salduba ta Logroño arteko eremu zabal baten buruzagi nagusia izan zan Kasio, eta bere ondorengo lez, ibar orreitan kokatuta geratu ziran kasiotarrak.

Kasio kondea, bisigodotarren errege leiñukoa zan, eta 714an bere lurraldearen aginteari eustearren musulman biurtuta, kalifaren serbitzura aldatu zan, ortik artuko eben Banu Kasiren⁽⁸⁰⁾ izena, eta garrantzi aundikoa izango zan nafartarren erregetza sortzeko.

718an Akitaniako lurraldea, Eudon Aundiaren jabetasunean egonda, euskal eragipena iparraldetik Loira ibairaino, Ego aldetik Ebroraino, eta mendebaleko kantabriatik, Auñamendiren ekialdeko Jirona Lleidakako Aran ibarrerarte laterrituta geratu zan⁽⁸¹⁾.

Orduko denboretan Eudon-en printze-erri au, Galia guztiko eredu lez geratu zan, Austrasia⁽⁸²⁾ ta Neustria-ren⁽⁸³⁾ arteko borrokatan, antolatzaile edo artekariaren⁽⁸⁴⁾ lanak al egiteko bakarra izan zalako.

Eudon-i askatasunaren eragipenezko ekintza orreik, eskerron⁽⁸⁵⁾, onespeneko⁽⁸⁶⁾, ta erregearen⁽⁸⁷⁾ izena balio eutsozan.

671-tik-781-era Baskonia-ko Dukerria, franko-en agintzatik aske bizi zan, eta bera izan zan lenengoz, euskaldun guztiak politikaren jabetasunean alkartu ebazanak.

Euskaltasuna eta Euskerea sendotu ziran. Batera baiña, beste zoritxarreko gauza sortu jakon gure izkuntzari.

Euskerea sendotu bazan gitxi erromatartuta egon ziran euskaldunen artean, geien erromartuta egon ziranen artean “Gaskon” latin-kume agertu zan, ortik aurrera gaskoien erritarrak agertuz.

Gero, gizaldiak aurrera doiazela Gaskoi izkuntza zabaltzen joan zan, Euskerea neurri bardiñean gitxituz. Eta XII-XIIIin gizalditik aurrera Aran-eko ibarreraino.

Dana dala, Baskonia-ko Dukerria Frantzian, zabaltasun aundia artzen joan zan eta bere lurraldea, gaur Gaskuña lez ezagutzen dan lurraldea osotzen eban.

Akitaniarentzat keiñadura gogorra izan zan mauritarrena, erdi ugarte onen lurralde guztiagaz jabetu ziralako.

KARLO MAGNO, MAURITARRAK, KATOLIKO ELEIZA, ETA EUSKALDUNAK.

720an Mauritarrek Auñamendietatik igarota, Toulouserri eraso eutsoen.

Eudes Aundiak, bere ardurazko lurraldea babestearren, Abinessa, erdi-ugarte onen iparraldeko mauritarren Emirra zanaren alabeagaz ezkondu zan. Abd-el-Raman-ek baiña, Abinessa baztartuta eta Auñamendietatik aldatuta, Autx eta Eauze menperatzaera joan zan.

Mauritarrak, Autx ta Eauz-en ikaragarritzko zarraskiak egin eta gero Toursera joan ziran, erregetzaren zilborra zalako.

732an Karlos Martelek, Eudeleri laguntzen joan zan, eta Abd al Raman mauritarra Poitiersen geratuta, Auñamendiak betiko aldatuazo eutsoen ostera.

Eudon Aundiak, iñolako nagusitasunik ez eban on artzen frankotarren aldetik, eta 735ean Karlos Martel Euskalerrian sartu ta Eudon il eban. Eudon-en urrengoa, bere seme I Unaldo izan zan, eta onek, zintzotasunezko ziñ-itza⁽⁸⁸⁾ emon bear izan eutsen frankotarra.

741ean Karlos Martel il zanean, euskaldunak alperrik asi ziran frankotarrak euki eben agintaritzaren aurka, 768an euskal Dukaterrian Unaldoren urrengo Waifre⁽⁸⁹⁾ zanak aurre egin eutsoelako, IIIIn Pipino Martelen semeak il eban.

Martelen seme IIIIn Pipino laburra, Karlo Magnoren aita eta orain Frankotarren erregeak, IIIn Otsoari, Akitaniako euskal jabetasuna ta askatasunaren truke, berak euskaldunen artean aukeratzan ebazan esku aundiko zaldunak beragaz baituran⁽⁹⁰⁾ lez eroatea beartu eutson, eta bera baituta eroatea izan zan, IIIn Otso edo Lupok I Eudonen askeneko semeak Frankotarrari ordaindu bear izan eutsena, Akitaniaren askatasunagaitik.

Jatorrizkoak ziran erregetzako leiñu bi onen artean, politika arloan nor geiago izateko leian, Akitaniakoa: I Eudon, I Unaldo, Waifre eta IIIn Unaldo. Eta karolinjiotarrena: Karlos Martel, Pipino laburra, eta Karlo Magno izan ziran.

760-768 urte artean IIIIn Pipino laburra erabagiko eban norgeiagotasun ori, 9 urte luzetan araubideko gudaldia eroan ebenagaz, garaille urten ebalako.

Euskaldunak eta Frankoak, kidetasunean jokatzan eben geienetan, baiña onek menpeko asmakuntzazkoak ziran lez, beti asarratzan ziran, erabagiak euskaldunen alde agertzen ziran.

Frankotarrak, mauritarrak dirala ta, artu emon aundia euki eben Baskoniako Dukerriagaz, Karlo Magnok, ardura aundia euki ebalako mauritarrak bere erreñutik kanpo egon zitezzen.

Bide batez Baskonian bizi zan, sarri izaten ziran euskaldunen matxinadak geratzeko.

Eta bitartez, erdi ugarte onen iparraldeko Emirrekin lan edo gudarako kidetu egiten zan, auek Kordobako Kalifaren aurka matxinatzen ziran.

778an Karlo Magnoren gudalozte aundia, Roland bere zaldun bioztoi aipagarrien agindutara, Salduba mauritarrengandik askatzera joan zan, eta eziñean Iruñatik etxerantza aldatu zanean, Iruña erraustu eban.

Eta 778an Dagonillaren 15ean, Karlo Magnoren gudalozteak Auñamendietatik aldatzen doiezala, euskaldunak Orreagan itxaroten egonda, ikaragarritzko zarraskintza egin eutsen, Roland bera be bertan ilda.

Gero, 1.090ean Roland-en abestiagaz betikotu egingo zana. Frantziko elerti lanen artean aundienetarikoa da.

Karlo Magnok, Euskaldunak askotan matxinatzen ziralako arduratuta, Asturiaseko IIIn Alfonso nasgabea⁽⁹¹⁾ esaten eutsoen erregeagaz alkartu zan, baiña onek ego aldeko mauritarrakaz bere premiñtasunak euki ebazan lez, ez eutson laguntzarik emon.

Katolikotasunezko eleizak berezko errigizartearen eskubideak kontuan artu gabe, alegin asko egin ebazan Frantziako erregetzan batzangotu zitezzen lurralde ta erritar orreik, eta neurri orreitan ugaritu ziren euskaldunen matxinadak Akitaniako lurraldetan.

Aita Santu guztiak katoliko joko orretan sartuta, beti ibili ziran euren arteko errege indartsuena aukeratzen, kaizar sakratuaren inperatore edo agintari izendatzeko.

Danak baiña azken gaiztoa euki dabe, lenengoetatik mendeko bide okerretan sartzen ziralako, berezko erri ta erritarrak kontuan ez eukitearren.

Karlo Magno 800 urteko Gabonetan, Erromako Pedro Santuaren eleizan IIIIn Leon Aita Santuak, erromatar kaizar sakratuaren Augusto-kaizerra izendatu ebenetik itzuli zanean, Akitaniako euskaldunak matxinatuta egon ziran.

814an Karlo Magno il zanean, I Pipino Akitaniako erregeak⁽⁹²⁾ bialduta, agertzen da IIIIn Pipinok 30 urte ariñago baitua⁽⁹³⁾ izan zana, Santxo Otsoa, IIIn Otsoa-ren semea.

Euskaldunak nobenpopulania zarrean⁽⁹⁴⁾, Santxo Otsoak zuzenduta egon ziran. Gero, bere seme nagusia Aznar Santso, eta au I Pipinok il ebenean, 836an bere anai Santxo Mitarrak artu eban jaurkintzaren ardura.

Santxo Mitarra, Nafarroa eta Aragoiko goi aldean ibili zan bere aitagaz, guda ta politikako zeregiñetan trebetasun aundiak lortuta.

838an I Pipinok, Santxo Mitarrari borrokara beartu eutson, eta onek Garona ibaiaren eskuma aldera indarrez eroanda Pipinoren gudalozteak, ezereztu ebazan.

Karlo Magnoren nagusikeritik 68 urte geroago, Euskaldunak ostera jabetu ziran euren lurralde osoakaz.

Frankoaren errege I Luis errukitsuak⁽⁹⁵⁾, Santxo Mitarraren jaurkintza baieztu eban, 840an bera il zanean baiña, Frantziako kaizertza bere iru semeen artean banandu eban, eta mendebaleko lurraldea Akitaniagaz batera, Karlos buru soilen⁽⁹⁶⁾ ardurapean geratu zan.

Euskalerrria, naita gero murriztuta geratu, beti danik izanda Euskaldunen Aberria.

EUSKALERRIKO EGO ALDEAN MAURITARREKIN **NAFARROAKO ERREGETZA TA BIZKAIKO** **JAUNTZAREN SORKUNTZA.**

Erromatarren aurretik, Godotarren denbora ostetik, eta bai arrezkeroztik be, Akitania ta Nafarroako edestiak bardiñak izan dira, gure erria edo euskal lurraldeko gizarte guztia, beti

alkartzen zalako Auñamendikateko babesean, izkuntz, sinismen ta oitura batekoak izanaz.

Ori izan ote zan, orduan ulertzen zan euskal erresuma edo batzangotasuna, gaur “Aberria”ren izenagaz ezagutzen doguna?.

Arrigarria da gaur euskaldunak espainiarren aotik entzun bear doguzenak, adibidez: “Aberrien zaletasunezkoak garella” diñoenean.

Gu ez gara “Aberrizaleak”, gu Euskaldunak gara, mundu onek Jainkoagandik daukan bereztasunezko legean jaiok garelako, eta beren ondorioz “ABERTZALEAK”.

Euskaldunai, orregaitik ez jaku ipini bear, espainiar berekoi maltzurak euren guzurrezko “Nacional Katolicismoa” egi biurtu naian, aurretik ipinten gaituen “uste”aren⁽⁹⁷⁾ galderazko berba ori bezela, eta euroi benetan egokitzen jakien “uste”zko berba ori ostondu, nortasunezko itxuran agertu naian.

Ez dira konturatuten, aurretiko ezaupideak mundu fisiko onetan, ezin dirala nor beren naikerira aldatu, Izadi onek daukazan legeak alda ezin edo kendu eziñezkoak izan da?.

Euren izatasunean, norkerien asmoak baiño besterik ez daukie, eta Euskaldunak izaeran “Nortasuneko Jaiotasuna”.

Norkerizko lanean dabizen alegiñak dira ekintza orreik: “Egiari, guzurra dala esan, eta guzur utsari, benetako egia dala”.

Gaurko bizitzari, txoriaren begirakada bat emonda, ez da gaur sortzen dana?.

NAFARROAKO ERREGETZAREN SORKUNTZA:

Goian ikusi dogu, 800garren urtean, III Leon Aita Santuak Karlomagnori deituta, au Erromara joan zala eta bertan, Iparraldeko itsasotik, Garellano ibai⁽⁹⁸⁾ Ebroko ibairaño, eta Mendebaleko Atlant Itsasotik Ekialdearen Boemiarañoeko Erromatar Kaisalerri Sakratuaren Inperator edo Augusto Kaizar Jaun Erromako San Pedro Eleizan koroatu ebla.

Emen, kaizartzazko lengo ariari irauntasuna ostera emonda, erromatar Kaisal Erriaren agindupean batu gintzazala esaten da.

Euskaldunak baiña, erromatar kaisalerri orrek esaten dauan lez, Karlomagnoren menpean egon ote giñan?.

III Leon Aita Santu ta Karlomagnoren irudimenean bai, baiña egia non?.

Guzti au, baleiteke Kristautasunaren zabalkuntza katolikotasun alderdikeritik finkatu edo gogortasunean babesteko izatea.

Zergaitik naspildu baiña gudu indarrak, JAINKOANGAN euki bear dogun sinismenagaz?.

Argi dago, Kaizar eta Aita Santuaren aginpean batzangotuta egon gindezan, Jainkoak ipini ebazan berezko lege ta errigizarte guztien eskubide gaiñetik ezarri zirala norke-
rizko asmakuntz orreik.

Euskalerriko Auñamendiak bere zilbor edo erditoki lez, beti izan dira Euskaldunen-
tzat babes leku ederrenetarikoak.

Baiña gaurko edestian sartu gintzazanetik, gizaren eginkizuneko trebetasunak soil-
tzen⁽⁹⁹⁾ joanda, bearrezkoa agertu jakun oraintsungo antolakuntza barri baten koka-
tzea.

Aukera orreik, VIII-IXn gizaldi bitartetan agertu jakuzan, 778an Karlomagnoren gu-
dalozteak, bere zaldun bioztoi⁽¹⁰⁰⁾ Roland aipagarrien agindutara, Salduba⁽¹⁰¹⁾ Mau-
ritar Soliman ibn-al-Arabi-ren menpetasunetik askatzera joanda eta eziñean Iruñatik
etxerantza aldatu zanean, Napar Uria erraustu ebenean lenengoz.

778ko Dagonillaren 15ean Karlomagnoren gudalozteak Auñamendietatik zear igaro-
tzen egon ziranean, Euskaldunak ostonduta, Orreagan itxaron eutsoen eta ikaragarri-
zko zarraskintza egin eben gudalozte orreitan, Roland bera be ilda.

Eta 814an Karlomagno il ostean, bere seme Ludobiko Piok 824an, ostera bialdu eba-
zalako beren gudalozteak Nafartarren aurka, Euskaldunek ezereztu ebezanak.

Aldi onetan kontuan artu bear dogu, 714an Kalifaren zerbitzura aldatu zan Akitania-
ko Kasio kondea, ortik aurrera Euskal sendi au, Banu Qasiren izenagaz ezagututa, eu-

ren laguntzagaz 824an, Nafarroako Jimenez ta Aristatar Iñigo lenengo Nafar erregea izendatu gendula, 852an bera il zan arte iraun ebana.

Lenago baiña, aldi areitan Nafar erregetza sortzerazko irudiaren argitan kokatu degun, azterka begitu bear doguz orduko Europaren ta euskalgizarteak euki ebazan aukereak, guztiz baldinpekotuta egon ziralako.

Alde batetik, iñondik iñora ezin ziran ezkondu: “Griegoen jakintzan, Erromatar Kai-
zar Legedian eta Katoliko Sakratuaren” dogma arauzko baldintzatan ezarri bear gen-
dualako naita ez gure Jaun Erregezko antolamendu barri orren oñarriak.

Beste aldetik, dan guztia katoliko biurtu egin bear zalako, Europako errege erregeiñaren ezkontza bidez, sasijainkotasunezko senidetasunak sortu norkerizko feudo legeakaz lotzeko eta txuntxur antzeko menpe agintaritzazko ekintzak askatasunezko demokraziaren aurka ezin besterarte gogortuta, Nafarroako erregetza, eriotzeko benetako zigorra euki eban jaio zanetik.

Eta baldintza bi oneik Munduko gizarte guztia oldozmen ta agindu bakar baten bantzangotuta ezartzeko, azpiko bardintasun lege onegaz lotuta dagoz: **“Jainkoa eta Gizartearen artean, Kaizar eta Aita Santuaren solaskide bakarrekin”**.

Baldintza orreik ez ziran edozer gauza izan, norkeriaren sorburuzko asmakuntzari, neurri aundiko ateak zabaldu eutsezelako:

“Griegoen jakitza ta Euskalerrriaren berezkotasunezko oitura demokraziak sekula ezin diralako ezkondu, Erromatar Kaizar Katoliko Sakratuaren menperetzaille legediakaz”.

Gu, Jainkoaren Berezko Lege demokratikoetan beti lez iraun bear dogu.

Leen, Paleolitiko Neolitikoan egin zan antzera, betiko ta berezko lege orreitan jarraituta, munduan egin bear diran alegiñak demokratikoak izanez gain, giza eta errigizartearen eskubideen berdintasunezko lege bidetik eroan bear diralako⁽¹⁰²⁾.

Bigarren: “Bide ori baztertu egiten badogu, Euskaldunak Mundu oneri milla urte askotan, azturazko bizijakintzan emon geuntsozan ulermen aundiko adierazpen argitsuak galtzen dira eta beragaz, gure maitasunezko Euskalerrri onen Izatezko Nortasuna.

Eta irugarrenean: norkeriaren asmakizunezko menperetzailleak, Jainkoaren zuzen bidera berrezkuratu, eta egitarau⁽¹⁰³⁾ inguru baten, askatasunezko Nortasunetik ezer galdu barik, danok alkartu.

Mundu fisiko oneitan gure ekintzak, Jainkoaren Legeagandik mugatzen asita dagoz, eta borroka orreitan aurrera egin ezkeru “ekaizt-suzko laiño-baltzak odei jole urrean ikusten dira”.

Iruñako II In Garzeatar Iñigez 870-882 urte bitartean errege izan zanaren Ximena alabea, III In Alfonso Aundia⁽¹⁰⁴⁾ Asturias eta Leoneko erregeagaz ezkondu zalako, Banu Qasiren senditik urrunduta, euren gana urbildu ziran, ortik beste okerrezko ziri sakon bat sartuta Nafar erregetzari Nortasunezko osasunean⁽¹⁰⁵⁾. Eta beste alaba bat, izenez Oneka deitzen zana Aragoiko Aznar Galindorekin.

Mauritarrak Begi bakarra ta kristauak Monakoa deitzen eutsoen I Fortun 882-905n urte bitartean errege izango zanaren alaba Oneka, Abd Alah mauritarrekin ezkondu eban.

II In Santxo “Abarka” 970-994ko urte bitartean errege izango zanak, Mauritarrak ezin irabazi eta alaba bat Almanzorrekin ezkondu eban, bai bera be bigarrenez Urraka Fernandezekin, Fernan Gonzalez Gaztelako kondearen alabea zanagaz bakearen truke.

Bere seme II In Gartzia Santxezek 994-999 urte bitartean errege izango zana eta Dardarti edo Ikaratia deritxon alaba, Asturias Leongo Vn Alfonsogaz⁽¹⁰⁶⁾ ezkondu eban”.

Dana dala, zelan ezkondu menperatzailetasunezko feudoan antolatuta egon ziran Franko ta Asturias ta Leoneko erregetzak, kaizar astuntasunezko izen orreik emoten eutsen punpeziagaz⁽¹⁰⁷⁾, Foru edo Lege Zarraren ardurazko ordezkartizan eta askatasunezko demokrazian oituratuta sortu zan Euskal Nafar erregetzarekin?.

Dana dala bide orretaik, Europako erregetza guztia senidetuta geratu zan.

Eta euskaldunak Norkerizko sare arte edo txebera orreitan sartuta geratu giñan, beste gauzarik egin ezinik.

Antzerki edo ta gertakizunezko lazgarri orreitan iraungo dau Nafartar erregetzaren edestia 1.512an Fernando katolikuak Nafar erregetzaren Egoaldea menperatu arte eta geroago, gudu indar keiñaduran edo kontrolpean gaurko egunerarte.

Europan, berez askatasunaren oitirazkoak ziran erregetzak eta Nafarroako erreñua batez be, etsai asko euki ebezan katoliko asmatu zan eritzi orren aldetik, orduko denboratik asita, berezko Errigizarteari iñoz ez dautsielako aukerarik emon, bereztasunezko jarraiezko itzarmen bidetik batzangotu egiezan.

Eta Jainkoak bereztu Ebazan legeak, gure askatasunezko zor eskubidearen eginkizunean egiaren aukerazko baldintzak izan dagiezan, norkeriaren zaleak jabetuta, Nafarroako errege batzuek sortu ziran gauza zeatz batzuk argituko dautsuedaz, ikusi daigun, maltzur eta naspiltasunezko jokoakin norarte aldatu gure dabezan, gure baitan irarrita dagozan Jainko legeak.

Euren buruetan erabili edo pentsatuko eben, erritarrak ez zirala konturatuko, berezko lege aldetik ez ebelakoan ezer jakingo?.

Baiña zelan konturatu ez, Jainkoaren borondatez, gure baitan beti egon ba dira irarrita?.

Beste gauza bat izan zan, esku baten Jainkoaren izena ta inpernua meatxuka erabiliz, eta bestean kurutzea ezpata izan balitz bezala keiñaduran erabilita, danak beldur edo kikilduta euki ondoren, eurak euren buruai sinist-araziz egia dala erritarren jakintzan utsun ori dagoela.

Ortik egira baiña, emendik Eguzkira baiño alde aundiagoa dago.

JIMENOTARREN ERREGE LEIÑUTIK.

III In Antso Gartzeiz **Aundia**, 965-1.035 urte bitartean bizi zan.

999an, beren aita II In Antso Gartzeiz 994an il da ondorengoa izateagaitik, Nafarroako erregetza eta Aragoiko konderria artu eban.

1.018-1.035 urte bitartean Sobrarbe ta Ribagorzako konderriak artu ebazan.

1.029-1.035 urte bitartean eta Antso Gaztelako kondearen alabeagaz ezkondu zan bidetik, Gaztelako konderria.

Eta Leongo III In Bermudo erregearenak izan ziran, Gaztelako Zea ta Pisuerga ibai bitarteko lurraldeak bereganatu ebazan, eta Leonen sartuta, beren burua Kaizar Sakratua izendatu eban, dirua atarata idazpuru orregaz.

Iberiako peninsula onetan, III In Antso Gartzeiz errege nagusi edo aundienetariko bat lez ezagutu zan.

III In Antso Gartzreiz il aurretik, bere agintaritzazko lurraldeak, bere lau semeen artean banandu ebazan:

-Nafarroako erreinua, Gartzzeizeri.

-Gaztelako konderrria ta Leongo zati aundi bat, Fernandori.

-Aragoiko konderrria, bere sasiko seme ta nagusiena izan zan I Ramirori.

-Eta Sobrarbe ta Ribagorzako lurrak, Gonzalori.

Txarto eginez gain, ez eban susmatu Gaztela ta Aragoiko konderrriak, anaien arteko bikaizkeri bidetik eurak be errege izendatuko zirela, eta berezko tronkalaren nortasunetik, katolikotasunaren alderdikerizko batzangoasunera aldatuta, Nafarroako erregetzari, etsai indartsu bi geiago agertu jakozan.

Noren aolkularitzapean egon ziran Europa ta Nafar erregeak?.

Eibarko karmeldarren etxean Euskerazaintzako batzar baten egon giñela, Oñatibiatar Dunixiri bere “txarto oldoztu zaitetz” itaunari, nik “asmatuko dozu” erantzun neutson, eta berak: ez !!, “labur geratzen zara” esan eustan.

Zezarretik ona, Erromako kaizar sakratu ta fazizta guztien atzalburua euren garaipenak lortzeko, beti izan da: “Veni Vidi Vici”.

Eta berezkitasunean edo jarraipenean, azturazko oituran iraspendu egiten diran Nafarroako askatasunaren aberrizko erregetzak bezala, katolikotasuna asmatu eta alderditu zanetik, eurentzat zekula ez diralako izan zuzentasunezko iraspenak, arazoak gutxitu barik, atzalburu orregaz aundiagotuten beti aleginduko dira.

Antzezko (108) lanean egindako “Latiña” be izan zan tresnarik garrantzitsuena asmaizun orreik aurrera eroateko, berezko eta bidezko izkuntzaren aurka.

Eta eleiztarrak euren anditasunean danoen gaiñetik agintzen ebalako, latiña jakintzaren ibilgaillua eginda, Nafarroako erregetzan sekula ez zan euskeraz idatzi agiririk.

NAFARTAR ERREGE LEIÑUTIK.

V In Antso Gartzreiz **Jakintsua** 1.150-1.194ko urte bitartean bizi zan.

Nafarroako leiñuaren erregeak Euskal Nortasunaren aldeko abertzale sutsuak izan ziran eta V In Santxo Jakintsua, Euskal errege artean baleiteke lenengoa izan konturatu zana, eleiza edo katolikotasunezko ingurutik Euskal izkuntza bastertu egiten ebal.

Beste adierazpenik ez daukatelako aurkitzen, beartuta agertuko bear izan eban, danon aurrean Euskereari ots indartsuenagaz latiñezko “Lingua Nabarrorun” itzakaz lau aixelara aldarrikatzea.

Goian esan doten txeberazko arrazoiaren bidez: “Latiñez eta Latiñez ez bazan izaten sasi izkuntzan edo latiñ kumean idazten ziran jaurkintzaren agiri guztiak”.

Nafar erreinua, baeukan beste etsai aundi bat, edo ez ziran ondo konpontzen beintzat, III In Zelestino Aita Santuagaz.

1.194an Jorraillaren 13ko Aita Santuaren berun idazki edo buldan V In Santxo Jakintsua⁽¹⁰⁹⁾ erregeari, Nafartarren “DUKE” izenagaz idazten dautsolako, “REX GRAZIA DEI” euren eritziaren aldeko erregeari idazten eutsen ordez.

Eta bardin bere seme VII In Santxo Azkarra edo Indartsuari, 1.196an Epaillaren 27ko buldan, naita euroi moruen aurka, ainbeste lagundu eutsena izan.

Edestilari aldetik inork esan ez arren, jakin eben orduan be nortasun ta norkeriaren eritzizko borrokan ibili zirala.

Egira zelan urten edo argitu baiña, eritzizko guzur ori goitik berako agintaritzan dog-makin araututa euki eben txeberazko sare orretatik, jakintsu geienak norkeri orren bildur edo alde bete betean kokatuta egon ba ziran?

TXANPAÑAKO ERREGE LEIÑUTIK.

1.234-1.253 urte biartean Nafarroako I Teobaldo “Bertsolaria” eta Txapainako IVn errege izango zana izendatuko dogu, gauza asko geratzen diralako agirian.

Nafarroako I Teobaldo “Bertsolaria”gaz⁽¹¹⁰⁾ asten da Txanpainako errege leiñua. VIIIn Santxo “Indartsua”ren loba izan zana.

Nafarroako Blanka eta IIIIn Teobaldo kondearen semea, Brie ta Txanpainako kondearen izenagaz.

VIIIn Santxo Indartsuaren azken borondatea, Nafarroako erregetza, Aragoiko I Jaime edo bestela tenpeldarren eskuetan iztea zan, Teobaldo ez ebalako begionez artzen.

Nafartarrak baiña, gogo orreik kontuan eukibarik, Santxo il zanean illabete geroago Teobaldori deitu eutsoen eta Iruñako gotzai Eleizan Foruak zinduzgain Frantziaren gorteko oituran igortzi⁽¹¹¹⁾ eben.

1.238an Lur Santuaren gurutzeko gudaldia bideratu eban, eta Tauro mendian, betiko ospagarritasuna lortuta, 1.240an itzuli zan.

1.246an, Ximenez ta Gazolaztar Pedro katoliko sutsu gotzaiñarekin Foruen gora beran euki ebezan estabaidakin, onek zalantzan ipinten eban Nafar erregetzaren jabetasuna, eta gero 1.512an Fernando katolikuak egin eban antzera, I Teobaldo exkomikutzeko alegiñean ibili zan, bere erregetzatik kanporatzeko.

Kontuan euki bear dogu, IVn gizaldian Nizeako batzarrean baieztuta, Europaren orduko errege baten bateri eleiza aldetik kanpora botateko eskomuiatu⁽¹¹²⁾ egiten ba ebela, Europako edozein printze legeztuta egoala, errege ori beren erregetzatik kanporatzeko, jakin degun zelango indarra euki eban eleizaren sasikatoliko alderdikidetasunak.

Aita Santuak baiña, lege berezi bat agertuta: “Bere baimenik gabe, inork ezin ebala Teobaldo eleizatik kanporatu” esan eban.

Zer gerta leikean, gurutzeko gudan ez balitz ibili?.

Aita Santu ta Europako errege katolikoarentzat, zer ziran giza ta berezko errigizar-teak?.

Ba, maltzurrezko ta norberkerizko lege orreik izan ziran Fernando katolikuak eta II Julio Aita Santuak 1.512an erabili ebazanak Nafarroaren berezko erregeak euren errege aulkietatik kanpora botateko.

Baten batek esango daust, nungo Jainkoaren legeak ziran orreik?.

Eta Nafarroako euskaldunak ortik aurrera, gudu indarraren keiñaduran eta kontrolpean eroan bear izan eben euren nortasunetan apaldura ori, karlistadako gudak asi ziran arte.

I Teobaldo sarri ibili zan Txanpainia ta Nafarroaren arteko bidaiak egiten, eta 1.253an Garagarrillaren 8an Txanpainako itzulkeran baten il zan.

Eleiza katolikoaren agintaritzak, Frantzia, Gaztela ta Aragoiko erregetzak, maltzur ta guzurrezko alegin asko egin eben Nafarroako erregetza ezereztutea lortu arte.

Lortu eben baiña, Nafartarren euskal nortasuna makurtu edo ezereztutea?.

Ez !!.

Orain, guazen ikustera zer gertatu zan Bizkaiko Jauntzagaz, jakin daigun zer eta zer-gaitik egon ziran aldakuntz ezbarðiñak, Nafartarren erregetza 1.512ko urteraiño, eta Bizkaia bere Jauntzaren jabetasunean 1.876ko karlistadaren borroka amaituarde iraun egien.

EUSKALERRIAN, BIZKAIKO JAUNTZAREN

SORKUNTZA:

Gure Euskalerriko Batzar Nagusiak, euren Berezko Legearen antolamenduan⁽¹¹³⁾ zaldikatuta etorten ziran askatasunezko Batzar Demokratikoen jabedunak ziran.

Bizkaitarrak baiña, Nafartarren antzera eta eurengandik kanpo, naita danok euskaldunak izanda, jauntzaren jaurkintza artu ba eben, ez ebela artu beste euskaldunekaz banaketa gura ebelako, Paleolitiko Neolitiko jendekuntza bidetik, Europa guztia euskaldun eta Griegoen antolakuntzaren antzera, lurraldeko Batzar Nagusiekin jaurkitzen ziralako.

Orregaitik, erlijioz ta jaurkintzan Europaren katolikotasunezko ezarpena ikusita, Bizkaitar lurraldekoak Nafartarrak lez, beartuta agertu ziran beste aukerazko antolakuntza bat sortzea, eta Europaren erri artean errilez bizitzeko, errege jauntzaren antolamenduan ezartzea erabagi eben.

Antolamendu ori izan zan katolikuak ezereztu gure ebena, munduko lurralde guztiak batzeko katoliko agindupean.

Ezinezko asmakizuna izan zan baiña, mundu onetan iñork ez daukolako Jainkoaren ordezkorik, Berak Bereztasundutako gai oneri ipini eutsoezan Legearen gaiñetik agintzeko, gai berak erakusten dauan lez.

Ez zan egon beste aukerarik, eta naita, errege jauntzazko antolamendu ori beti, Batzar Nagusiaren agindupean ezarri: “Griegoen jakintzan, Erromatar Kaizar Legedian eta Kristau Katoliko Sakratuaren” antolamenduzko baldintzatan ezarri bear genduzan naita nai ez gure antolamendu barri orreik, Nafartar erregetzan sortu zan antzera.

Zelan ezkondu baiña: “Griegoen jakitza, Euskalerrriaren berezko askatasunaren oitura eta Kristautasunaren Demokrazizko aolkularitza”, “Erromatar Kaizar Katoliko Sakratuaren menperatzaile legediakaz?”.

BIZKAIKO JAUNTZAREN SORKUNTZA:

838tik 882ko urte bitartean Asturias ta Leoneko errege IIIIn Alfonso⁽¹¹⁴⁾, borrokalari sutsu eta andi edo magnoren izen goitikoagaz ezagutua, beren lurraldeak Mauritarren eskuetatik Duero ibaiaren beko alderarte berrezkuratuta, eta bere jabetasunaren zabal-kuntza andiagotu naian, ekialdeko erriak mendean artzeko prestatzen asi zan.

Arabatik asi zan IIIIn Alfonso, eta Arabarrak euren jaun Elionegaz asarratuta egon ziralako, IIIIn Alfonsok Elion kondea arrapatuta, Araba, borroka barik eskuratu eban.

Gero Bizkaia menperatzera etorri zan. Gaur baiño askoz aundiagoa izan zana, Sartaldetik asita Kastro Urdiales eta Menako ibarrak bizkaitarrak ziran; Sortaldetik, Deba errekek ureztatu egiten dauzan lurak; eta Eguerdi edo Ego-aldetik Aramaiona eta Ayalako ibarrak.

Bizkaitarrak aurre egin eutsoelako, Alfonsok beren bigarren seme Ordoñori deitu eutsen, eta guda indar askogaz Orduña Amurrio ta Luxaondoko⁽¹¹⁵⁾ bidetik, Bizkaiara sartu zan.

Bizkaiak, Durangoko Jaun Eztegitzar Santxoren agindupean ipini ebazan guda indarrak, eta onek, Ordoñoren gualosteari Paduraraño sartzen itxita, bertan birrindu ebazan Alfonsok ekarten ebazan gualozte indartsu orreik.

Bizkaitarrak, bizirik geratzen ziranai atzetik erasota, auek Ayalako Gorobel menditik goiko mendietara igon ebanean, jakin ebelako Euskaldunak Bizkaiaren Luxaondoko errian dagon “**Malato**” zuaitz mugatik ez zirala joango euren atzetik, “A SALVO SOMOS” esan eben, eta orregaitik esaten jako lurralde orreri “Tierra Salvada”.

Padurako erriari ortik aurrera ARRIGORRIAGA esaten jako, borroka orretan inguruko lur ta arri guztiak odolez margoztuta geratu ziralako.

Ordoño, borroka orreitan il zan, eta beren gorpua Arrigorriagako eleizaren sarreran illobiratuta dago.

Eztegitzar Santxo be bertan il zan, eta beren gorpua Durangoko Tabiran San Pedroko eleizan illobiratuta dago.

Borroka au, 888an San Andres jaia ospatzen dan egunean Azaroko 30ean egin zan, eta ortik aurrera orregaitik, Bizkaiko Askatasunaren itxurapenez artuta dago Ander deunaren kurutzeta.

BIZKAIAREN LEENENGO JAUNA:

Durangoko Jauna eta Nafarroako erregearen ordezkoa izan zana Eztegitzar Santxo il da, Bizkaitarrak euren Batzar Nagusiaren Legezko jaurkintzan babesteko eta antolabideak epaitzeko bearkuntzan agertuta, gudal buru ta epaillea aukeratzeko prestatzen asi ziran.

Busturiako gazte bat borroka orreitan egin ebenagaitik aukeratu eben.

Abizenez **Lope** euki ebana, eta bere amaren bidetik Eskoziako erregearen birseme edo billoba zana.

Eztegitzar Santxoren alabeagaz eskondu zan, eta bera izan zan Bizkaiaren leenengo Jauna, **Jaun Zuriaren**⁽¹¹⁶⁾ izenagaz ezagutu, eta 909an il zana.

Or sortu zan Bizkaitarren jauntza, Gipuzkoa ta Arabagaz batera Nafarroako erreinua-gaz elkargo baten, 1.224garren urterarte iraun ebana.

Eta ez espainiarrak esaten daben lez **Bizkaitarren Askatasuna**, Euskal Askatasuna, bere izkuntza beste antziñaukoa dalako.

Espaniar menperatzaileak ez dabe esaten, Bizkaitarrak ez giñela iñoz laterritu?. Or !!, nun dagoen berezkotasunaren Estadu edo Laterritasuna.

BIZKAIKO BATZAR NAGUSIAREN BALDINTZAK, JAUNAREKIN ELKAR ADITZEKO:

Bizkaitar Batzar Nagusien artekarari lanak egin egiazan, iru gauzatarako aukeratzan ebazan Jaunak:

- a) Gudal-buru izateko.
- b) Zuzenbidearen buru nagusia izateko.
- d) Bizkaiko errigizartearen ondorezko lur zabalak zaintzeko.

Eta Jaunaren irudizko buruzagitasuna jarraitasunezko lasaitasunean iraun egian, ain almen ta ondasun aundiakaz jantziten ba eben be, kontu aundian eukinda, emon jakon gutitik berea ez zala ezer, Bizkaitarrak, egin bear eben antolarazia⁽¹¹⁷⁾, itzalgarritasunean⁽¹¹⁸⁾ ezarri egian emoten eutselako.

Orregaitik, “Erabakitasunean, Egilletasunean eta Lege Egilletasunetik apur bat baiño bakarrik ez eutsoen emoten, aginduaren eskubide bakarria Errian egoala erakusteko”.

Baiña alderantziz, gure Batzar Nagusia Jaunaren aldeko baldintza bategaz lotuta geratu zan.

Beren gauzatarako izaten zanean eta **Gudarako gizonen laguntza bear ebenean**, gure Batzara beartuta geratzen zalako bere guda taldea gure mutillakaz osotzen, mutil gudarien soldatak aurretik ordaintzen beartuta.

Gure jauntza Gaztelako erregeen eskuetan geratu zan ezkeroztik aurrera, Euskaldunak baldintza orren erruz, beti ibili gara borrokan gure artean.

Zergaitik?.

Europako edestian, joko bi izan diralako batera etorri diranak, eta beti sortu diran arazoak Europarenak izan dira danak, ez berezko errigizartearenak, onen arazoak beti izan diralako Europaren batzangotasunezko asmakuntza bidetik, adibidez:

a) I Isabel eta Fernando katolikuak, Nafarroaren aurka ibili ziranean, Bizkaitarrak gure euskal anaiaren aurka Fernando katolikuagaz borrokatzen genuen, eta Fernando katolikua Frantziaren aurka borrokan ibiltzen zanean, Bizkaitarrak gure jaunaren alde borrokatzen giñelako, gure Iparraldeko anaiaren aurkako borrokan ibiltzen giñan.

Eta b) Zetan ezanik ez dago, Europa osoan Erdi Aroko edesti guztia, norkeriaren bidez borroka uts bat baiño besterik ez zala izan, Europako Buru jakintsuak Norkeri bidez borrokan ibili ezker, gorputza errigizarte lez borrokan ibili bear izan ebalako, eta euskaldunak borroka orreitan gure anai arteko borrokatan ibiltea ez eban euki iñungo miraririk, norkeri orren kutsaduragaitik asko, gure artekoak izan ziralako.

Euskaldunak ez bezte berezko errigizarterik be, ez giñan konturatu, Europak Aita Santuaren aolkularitzagaz, kaizar sakratu baten agindupean batzangotzeko borrokan ibili giñela.

Eta or ikusten da argi guztiagaz, Europako aolkulari nagusiaren maltzur jokoak, berezko errigizarteari sekula ez eutsolako esan zelako jokoetan ibili zan.

Eta joko orren guzurra, apaiz, lekaide lekaiame eta erromako eleizak daukan goitik berako agintaritzaren lan bitartez agertzen dan gezurtapenetik, gaur errez ikusi leiken gauza da.

Apaiz lekaide lekaiameak euren errikoakin, beti egon diralako Jesusen esanakaz Jainkoari begira, eta apaiz buru⁽¹¹⁹⁾ ta gotzaiña maillatik gora, mundua katolikotzeko asmatu zan batzangotasunari begira.

Euki dogun sakonezko sinismenean, nor konturatu eleiz agintariak sasijainkotasunezko jokoan ibiliko zirenik?.

Or daukagu Jainkoaren beste froga bat, Bere Legearen agerbidez, gure baitak argitan kokatzen dirala, eta ez dauskuela bakez izten, bere senean kokatu arte.

Orregaitik Gaztelako erregeak, Bizkaiko jaun lez euren gauzatan ibilita, euskaldunak borrokatzen giñan gure artean.

Eta geien Aragoiko ta Nafar errege In Juan eta bere seme Fernando katolikoagaz, auek orduko Aita Santuakaz batera, egi guztien muga gaiñetik, guzurrezko jokoan ibili ziralako.

Bizkaiko Batzar Nagusiak euren Jabetasunean, izendatutako Jaunak kendu ekiezan emon jakien jaurkintzako agintaritzatik?:

Probintzi edo lurralde andiko Batzar Nagusiak, almen guztia euken Jaunak kentzeko, ziñez ez ba ebezan artzen Batzarraren agindutako baldintzak, eta edo ziñ egindako baldintza orreik bete ta lotsakortasunean ez ba ebezan eukiten.

Bizkaiko Batzarrak, agintaritzan ez eban euki mugarik, berea izan zalako jabetasuna.

Orregaitik, Bizkaitarrak, eurak izan ziran aukera bakarra euki ebenak jauntza ipinteko eta kentzeko.

PASE FORALA ZERGAITIK SORTU ZAN?:

Gure ordezko batzarkideak antziñatik konturatu ziran, euki genduzan Jaun errege gaztelar orreik azpikeriz, Iribilduak iraspenduten asi ziranean, Euskalerra kolonizetan ibili zirala, eta geiago, gure jauntza 1.379an Gaztelako I Juan⁽¹²⁰⁾ erregearen eskuetan jausi zanetik.

Gure ordezkarriak orregaitik, **Arazo Barrieri, Neurri Barriekaz** aurre egiten arduratu bear zirala konturatu ziran, eta antziñatik lege atal lez euki eben **Pase Forala** sortu eben.

1.406an Gaztelako III Enrike **Gaxoa**⁽¹²¹⁾ il zanean, gure jauntza, urte bi bete barik euki eban IV Juanen⁽¹²²⁾ eskuetan jausi zan, eta Katalina ta Fernando beren aita/amaren ordezkoak egiten egon zirala, gure Lege Biltzarkideak beartu ebazan gure Foruai ziñ egien.

Eta Juan berak be, ziñ egin bear eutson adiñekoa biurtu zanean.

Baiña denboraldi oneitan Gaztelako erregeak "**Pase Forala**" kendu gurean ibilita, Bizkaitarrak asarratu ziran, eta Jaunak, arrazoia eukiela ikusi ondoren, 1.452an Uztailaren 21ean Gernikako zuaitzpean egingo zan batzarrean, Bizkaitarrak euki ebezan oiturazko eta aukerazko legeak idatzi egiezala esan eban:

"Que cualquier carta que el Señor de Vizcaya diere contra Fuero de Vizcaya, fuere obedecida y no cumplida".

Eta alan idatzi zan Errigoitiko Santa Maria Eleiz barrutian, Foruko leenengo liburuan.

1.526an gure legegilleak, kontu aundiagoa euki eben Foruak berriztu ziranean: **“PASE FORALA”**ren gora beran, gure Bizkaiko Jaunaren ulermenak ez egian zalantzarik euki.

Eta alan diñoen barriztutako Foruak, bere XIgarren legezko I izenburuan.

Otro si dijeron: “Que habian por Fuero, y ley, y franqueza y libertad que cualquiera carta o Provisiòn Real, que el dicho Señor de Vizcaya diere o mandare dar, o proveer, que sea, oser pueda contra las Leyes o Fueros de Vizcaya, directe o indirecte, que sea obedecida y no cumplida”.

Bizkaitarrek, euren legegintzaren iraspenak era orreitan oiñarrizten ebezalako, mende gabetasunaren jazarraldiak aurrera eroateko, eskubide osoagaz agertu ziran.

Beste aldetik, Isabel eta Fernando katolikoak gure Foruekatz egin ebena ikusi bear dogu, ortik aurrera Austriatar guztiakin egin zanaren adierazpena dalako, eta gure Foruen Jabetasunagaz 1.876ko urterarte irauteko, menperatzeko eskubideakaz kendu euskuna.

Mundu oneko gizon/emakume baten batek esango daust, Nork daukan “Menperatzeko inungo Eskubiderik?”.

25gn. JAUNAK, ISABEL ta FERNANDO KATOLIKUAK:

1.469an Urrillaren 9an Gaztelako I Isabel⁽¹²³⁾ eta Aragoiko II Fernando⁽¹²⁴⁾ Balladolizen ezkondu ziran.

1.473an Iraillaren 15ean Bizkaitarrek, Gaztelako I Isabel eta Aragoiko II Fernandori, eskutitz bat bialdu eutsen esanez: **IV Enrrikeren zintzotasunetik kanpo egon zirala, ezer ez ebalako jakin gura, eurei emoneko itzagaz, maltzurtasunezko jokoan ibiltezan gizonarekin.**

Eta euren zintzotasunera aldatzen zirala egiztatzeko: **Lenago danak ilko zirala, eta bizirik geratzen ziranak lur onetatik alde egingo ebela, euren agindupetik kanpo geratu baiño len,** esanda.

1.473an Urrillaren 14an, IV Enrrike il orduko, I Isabelek Bizkaitarrai eskutitzbat bialdu eutsen, Bizkaiko Foru Legearen askatasunak baieztatzen ebanak.

1.474an Abenduaren 11n il zan IV Enrrike, I Isabelen ugazneba.

1.474an Abenduaren 12an, IV Enrrikeren il otoizketak egin ziran.

Eta 1.474ko Abenduaren 13an, Fernando Aragoien egoala, eta gortearen aginduz⁽¹²⁵⁾, Isabel Segobiara joanda, bertan izendatu eben Gaztelako erregiña.

1.475ean Portugal eta Frantziaren aurka egin ebezan borroketa, an egon ziran Bizkaitarrak beti lez, Isabel ta Fernandori laguntzen.

1.475ean Iraillaren 20an Burgosetik Fernandok, irain ordeko⁽¹²⁶⁾ agiri bat bialdu eutsen, IV Enrrikek Bizkaitarrai, **Judaseko**⁽¹²⁷⁾ izenagaz zelakotu ebazalako.

Emen, ez ete dogu Franko gogoratu bear?.

Eta emendik aurrera Fernando ta Isabelek, bialtzen ebezan eskutitz, agiri, norberaren agiri, lege berezietan, edo ta albalaeko⁽¹²⁸⁾ idazkiaren buruetan: **“Muy Noble è Muy Leal Condado”** ipini egiazala agindu eben. Ori ta geiagoren merezimenduak daukiezelako Bizkaitarrak esanda.

Fernandok au esanda urrengo egunean, Bilbaoko Iribildua: **“Muy Noble y Muy Leal”** izendatu eban.

1.475an Uztaillaren 7an, errege katolikoak Tordesillasetik agindu eben, Bizkaitarrak euren erritik kanpoko serbitzura joan bear izan ebenean, eurak Foruak agintzen eban lez egin bear ebela, au da, **“erritik urten orduko soldatak ordaindu”**.

1.475an Uztaillaren 27an Toedesillasetik, errege katolikoak beste agindu bat emonda: **“Bizkaia ta Enkarterriko mariñelak, ez egiezala euren serbitzuak lurrean egitera beartu, Foru Legeak debekatu egiten ebalako”**.

1.476an Uztaillaren 20an Fernando Bilbora etorri zan Foruai ziñez itz emotera Isabelen orde, eta Bilbaoko atean ziñ eginda, Larrabetzuko San Emeterio ta Zeledon ziñ egiteko Eleizara joan ziran.

Eta 1.476ko Uztaillaren 30ean Gernikara elduta, Bizkaitarrak, Antiguako Santa Mariaren eleizan egon zirala, Fueroak ziñ egiazala eskatu eutsoen, eta Fernandok orretarako etorri zala erantzun ondoren, erregeñagaitik be ziñ egiten ebala, Bizkaitarrak berari emon dautseen laguntzagaitik ezkerdun dalako, eta sekula ez eutsela ertsitu edo estutuko eta gitxiago Fueroak autsi, ezereztu edo oinkatuko esan eutsen.

Bizkaitarrak orren ostean, umajea oiturazkoa zan lez, Fernando, Gernikako Zuaiztpean dagon arrizko alkian ezarrita, beren eskuak muinkatu ebezan.

Eta askenez, Bermion ziñ egin eban.

1.476an Iraillaren 25ean, Fernandok agindu eban, Bizkaitarrak ezin dirala baitu edo atxilotu, errikoen artean eukiten ebazan ordaindubako zorrak gaitik.

Euskal Berbea, egiaren aintzakotzat euki ebalako?. Orejatar Martzeliñok bardin esan dau beti !!

1.474ko Abenduaren 13an Isabel katolikea erregeña izendatu orduko euki eban lenengo alaba, Isabel izendatu ebana, eta Portugaleko erregeagaz ezkondu zana 1.498an il zan.

Bigarrena, mutilla izan zan, Juanen izena ipini eutsoena, eta 1.497an Urrillaren 4an il zana.

Iruigarrena Juana izan zan **Zoroa** zala esan eutsoenari, Alemaniako Kaizarren seme Felipe **Ederragaz** ezkondu.

Laugarrena, Maria, Isabel bere aizta il zanean, Portugaleko errege bere koñatua zana-gaz ezkondu ebana.

Eta bostgarrena Katalina, Ingalaterrako Printze Arturogaz ezkondu zana, eta alargunduta, onen anai VIII Enrikegaz ezkondu zana.

1.483an Iraillaren 5ean, Isabel Bilbora etorri zan, eta Tenderiako ateetan Fueroai ziñ emon eutsen.

1.483ko Iraillaren 8an Isabel, Portugaletera joanda, Otxoa ta Ortiz de Montellano etxean, ostera Fueroak zindu ebazan.

1.483ko Iraillaren 16an Larrabetzuko San Emeterio ta Zeledonioren eleizan ziñ ebezan Fueroak. Eta Iraillaren 17an Euskaldunentzat Saindua dan Gernikako Zuaiztpean.

I Isabel Durangora joan zan, eta bertan Tabira, Durango, Elorrio eta Ermuko Iribilduaren Foru Legeari be ziñ emon eutsezan, eta erriaren bost giltzak artuta, Durangoko Santa Maria Eleizan amaitu eban ziñ egiteari.

Emendik aurrera eta naita 1.526ko idatzitako Foru Lege barriaren II gaiak alan eskatu, Bizkaira ez zan etorri Gaztelako erregerik ziñ egitera, goian esandoten lez, eskutiz

bidez bete egiten ziralako oiturazko arau orreik, gero Bizkaitarrak Gernikako Batza-
rean irakurrita baieztatu zana.

1.504an Azaroaren 26an, 53 urte euki ebazala Medina del Kanpon il zan Isabel. Eta
Bizkaian bere eriotzaren elizkariak eginda, Gernikan Juana eta Feliperen jauntza
baieztatu zan.

Taket arteko ondorio labur bat.

Isabelen Andre Jauntzan ikusten dogu, naita denbora borrokatsuak izan, itzarmen bi-
dez bata bestearen beartasunean, gure Foru Legeak indartu egin ziralako Bizkaitarrak eta
erregeak zentzun andiko leialtasunean jokatu ebelako.

Denbora iltzaille oneitan, Euskaldunak itzarmenekoak beti lez izan ziran, eta ikusi
dogun lez, Gaztelar erregeak euren larritasunagaitik, Bizkaitarren arremanakaz lotsa
aundia euki bear ebela, oartuta egon ziran.

Lurretik euren leialtasun bidez laguntza aundia euki ebalako, eta ez gitxiago mariñel
eta itxasontzi egilletasunean oso trebeak izan ziralako.

Emendik aurrera baiña, bolbora edo lerrauts gintzaren⁽¹²⁹⁾ obetzeak ekarri eben izki-
llu ta kañoigintzagaz, Gaztelar erregeak gero ta indar geiagoagaz arrotuten asita, eta
bide batez 325ean Nizeatik asmatuta etorten zan azpikerizko dogma arauen men-
dekotasun orregaz, itzarmeneko ekandutik urruntzen joan ziran, edo ardura gitxiago
eukiten bai beintzat.

Gaztelar gorteakoak maltzur zitalkeri gogorrean asita, itzarmenaren zentzunezko az-
tarnak naastuten asi ziralako, naita Euskaldunakaz oraingo oraindiño eta gero ikusiko dogun
lez Austriatar guztiakin VII In Fernandorarte, emoneko ziñ itzak lotsa aundian zain-
du.

Emendik, Frantzia egin zan 1.789ko Iraultzara eltzen gara, eta ikusten dogun lez
euskaldunak zazpi luraldetan murriztuta geratu giñan, baiña Nortasunaren Askatasu-
netik ezer galdu barik, **Euskaldunen Aberria Euskadi dalako.**

Eta emendik aurrera ikusten dogu, Europan nortzuk eta zeri asi ziran **“Nazioa”** ren
izena aitatzten eta zer gura eben espainiarrak **“Nacional katolicismo”** orregaz.

SARRERA.

Euskalerrriak bere zabaltasunezko lur aundietatik gaur daukan neurriraiño murriztuta
agertu arren, euskal sinismenaren nortasunezko jabetasunean ezer ez ebala galdu, argi
ikusi geinken dogun gauza da, oraiñarteko edesti kondaira onetan.

Euskalerrriko Ego aldean, Araba ta Gipuzkoa nortasunezko jabetzan, gaztelatarrakaz
euki eben itzarmenean aurrera egiten eban.

Nafarroa 1.512an naita Fernando katolikoaren gudamenpe geratu, eta erregeakaz euki
genduzan itzarmen bidez anai artean beti borrokan ibili arren, bere nortasun osoan
irauten ebala ikusten dogu.

Eta Bizkaia bere Foruen nortasunezko jabetasunean errege katolikoekin, indartuta ur-
ten ebalako, gero I Karlosgaindik aurrera, Austriatar gustiekin ikusten dana da.

1.506an Espainako gortearen jabetzazko eritzian, garrantzi aundiko gauza bat sortu
zan, emen kontu aundiagaz argitu bear doguna.

Gaztelako gorteetan Euskaldunai, ez eutsien sartzen itzi, berba auek esanda: *“Porque (eran o) son gentes de estado separado”*.

Esan orreik eurak bakarrik adierazten dabe, Euskaldunek egiten ebezan itzarmenak, aukeratu egiten ebazan Jaun erregeekin egiten ebala. Eta gure jauntza aldi orretan espainiar erregearen eskuetan egon arren, erregearen pertsunagaz egiten zala itzarmena, espainiaren eragipenetik kanpo.

Jaun erregearen borroka ugari orreik artezean baiña, Euskal Izatasunaren aurka ez zirala izan esateko, korapillo ori zelan lokabetu edo askatu?.

Borroka guzti orrein zentzuak, erregeek euren norkerizko nagusitasunean asmatzen ebezan eskubideetatik agertzen ziran, eta euskaldunek jaun erregeekin egiten genduzan itzarmen bidez, beti lotuta agertzen giñelako bata edo bestearen alde, geienetan anai artean borrokan ibili giñan.

Nizean, mundua katoliko eritzian batzangotzeko artu zan erabagitik, Aita Santuak euren ondorengotasunean, kaizar sakratuaren domiña aundia ipinten eban dindilizka erregeen buru gaiñetan, indartsuenak bideratu egiezan orotasunean batzangotasunezko asmakizun orreik.

Orduko European orregaitik, borroka orreik ez ziran joaten zuzenean berezko erri edo Euskalerraren aurka bezela, katolikotasunezko legedi arauetan sinistuzo ta euren borroka zearbidez⁽¹³⁰⁾, gura ebalalako euskaldunak eta berezko errigizarteak euren txeberazko sare orretan arrapatu.

Mundu onetan baiña, kontu aundiagaz bereiztu bear doguz, zeintzuk diran gizonaren asmakizunak eta Jainkoaren Legeak.

European naita batzangoaren asmakizunean lur zabalak eta semealaba asko katoliko sare orretan arrapatuta geratu, beste erdiak fazizta erlijio orren bidez lelotuta egon arren, eta oraindiño berezko erriaren eskubideko legeakaz ezer erabagitu barik, eltzen gara XVIIIIn gizalde onetara.

Eta oraiñarteko batu zale asmakuntzazkoak, euren elburuak amarrukeri orrekaz ez badabe lortu, XVIII gizaldi onen askeneko aldian artzen dira zuzenezko erabagiak, gudu indarraren laguntzagaz lortzeko.

1.789an Frantziko Iraultza.

Frantzian, nun edo nundik erabagituta agindu zan, iraultza ori egitea?.

European etorkizunari begira, aurrerakuntzazko oinkada barri bat emon bear jakon: *Diru kontuan, nekazaritzan, merkataritzan, burnigintzan eta eurentzako bear ziran lantegi gintzak*, beste egokitasun barri batzuk eskatzen ebezalako.

European baiña, nortzuk egon ziran entrabalotuta ardura orrekaz?.

Merkantilismo ta Katoliko asmakuntzaren indarrean, kaizartzako agintaritzan txuntxur antzeko lerrokadan arduratuta egon ziranak zalantza barik.

Frantziko erritarrak orregaitik, eziñ ziran izan iraultza ori egin ebenak, euren eskuetan ezer eukinez gain, naikoa euki ebelako txuntxur antolan agintari guzti oiek elikatzen, eta euren sendiak aurrera ataraten.

Katolikotasunean ondo babestuta, erdi maillako jauntxoak izango ote ziran, larregiko bizibide ona euki ebenak gauza orrein arduratan sartzeko?.

Ondo jakin ebenak, goian lenengo maillan egon ziran arduradunak izan ziran, zer bear zan aurrerako oinkada orreik emoteko, bizitzeko bear genduzan mozkin guztien kontrola euren eskuetan egon zalako.

Edestiko aldi onetan orregaitik ikusten da argitasun guztiagaz, gure biziaren erabilitasuna zentzuz aurrera eroateko, Jainkoak mundu oneri erperatuta ipini eutsozan Legegitik lege atalak artu barik, katolikotasunezko kaizartzan batzangotzeko erabagitu ziran norkerizko legeak artu ziralako.

Eta lege orreik menpekotasunezkoak ziranez, gudu indarra artean eroaten eben, eta orrela ikusiko doguz aldi onetatik aurrera, artuten diran erabagi guztiak.

Orduan egokitu bear ziran, Giza eta Berezko Errigizarteak daukazan eskubideak.

Mundu eta Europaren Jendekuntzan alango aurrerazko oinkada bat emon ezkerro, bera osotzen dauan ordezko egille guztiekin, neurri bardiñean, aurrera egin bear ebalako.

Ez ziran neurri orreik kontuan artu, Europako aolkulari nagusiaren baimenagaz mendeko ate guzti orreik zabalduta, merkatariak liberalismoaren jaurkintzazko asmoan ekarten eban guda indarrezko bizkortasunagaz, eskubide guztien gaiñetik ezarri zalako.

Eta Europan ortik gaur arte artu diran erabagi guztiak, menpeko sasilege era orreitan ikusiko doguz, nortasunezko errigizarte ezberdiñak batera bizitzen beartuta laterrituko lurraldeetan.

Menperatzailleak, norkerizko “**Nacional Katolicismo**” orretan bizi gindezan gura dabe.

Guk baiña, gure baitaren argiakin eragipenduta, Jainkoaren Legean nortasunduta bizi gura dogu, eta or ulertzen dira mundu onen edestian askeneko 2.000 urteko borrokaldi latzak.

EUSKALERRIAREN ARAZOAK, 1.789ko URTETIK GAUR ARTE.

II In Karlos “*tilluratua*”⁽¹³¹⁾ ondorengo barik il zanean amaitu zan Austriatar Hansburgoko leiñua, eta Espainako jaurkintza, bere arrebaren Maria Teresa Frantziko errege XIVn Luisegaz⁽¹³²⁾ ezkondata egon zanaren birseme, Borboi leiñuko Anjoutar Vn Felipe eskuetan itzi eban.

Vn Felipe Frantziko jaurkintzaren gortekoa izanda, goitik berako batzangomende eritzikoa zan, eta 1.700-1.714 urte arteko ondorengo guda sortuta, Aragoi ta Katalunya Austriako Karlosen alde egon ziralako, “*Nueva Planta*”ren legea aterata, eukezan Foruak ezereztu ebazan.

Kataluñak, 1.977ko Iraillan askatasunezko ezkukotasun⁽¹³³⁾ antzeko bat lortu eban espainiarren jaurpidean.

Euskaldunak eta Bizkaitarrak batez be, jakin eben laster agertuko zala onantza, eta alan sortu zan, mugak Gaztelako lurraldetik Bizkaiko itsasoraiño aldatu gura ebazanean portuen merkataritzazko zerga ordaiñak, gure erriarentzat bearrezkoak eta gaiñera gureak izanda, ordaiñ orreik eurak artu gura ebazalako.

Bizkaiko gizartea matxinatu ondoren, Vn Felipek ezereztu ebezan agindutako lege orreik, eta mugak ostera joan ziran beren lekuetara, Foruak beti lez geratuta.

Arik eta 1.839ko Urrillaren 29an Karlistadako gudaindar bidez Esparterok Gazteizetik, Foru Legeak ezereztu arte.

VII In Fernando.

1.808an Epaillaren 19an Asturiaseko printzearen alderdia gogor eginda lortu eban, IVn Karlosek erregetza, bere seme VII In Fernandoren eskuetan itzi egian.

1.808an Jorraillaren 15ean VII In Fernando, Napoleonegaz Baionan alkartzeko Gazteizen egoala, Bizkaitarrek gure Lege Foruak ziñez izenpetzeko, Gernikara joateko eskatu eutsoen.

Eta 1.808an Jorraillaren 15eko egun berean, Bizkaitar beste talde bat be aurreratu jakon, indarrez ipinita eukezan portuko kapitañak edo gudal buruzagiak kendu egiezala, Bizkaitarrak bere jaunagaz euki ebazan arreman onak, ostera bere onera ekarteko.

1.808an Jorraillaren 17an VII In Fernandok, euki genduzan Foru Lege guztiak baieztuz, gauza biak onartu ebazan, eta agindu ebazan bear ziran aldaketak egiezala, Bizkaitarrak euren egokitasunezko askatasunean jarraitu egien.

1.808ko Loraillaren 6an Napoleonek, IVn Karlos eta VII In Fernando Balenzaiko gazteluan atxilotuta eukazala, gortearen ekintzazko antzeko bat egin eban, bere anai Napoleon eta Bonapartetar Jose Espainako errege aulkian ezartzeko.

Napoleon eta Bonapartetar Josek, Bizkaiko Urkijotar Mariano Luis, bere ordezk ministroa, eta Mazarredotar Jose Domingo gudaontziren ministroa izendatu ebazan, eta Mazarredotar Jose Domingo Bizkaiko Batzar Nagusietan buru zala, Bonapartetar Josek, itz eman eban Bizkaiko jaun lez.

Napoleonentzat baiña, gauzak ortik aurrera okertzen asi jakozan, eta a ta guzti, Napoleonek Euskal Nortasuna onartu ta be, berak Europako Laterri guztiak lez, Euskal izaera Frantzez biurtu gura eban.

Frantzezak IVn gizalditik asi ta, beti ekarri dabelako azpian batu zaletasunean marratuta meneko eritzi ori, eta asmo oiekaz, Munduko Kaizar baten agindupean elburutu gindezan.

Bizkaiko gizartea matxinatu ondoren, VII In Fernandok ezereztu ebezan Euskalerrri eta Bizkaiarentzat batez be menpeko lege orreik.

Baiña leen espainiar gudataldeakaz eta gero Frantzesarenakaz ia bost urtetan, iru bider orren aldizkan ainbeste nekaldi ekarri ondoren, beste garrantzizko gauza bat sortuko zan: **“Batzuk Frantzez zale eta beste batzuk espain zale egin zirala**, Euskal gizartearen Baita naspillatuta, gero Espainol jaurpideekin eta karlistadaren guda bidetik, geiago naastuko zana.

1.810ean Iraillaren 24an, gudal nagusiak, Kadizeko gorteetan erregearen ordezkoa egiten egon zirala sortu eben **“espainiarren jaurgo barria”**⁽¹³⁴⁾, eurak aitu edo gura eben Espainol guztientzako ezarri bear zala ta, Euskal Lege, Nortasun eta Berezko erri lez euki genduzan eskubideko askatasunak kontuan artu barik.

Gudalburu nagusiak une oneitan euki eben guda indarragaz arrotuta, erregearen gainetik kokatu ziran, jaurgo barri ori, danez gain ezarri gurean.

Baiña begitu zer agertzen da emen: **“espainiar gudal nagusiak erregearen irudia buru lez euki gura ebenak, euren agindupean edo sortu eben konstituziozko jaurgo barri orren legepean beartuta ezarri ebela”**.

Gudal nagusi areik, zelan egin ebazan gauza orreik, erregearen gaiñetik eurak ez ba ziran iñor, lege barri orreik egin eta gitxiago ezartzeko?.

Orregaitik, European nortzuk euki eben agintaritzazko indar nagusi ori, azpiko aolku orrekaz, laterritasunen kaizartzazko batzangotasun orreik ezarri zitezene?.

Danok dakigu, diru zalekeri aldekoakaz batera, Erromako katolikotasunak zer gura eban Europa ta Mundu guztirako, bera izan zalako erregearen gaiñetik European aolkulari nagusi ta bakarra 1.685 urtetan.

Mendizabalek⁽¹³⁵⁾ orregaitik, Kadizen egoan espainiar gudal gorte edo guda yaurlari⁽¹³⁶⁾ agindupean sortu zan konstituzioaren legezko jaurgo barri ori, Bizkaian ipini gura eban, Euskalerrarentzako Zeruaren oneitariko atsegin sari bat lez, espainiarren beste lurralde bat geiago izan edin, eta orretaz alegindu zan.

Espainiarren gizarte guztia emendik aurrera alderdikidetu egingo zan, espainiar konstituzioaren alde edo jaurgo barriagaz aurrera egin gura ebenak, eta lengo antzera, erregearen al osokerizko agintaritzaz gura eben artean.

1.812an Urrillaren 17an indar eta maltzurkerizko auteskundean aukeratu ziran euren aldeko euskal ordezkariak, Kadizen egoan guda yaurlariaren aurrean aurkeztu zitezela agindu eutsen, espainiarren jaupidezko agiri orreik izenpetzeko.

Eta 1.812an Azaroaren 1erako antolatu zan, espainiarren jaurgo agiri barri orreik, Bizkaia-aren Udal guztiko erritarren aurrean irakurri eta gero ziñeztu zitezene.

Bizkaitarrak narda askorekin egin ebena.

1.812an Abenduaren 13an jaurgo orreri ziñ egin ondoren, Euskalerraren iru lurraldeko Udal guztiari agindu eutsen, 1.813n urte guztirako Espainiar eritziko ordezkariak aukeratu egiezala, Euskalerrri ta Bizkaiko gizartea, oiñaze ta nekaldi aundi baten sartuta.

1.812an Abenduaren 31n, ostera sartzen dira prantzez gudalozteak.

Eta 1.813an Bagillaren illa erdian, ostera urtetan dabe Prantzez gudalozteak Bilbotik.

1.813an Bagillaren 21ean, Arthur Wellesley Wellington dukeak Gazteizen, Napoleonen gudaloztea menperatzen dau, eta Napoleonen guda taldeak ortik aurrera, Frantziara aldatzen dira betiko.

1.813an Uztaillaren 21ean, Espainaren lurralde guztiko gotzaiñak asi ziran keiñatzaille esaten, **espainiar ordezkariagaitik iñork ez egiela txarto barbarik egin, zuzen edo ostonduz, iraulketaren eritziak sartu ez zitezene.**

Eta orretarako, espainiar eleiz guztietan, urte guztietako Epaillaren 19an “Te Deum” abestu egiela agindu zan, espainiarren jaurgo zaleak ekarten eben askatasun omenez.

1.813an Azaroaren 11n, Napoleonen gudalozteak porrokaldi gogorra artuta, Napoleonek Balanzaien elkargo bidez ziñatu bear izan eban VIIIn Fernandoren askatasuna, bere erregetzazko aulkian ezarri egian.

1.814an Epaillaren 13an VIIIn Fernando, Frantziaren lurraldeko Balenzay erritik urten eben erdi ugarte edo peninsula ontara.

1.814an Lorailaren 4an VIIIn Fernandok Balentziatik, espainiarren jaurgo zale gudu ordezkariak Kadizetik keiñuz agindu ebezan lege guztiak, ezereztu ebazan, eta gure Foru Legeak ostera ezarri ziran betiko eredutasunean.

1.814an Urrillaren 15ean VIIIn Fernandok, ostera baieztatzen dauz Bizkaia, Araba eta Gipuzkoako Foru Lege guztiak, Bagillaren 27ko eskutitzan egin ebanez.

Eta, 1.814an Abenduaren 14an Nafarroari beste agindu batekin, bere erregetzazko eskubideak berrezkuratu eutsozan.

1.819ko urtean IVn Karlos, VIIIn Fernandoren aita, Napoleonen atxilotasunetik aske geratuta, peninsulara itzuli barik, Erroman bizi zan, bertan il zan arte.

1.820ko urtean, osteraz azten dira gure Foruen aurkako eraso aldi gogorrak.

Guzur, maltzur eta indarrezko bidetik Euskal gizartearen *Arrazoizko Baita* lokaztu egingo dauana, eta urtearen aldaketa bidean, Euskal Nortasuna ezereztasunezko amil-tegira bideratuko dauana.

1.823ko urtean VIIIn. Fernandok, gudalburu jaurgozaleak beartuta Espainako jaurgo barriari ziñezko itza emon bear eutson.

1.823an Jorraillaren 2an, Prantziako errege XVIIIIn Luisen gudalozteak, Angulemak dukearen agintean Baionatik agindu eban: *“Peninsulara aldatuko zala VIIIn Fernandoren laguntzan, bere erregetzaren absolutismo edo alosokerizko jaurkintza lortu egian”*.

1.830ean VIIIn Fernandok, **Salikako** legea ezereztu eban, bere alaba Isabel errege aul-kian ezarri zedin.

Eta Espainaren ondorengo guda sortuta, gure Euskalerrarentzat zoritxarreko ondo-rioak ekarriko ebazan, txeberazko guda orreitan nai ta nai ez, nastuta geratu giñelako.

1.833an Iraillaren 29ko arratsaldean VIIIn Fernando il zan, eta bere emazte Maria Kristinak artu eben orde zespainiar jaurkintza, arik eta euren alaba IIn Isabel errege-tzazko adiñetara eldu arte.

1.833an Azaroaren 30ean, erregetzaren jaurgo barriaren agindua.

1.833ko Urrillan sortu zan espainiar erregetzaren ondoriozko guda, karlisten aldetik, VIIIn Fernandoren anaia Karlos Maria Isidro bideratuta.

ONEN ONDORIO LABUR BAT.

Espainako IIn Isabel eta Karlosen anai arteko ondoriozko guda orreik, euki ba eben be, ez eben euki erregetzaren aulkiagaz zer ikusirik, ondorio ori aitzaki bat baiño bes-terik ez zalako izan.

Aldi onetan egon ziran eztaibadak askoz sakonagoak izan ziran, batzango eta merka-taritzaren asmoak, erregeen erispeneko goi aldetik ibili ziralako.

Nun egon zan Europaren Ekanduzko aolkulari nagusia?.

Europen aolkuz, nork euki eban agintaritzaren indar nagusia?.

Erregeari gudal nagusiak gaiñean ipini jakozan antzera, berari diru zaleak gaiñean ipini ote jakozan?.

Ala, katolikotasunaren eritzian danok batzangotzeko, alan egitea gura eban, aolkulari-tzan aginten eban Erromako sorraldi orrek?.

Emen, esango dodazanetik salbuespen aundi bat egin bear dogu, berezko errietan Euskalerrian lez, eskertu ezin doguzan Gotzaiorde, Apaiz, Lekaide, Lekaime Aber-tzale demokratiko asko izan zirenak eta gaur diranak daukaguz, euren jakiturizko la-guntzarik gabe, Euskalerraren izatasuna gaur, ezereztuta egongo litzakelako.

Kaizar batzangotasun asmo orrek, erriko izatasunean naste asko sortzen dauelako, eritzi bien arteko ezberdintasunagaitik berba egiten gagoz emen:

Bata, bereiz edo izatasunezko errietan euren **Baitan, Jesusen** itxarokorrezko ekanduan mezu demokratikoak zabaltzen dabezan Gotzaiorde, Apaiz, Lekaide, Lekaime errikoienak.

Eta bestea, danon gaiñetik Erromako katolikotasun agindu gurean, munduaren edes-tiko berezkotasunean lortu ziran oiturazko izatasun ta ekandu demokratikoak, Norke-rizko batzangotasunaren egarrian ezereztu naiagaitik.

Son como ovejas, esaten dabela sarritan entzuten dogu.

Bai?.

Eritzi orregaz, **nungo kontuetan** artzen dira **Jainko Egilleak** ipini euskuzan **Legeak?**

2.000 urte daroaguz batzangotasunezko borroka latz orrekin, dan guztia batu baiño, milla zati geiagotan apurtzen dauazan, erri, izkuntz ta ekanduzko oiturak.

Ez ete da naikoa?.

Antza ez, begitu bestela gaur zer egiten dan Euskal gotzaiekin, naita Euskaldunak izanda gure Euskeraren Nortasunezko izatasunean egokitu ez zitezen.

Ta Euskaldunak izan da be, norke-rizko kaizar edo katolikotasunaren batzangotasunezko eritzian gizon egiñak bialdu, ia Euskaldunok espainiar biurtzen ba gaituen.

Idaz lan onen aria ostera artuta gero ikusiko dogun lez, Aita Santu, gotzai ta apaiz katoliko aolkulari asko lenengo karlistadaren alde ibilita, liberalak garaipentzen asi ziranean, gauza orreik eurakaz ez ba ziran etorten ostondutako itxuran, liberalaren aldera guztiz aldatu ziran.

Ondore, Europako edestitik etorten ziran mendeko asmo ta fazizta eritziakin alkartu ziran.

Nik emen, naita batzango zaleak izkutuan ekarri arren, sasikatolikotasunaren eten bako azpi joko maltzur aundi bat ikusten dot, ainbeste urtetan berezkotasunaren aurka egin ta egiten dabezan gauzak, ezin diralako ostondu.

Erromako sasikatolikotasuna baiña, ez ete da konturatuko, laugarren gizaldean erabagi zan kaizarrezko batzango asmoa, faziztarenean eragille nagusiena izan da, gatz egiten jakula siñistea maltzurrezko jokabide ori?.

Bizi onetan gaiñera, milla urte askoren eginkizunezko jokabidetik eta **azter bideko antolakuntzan ulermenduta, argitasun guztiagaz agertzen ba jakuz baitaren emaitzak.**

Aztu ete jakie, **Jainkoari** begira bizi onen **zor eskubideak** ordezkatzeko, ardatzezko eragille arduradunak, **itzal aundiko ekandu ta maitasunak dirala?**

Dana dala, orren arrazoiaren esan naia, **Europan egon diran borroka latz guztiak, kaizar mendeko batzangotasunaren asmo zaar orren elburugaitik izan dira**, batzuk norke-rizko lilluragarritasunean bizi daitezen.

Eta orregaitik, bizitzako panpiñaren ariak euren naiera erabilia, ez Karlistadarenak, ez Europako edestian egin diran amaibako borrokak daukie beste adierazpenik.

Oso susmagarrizkoa da, gaur errigizarteetan diruagaz sortzen dana. Nork antolatzen dauz sare arteko txebera orreik?.

Ala, erabillitasunaren biziko zabaldegian daukaguzan Norke-rizko arauak, **Jainkoaren Legeak** aurkezten dauskuzan eskualdi guztiakaz topo egin dabela ta, guzur geiagorik ez dalako sartzen ote da?.

Lenengo susmoa baztatu barik, Nik uste dot, azkeneko arrazoi au dala errukari, bizi-tza onek, beren legeak daukazalako.

Orregaitik, giza ta berezko errigizartearen eskubideari begituta nik egiten dodan itauna: gai bizi onetan, Jainkoari begira lortutako baitaren ekanduzko ulermenak “Kamaleoien margo edo kolore beste arpegi eukiko ote dabe?”.

Danok dakigu, gaiaren atal edo zatitxo guztiak aurkezten dauskuezan almenak, eta Bere Legearen bidez eurakaz ardurazko ekintzan egin geinkezan itaunak, amaibakoak direla.

Baiña ez lapurkerizko bidetik, gaitasun onen *baitak* eskatzen dauskun zentzunezko elburuekin baiño.

Bestela, edestiak erakusten dauskun lez, dan guztia: “borroka, eztanda, oiñaze, negarra, samiña eta ezbearretan biurtzen jaku”.

Orregaitik, gure bizitzako ekintza guztiak elburu bardin bategaz, Jainkoaren ezin bes-teko Lege bidetik, bealdetik gora jasotzen dira.

Baiña, Legeak bere azpia marratuta daukanagaz, “*ekanduzko lotsagizunean, zor eskubidearen ordezkoko ekintzak, danoren ardurazko baitagaz bardinduta*”, bizitzaren orekatzko bakeak argitu gengizan.

Egiztapen ederra bizitzak emoten dauskuna da, eta adierazpen aundiena, Jainkoak bizitz oneitara eragille lez bialtzen gaituenaren bidetik agertzen jakuna.

Baiña, zelango eragilletasunetan gabiltz?.

Norkeriaren asmakuntzazko alegiñaren bidez: “amarruti⁽¹³⁷⁾, maltzur, okerrak eta biurrizko eragilleak izanda?”.

Berezko arrazoiakin begitu ezker, ezin lei sinistu antzoki onetan egiten gagozenarekin, eta geiago, gaur daukagun jakintzarekin ezin leikelako ulertu, “gaia, giza ta errigizartearen eskubideakaz egiten dana”.

Euskaldunak, orregaitik begitu bear doguz edestiko atal oneik, begitu bear diran *berrezko* begiakaz.

Ikusi daigun zelan: “*Orain 2.763 urtetik gaur arte, Euskalerrriaren arazoak bardiñak dirala. Ez Frantzia eta Espainagaz, berea bakarrik dalako, Europarenta dalako baizik*”.

Gaurko egun oneitan, Kataluniako Sitgesen batu dira mundu onen jakintsu aundi ei diranak, eta artu dabezan erabagietatik bat, gizaren eskubideak, daukaguzan laterrizko arauetan zaindu bear dirala da.

Gizaren eskubideak nondik nora zaindu, *errigizartearenak* ez ba dira zaintzen?.

Zelako jakintsuak dira, ezer argitzeko *gai* ez diranak?.

Europarentzat, diru, agintaritza eta lege bardiñak gure dabez ezarri: “*Ordezkaritza*” menpeko jaurlintzan, daukaguzan “*Laterrietan*” ekanduz, ezin dabezanak zaindu.

Eta garrantzizko gauzeetatik, aundienak aztu?.

Edo ta Giza ta Errigizartearen Nortasunakin ezer ez egiteko, lan edo idaz maiaren gorde lekuan sartu?.

Euskaldunak arlo onetan, *ziur ta zuurtasun aundiz* jokatu bear dogu, iñozokerietan ibili barik, bizitzan, Euskalerrriaren Nortasunezko Demokrazi lez irauteko.

Gure Euskal Arbasoak milla urte askotako edesti luzean, ainbeste eramankizunagaz eutsi dautso daukagun Demokrazizko Nortasunari.

Gu izango ete gara, *Jainkoari eskaiñi bear dautzagun altxor aundi orren ondartzailleak?*.

Bete daiguzan patxadaz eta lelokeri barik gure *bizitzaren euskal ordezeko eginkizunak, mundu onen gizarte on guztiekin osagarritzkoak izanda.*

Eta, Jainkoak aginduko Bereztasunaren Legeak ondo ordezkaturata, munduko errigizar-teak aurrerantzean be: "Jakin dagien, Euskal Aberritasunezko Jendekuntzagaz, adierazpen ederrenetarikoa bat emon jakola, gaitutako bizitz oneri".

Euskalerrriaren kondaira onetan oraiñarte ikusi dogu, Euskadiri iñork ez dautsola beren nortasunetik ezer kendu, nai guda indarrarekin menperatuta euki arren.

KARLISTADAKO GUDATEAREN ZERGAITIA.

1.713an Loraillaren 10ean Vn Felipek, emakumezkoak erregetzaren ondorego jarraipenetik kanpo izten eban Salikako legea agertu eban.

1.789an IVn Karlosek ezereztu eban Salikako lege ori, nai ta aldarrikatu barik geratu. VIIIn Fernando lengo iru ezkontzatic ondorengo barik egonda, Napoleseko Maria Kristinagaz laugarrenez ezkondu zanean, aurdun geratu zan au.

Eta 1.830an Epaillaren 31n VIIIn Fernandok bere alaba IIn Isabel izango zana sei illabete jaio aurretik, bere aita IVn Karlosek 1.789an agertu eban legeagaz, 1.713an Vn Felipek ezarri eban Salikako legea ezereztuteko onartuta, emakumezkoai ortik aurrera baimena emon eutsen, erregetzazko aulkian ezarri zitezen.

Karlos Maria Isidro izan zan VIIIn Fernando bere anaiaren ondorengoa ia onen erregetzazko denbora guztian, arik eta VIIIn Fernandok lege ori aldarrikatuarte.

1.830ean Urrillaren 10ean jaio zan IIn Isabel.

1.832ko Iraillan VIIIn Fernando San Ildefonsoko eguras etxean oso gaisorik egon zanean, bizkor ibili ziran Karlos Maria Isidroren aldekoak Espainako agintaritza artezko.

Eta nai ta uts egin arren, Kalomardetar Frantzizko Espainako ministruak Fernando-ren eskutik lortu eban izenpetzea, Karlos bere anaiari izendatzen eban erregetzazko agiria.

1.832an Urrillaren 1ean baiña, Fernando ostera bizkortu zanean, Kalomardetar Frantzizko ministrua eta euren alde egon ziran agintariak jaurkintzatic kenduta, ezereztu eban sinatu ebana, eta gauzak ostera joan ziran Isabelen alde.

1.833ko Epaillan Karlos Maria Isidrok, bere anaia VIIIn Fernando ez ebala euki nagusitasunik, 1.713ko Loraillaren 10ean Vn Felipek ezarri eban *Ley Sálica* ori ezereztuteko esaten eban, 1.789an euren aita IVn Karlosek ezereztu ebanean, aldarrikatu barik geratu zalako, eta bere loba IIn Isabelen Asturiaseko printzea izatea ez ebalako on artzen, iges egin bear izan eban Portugalera.

1.833an Iraillaren 29an il zan VIIIn Fernando, eta Karlos Maria Isidro bere anaiak, IIn Isabel bere lobaren Asturiaseko erregegin gai izatea ez eban on artu, eta egun orreitan IIn Isabel erregeña izendatuta, bere ama Borbon Bi Siziliako Maria Kristinak erregezko jaurkintza orreik ordezkatu egiezan gutxiago.

Eta Karlosek orduan, Abarkatar Joakin orokorrezko ministrua izendatuta, espainiar gudaizte eta guda nagusiaren laguntza eskatu eban.

Gudal nagusien artean ez eban euki aipameneko laguntasunik, nai ta Portugaleko errege I Migelen onespena euki.

1.833an Urrillako illean, Espaina ta Euskalerrriaren Egoaldeko leku askotan agertu ziran Vn Karlos erregetzaren aldeko garrantzi gitxi euki eben matxintasunak, Bizkaia, Araba, Nafarroa eta Logroñon izan ezik. Balio ez ebena, Uri orreik luzaro karlistaren kontrolpean eukiteko.

Eta, 1.833an Urrillaren 6rarte ezin da esan borrokak edo karlistadako gudak asi zira-nik, arik eta Errioxa aldeko Trizio errian, Ladron de Zegama gudal nagusiak Karlos Maria Isidro, Vn Karlosen izenarekin errege izendatuarte.

1.833an lenengo Karlistadako gudaren asiera:

Atal onetan, adierazgarriko gauzak baiño ez dodaz aipatuko, bestela lar luzeegi egingo jakuz idazlan onen kondairak.

1.833an Urrillaren 1ean eldu zan Euskalerrira VIIIn Fernando il zanaren barria, eta Donosti ta Iruñako Uri nagusiak geratu ziran II Isabelen alde, espainiar gudalozte indartsuak euki ebezelako gudaltegiratuta.

1.833an Urrillaren 3an, Gazteiz eta Bilbaoko Uriak gudu indar gitzi euki ebezelako Karlosen alde geratu ziran, eta Orbe ta Eliotar Jose Maria Baldespinako markesak, Bilboko matxinatuak eta Aldundiko batzar kideak bideratu ebazanakaz, Mota zuzen-daria eta Aldundiko UHagon ordezkaiaik baitu edo atxilotu ebazan.

Bilbo izan zan Vn Karlosen ikurra leen goralduebana.

1.833an Urrillaren 6an Errioxa aldeko Trizio errian Ladron de Zegamatar Santos gudal nagusiak, Karlos Maria Isidro izendatu eban errege, Vn Karlosen izenarekin.

Eta ori sortu zanean esan leike, gudari asiera emon jakola.

1.833an Azaroaren 14an Zumalakarregi, Nafarroako karlistaren gudal nagusi izendatu eben, baldintza onen eskaera bidez: *“Nafarroako erregetzaren Foru ta Legeak zaindu egiazan”*.

1.833an Azaroaren 15ean Lizarran, Nafarroako erreñuaren jaurlaritza irasita geratu zan.

1.833an Abenduaren 7an Etxarri Aranatzen, Bizkaia, Araba eta Gipuzkoako Aldundiak be onartu eben Zumalakarregitar Tomasen gudal nagusitasuna.

1.834an Urtarrillaren 27an, Kastañon gudal nagusiak, euskaldunak: *“Gizatxarrak”-lez⁽¹³⁸⁾ zelakotu ebazan.*

Zumalakarregik emendik aurrera, zaldun gudak edo sasi gudako guduxkak⁽¹³⁹⁾, amai-bakoak ugaritzen asi zan, Liberalaren gudalozteentzat oso galbidetsu edo arriskukoak ibilbideak bihurtuz, eta ortik aurrera emon jakon asiera benetako borrokari.

1.834an espainiarrek, Zumalakarregiren aurka ezin ebelako ezer egin, ta ainbeste astiñaldi artuta bildur, Ingalaterra, Frantzia eta Portugalegaz egin eben laukoteko baltzu bidez laguntza eskatuz, Europako errege liberalaren aldetik laguntza aundiak artuko ebazan Euskalerrri ta Katalunia galtzeko bidean eukezalako.

Orregaitik ikusten da argi emen, Europaren arazo gogorra izan zala.

Europako liberalak, Berezko Errigizartearen gaiñetik mende eritzi orren buruz gaur lez, zelako batasunak lortzen ebezan argi ukusten ziralako.

1.834an Uztailaren 12an Zumalakarregitar Tomasek Baztaneko Elizondon, Vn Karlosegaz batzartuta, Euskal Lege edo Foruak ziñeztuazo eutson, eta onek onartu eban

Zumalakarregik eskatzen eutsona, Vn Karlosek Zumalakarregiri, bere gudaloztearen aintzindari⁽¹⁴⁰⁾ nagusi izendatuta.

1.835ean Bagillaren 8an espainiarren gobernuak, Frantzia ta Inglaterrari eskatu eutsen, egin eben egiunegaz arduratu zitezela, Euskalerrian eurak bakarrik karlisten aurka, ezin ebalako ezer egin.

1.835ean Bagillaren 15ean Zumalakarregi Bilbo inguruan egonda, ikusi gura ebazan Mirasol kondeak Uriari egin eutsozan arresizko sendokuntzak⁽¹⁴¹⁾, eta Begoñako Eleiz Nagusiaren atzealdeko eskuiñean dauan lenengo etxean bigarren solairura igonda, balkoitik begira egoala, Iturriagako orma baten ingurutik, berreun metruko bitarte egoan lekutik, belaun azpian tiro bategaz zauritu eben.

Bilbaoko gudari liberalak 800 edo 1.000 metru inguruko bitartea eukiko ebazan Zumalakarregi egoan lekuraiño, eta nai ta iñork jakin ez arren, baleiteke bere taldeko batek saldukeri bidez izatea tiro ori jaurtin eutsona.

1.835ean Bagillaren 17an, Zumalakarregi Zegamara joanda, Gerediaga, Gelos, Beloki, Hurgess inglesa sendagilleakaz, eta Telleriatar Franzizko "*Petrikillo*" esaten eutsoen sasi sendagilleagaitik sendatzeko ardurapean egon zan.

1.835ean Bagillaren 19an Ingalaterrako jaurkintzak Espainako gorteari erantzuteko, Lanzy Ewanseri agindu eutson britaniako lejiño bat antolatu egin.

1.835ean Bagillaren 25ean il zan Zumalakarregitar Tomas, liberal gudal nagusien poztasun aundienegaz.

1.833-1.839ko LENENGO KARLISTADAREN AMAIERA.

1.835ean Bagillaren 25ean Zumalakarregi il zanetik, edestiaren aria ostera artuta.

Vn Karlosek Zumalakarregi il zanetik, Gonzalez ta Morenotar Bizente izendatu eban Euskalerriko gudal buru nagusi lez.

1.835ean Uztaillaren 16an, Erriberriko merindadean Arga ibaiaren ezker aldean dauan Mendigorriko erriaren Egoaldean, ararte ezagutu zan aundienetariko borroka egin zan.

Fernandez de Kordobatar Luis liberalaren agindupean egon ziran 36.000 gudariak, astindu gogorra emonda, Gonzalez ta Morenotar Bizenteren 18.000 gudari karlistai, VIIan Karlos bera be estukuntza aundiekin iges eginda.

Zumalakarregiren eriotzetik asi eta borroka onen ostetik geiago, Vn karlosen gudaloztea banatzen asita, Karlistak maldaberan asi ziran.

Karlosen gortekoek, Gonzalez ta Morenotar Bizente gura eben gudaloztearen agintari, eta gudariak, Eraso edo Maroto gudal nagusiak.

Eta Aurrerantzean, sortutako naste onen bidetik amaituko zan Euskal Foru Legearen borroka.

Bai ta edozein gauza guztiaren gaiñetik, Euskal luraren babeseta eta Euskal gudariak euren lurretatik ez urtetea.

Ortik aurrera karlisten ekintzak beste Euskal arazo barik, euren espainiar erara aldatu ziran **“Antziñatar Alderdia”**ren izen barria artuta (**Comuniòn Tradicionalista**).

Eta Euskal gudarien biotzak nai ta guda gogorak emendik aurrera euki, galduta ibili ziran, areik eta 1.839an Dagonillaren 31ko ondamenara eldu arte.

1.836an Dagonillaren 13an Madrilleko eguras etxean sarjento gudariak matxinatuta egin ebezan alegiñagaitik, Maria Kristinak bildurrez, ostera aldarrikatzen dau 1.812an Kadizen ezarri zan konstituzioa.

Ekintza onegaz, Euskaldunen Aldudiko Foru agintaritzak ezereztu eta euren jaurgo barriaren konstituziozko legeak ezarri ebezan.

1.838ko urtean Marotok, oraindiño euki eban debekatuta itzultzea, baiña Gerge gudal nagusiaren utsegite ta gudaloztearen agintaritzan sortu ziran banaketaren bidetik, Vn Karlosek Marotori deitzea erabagi eban.

1.838an Lorailaren 21ean karlisten matxintasanak Oñate ta Andoainera zabaltzen dira, gudal alkarte ta gobernuko **“ojalateruen”** aurka.

Emen gauza bat argitu bear dogu, Vn Karlosen gobernuko gotzain eta ministruak, **“ojalateruek”** zirala esaten eutsenai, ez eutsen emoten garrantzi aundirik, gudariak egiten eben lanari, euren eritzian JAINKOAK emongo eutsezelako guda orren garaipenak. Bai?.

Maroto ta Esparterok, artu emon onak euki ebezan Amerikaren kolonizaziozko gudatan alkar ibili ziralako. Eta alde bietan salerosle ibiltzen zan Borgotako mandazai Etzaidetar Martin alde batetik, eta Bilboko ingles guda itsasontziren abialekuan egon ziran Hay eta Wilson gudal nagusien bitartez bestetik, asi ziran Maroto ta Esparteroren guda amaitzeko alkar izketak.

Iñok ez eban igarri Marotok erabilten eban azpiko joko ori, Karlosek gudaloztearen agintaritzaz emon eutson orduan, karlista gudalozteak ezin obeto era berritu ebazalako, gudariak len euki eben indar ta kementasunera aldatuta.

Muñagorrik bere bizi kondairan esan dogun lez, bigarren alegiñetan asiko zan emen.

Alperrik baiña, espainiarak bera baiño saltzaille obiagoa aurkeztu ebelako.

Espainiarrentzat, Abinareta izan zan benetako gizon saltzaillea, **“Forubako Bakea”** eskeintzen eutselako euri, eta len bere azpi joko aipatu barik geratu dan lez, salatari onek Baionatik erabilten ebezan: **Donostiko Udaletxearen idazkari izan zan Alzatetar Lorentzo, Gipuzkoako lurraldean politikako buru Amilibiatar Eustasio, Ernaniko Alkate Goikoetxeatar Inazio, karlistaren lurraldean bizi zan Arizmenditar Mariano eta olako agintea euki eben judas edo saltzaillezko Euskal gizonak**, espainiarrai bere ixil jokoan judasen mezu orreik emoteko.

1.839ko urte onetan Maroto ariñago ez bazan asi, Isabelen gudal nagusiakaz asten da berba egiten.

1.839ko Urtarrillatik, Vn Karlos erregearen gudaltegian Tejeiro gudal nagusiaren aldekoak ziranak, eta Maroto zaleen artean asten dira, gero ta biziago izango ziran eztabaidak, Marotoren alde egon ziranak Isabelen gudal nagusiekin alkar berba egitekoaren aldekoak ziralako.

1.839an Urtarrillaren 15ean Marotok, Vn Karlosen ondoan azpikari lez ipini eban Garzia ta Orejontar Jose bidez, Esparteroren bigarrenagaz berba egiten dau, alkar izketa orreitan urrengo mezuaren antolakuntzak ezarrita.

Marotok ortik aurrera, Garzia ta Orejontar Jose bitartekoekin Esparterogaz, artu emon andi ta ugariak eukiko ebazan.

1.839ko Otsailan Maroto beren gudozteagaz Tolosara joan da, gudariak matxinatu zitezen alegiñetan ibili ziralakoan, Gartzia ta Sanztar Pablo gudo nagusia eta Ibañez idazkaria atxilotzeko agindua emon eban.

Uriz eta Karmona Lizarrara bialdu ebazan, Garzia ta beste gudo nagusiekaz alkatu zitezen eta matxintasunezko alegiñ orreik ez ba ziran geratzen, danak tiroz ilko ebazan keiñada egin eutsen.

1.839an Otsailaren 14an, Maroto ta Esparterok antolatzen asi ziran 1.839ko eguinearen alkarizketak.

1.839an Otsailaren 17an Maroto Lizarran sartu zan bere gudozteakaz eta gaba orretan, Garzia gudo karlista nagusia arrapau eban Lizarrako ate baten, apaiz jantzita iges egiten egoala.

1.839an Otsailaren 18an Marotok, Garzia, Sanz, Gerge ta Yaniztar Juan Antonio, Karmona brigadierra eta Uriz intendentziako arduradun karlista gudo nagusiak, Esparterogaz bere izketaldi orrein aurkakoak ziralako eta gudozteak beren aurka matxinatzen ibili ziralakoen aitzakiagaz, bostak tiroz ilteko agindua emon eban.

Marotok, Vn Karloseri bere maltzurrezko jokoa ostonduteko, ez eutson esan ezer ilketa orreik egiten joan zala.

Bestela epaiketaren bidez bere azpikerizko joko ori jakin ebalako agirian geratuko zala, eta gudo nagusiak aske itxiz gain, bere lagun aundia zan Esparterogaz espainiarren alde saldukeriz ibili ziran egiten bakezko alegiñak utsean geratuta, bere bizia be dangilizka geratzen zalako.

Orregaitik eta Vn Karlosen bigunkeriaren aurrean jauntxu agertzen zalako, gudo nagusi orreik judazkeriz, ezeren epaiketa barik bialdu ebazan eriotzera.

1.839an Otsailaren 18an Marotok, Lizarrako "PUY" Baselizaren orma ostera eroanda: Gerge, Garzia, Sanz, Uriz eta Karmona Karlosen gudo nagusiak tiroz il ebazan bostak.

Bertan dago burdiñezko oroipengarri bat euren omenez.

Eta Lizarrako illerrian, gudo nagusien arrillobian dagoz euren gorpuak obiratuta.

Arrillobi orreitan ereñoztatuko gurutz azpian ta liseko lora artean burni xafla bat dago Nafarroako antziñatar edo tradizio zaleak idatzita:

"Dios, Patria, Rey. A los Generales Carlistas Garcia, Sanz, Guergè, Carmona, Uriz, fusilados por el nefasto Maroto en este sitio, el 18 de Febrero de 1.839. Dedicán este piadoso recuerdo los tradicionalistas de Navarra. R.I. P."

1.839an Otsailaren 20an Marotok eskutitz bat bialdu eutson Vn Karloseri, sortu ziran gertakizunak beren erara oartu egiezan.

1.839an Otsailaren 21ean, Vn Karlosek, azpisuge edo saltzaille bat zala asarre salaututa, Maroto kendu eban bere agintaritzatik.

Maroto Baiña, egoeraren nausia zan eta Vn Karlos ez zan gauza izan Maroto bere lekutik kentzeko.

1.839an Otsaillaren 24an Karlosek, agindu baten bidez ostera izendatzen dau Maroto gudoztearen guda nagusi lez, eta Zaratiegi ta Elio guda nagusiak askatu ondoren, Marotoren aurka egon ziran guda nagusiak Frantzira erbesteratu ebazan.

Ortik aurrera, zalantzak gogortzen asita.

1.839an Otsaillaren 25ean Maroto, Vn Karlosen aurrean aurkeztu zan, ilketaren gora bera ezer aitatu barik.

1.839an Epaillaren 3an Marotok, ostera salatzen dauz erbesteratuta egon ziran guda nagusiak, eta berak jakin ez arren, bertan be eukezan bere aurka asita egon ziranak.

Gertatu zan dan guztia, Marotoren maltzur eta saldukerizko jokoagaitik sortu zan.

1.839an Loraillaren 11n Karlistek, Bizkaian Karrantzako ibarrean eukezan aurkako mugatik alde egin eben.

1.839an Loraillaren 22an Marotok, antolaketak egiten asi zan, Frantziako gobernuak gudozte bien artean artekaritzazko ardurak artu egiazan, eta onen erantzuna ez ebalako on artu, inglesen billa asi zan, eta Uztaillaren 20an Lord Hayekin lortu eban artekaritza ori.

Argi dago emendik aurrera eta bai ariñago be, ez zirala geiago borrokatu bear, Vn Karlosek bere gudozteetan naita indar aundia eukela ikusita eta ainbeste urte borrokazko alegiñean ibili ondoren, zalantza aundiak euki ebazalako bere barnean.

1.839an Bagillaren 28an Luis Felipek erregearen izenean, Soult Frantzez mariskala ipini eban artekari lez, Karlos eta bere emazte Beirako Dukea espainiar erregetzari ukatuta, eurak gura eben erbesteko etxe baten bizi zitezen, eta eurak uzte au ez ba eben onartzen, Espainako kondea ta Kabrera guda nagusiak sinatu egiezala erabagi oneik.

Beste txatal bat be euki eban agiri onek, Maria Kristina erbesteratuz, II In Isabelen alaba, VII In Karlosen seme nagusiagaz ezkondu espainiarren errege izan zitezen, eta Euskalerriko Foru Legeak 1.830n urte arte orduko euki ebazan jabetasunean beti lez itxi, gudar karlistai euren maillakin espainiar gudozteetan lerrokatzeko almena emoten ebana.

Elkar izketa oneik eta gero aipatzen diranak, ez eben euki aurrerakuntzarik, Espartero eta espainiar gortekoak Euskalerrriaren menpetasun atzean ibili ziralako.

Eta eskubidearen egizko arrazoiauren aurka, saldukeri ta indar bidetik alan gertatu zan, indarkeriaren keiñuagaz eta guzur ta amarrukeri utsekin Esparterok, Euskalerrria menperatu ebalako.

Gaurko Euskaldunak, "gaiñean daukagun indarrezko guzur aundi ori da", Europaren aurpegian egia aurkeztuta argitu ta garbitu bear doguna, Euskaldun lez bizi gura ba dogu.

1.839an Uztaillaren 20an Marotok, Diego de Leon karlista guda nagusiak Ellioten ituna apurtu ebalakoan aitzakiarekin, Kantauriko itsas inguruak zaintzen ebazan Lord Hay itsas untziren kapitaiñagaz berba egiten dau, gudozte bien artean Inglesaren bitartekoa billa ibili zalako.

1.839an Uztaillaren 20an Esparterok, Urkiolako San Antonio artzen dau, karlistai atzeratuazota.

1.839an Uztaillaren 29an sortu zan Espartero ta Lord Hayen arteko elkarrizketa, onek Marotoren adierazpenak Esparterori aurkeztuta.

Esparterok on artu ebazan Marotoren eskeintzak, baiña Esparterok espainiar jaurkintzan aurkeztu ta gero: “espainiarren gortekoak, Karlosen gudalozteak Isabelen ama Kristinaren aginpean geratzen ba ziran esaten dabela” erantzun da.

Alkarrizketa oiek, karlista gudarien belarrietara eldu ziran, eta Bera, Lezaka ta Urda xen Marotoren aurka matxinatu ziran.

1.839an Dagonillaren 19an Vn Karlos bera be salduta, Maroto bere agintaritzan legeztu egiten dau.

1.839an Dagonillaren 22an Espartero Durangon sartzen da eta alkarizketak azten dira alde bietako guda nagusien artean.

1.839an Dagonillaren 24an Maroto, liberalaren guda nagusi Zabalagaz alkartzen da, Esparterorekin berba egin gura ebala ta, eta Marotok bere guda nagusiekaz berba eginda Vn Karloseri esan eutson zelako asmoak euki ebazan.

1.839an Dagonillaren 25ean, Elgetan erri agintari eta guda nagusiekaz egin zan batzarrean egon zan Vn Karlos, eta an inguruan egon ziran gudariak lenengo gaztele-raz eta gero beste bateri aginduta euskerara itzultzeko berba egin ebanean, Marotok gudariak keñua eginda, gudariak Maroto ta pakea asi ziran aldarrikatzen, eta Karlos laguntza barik ikusi zan ezkerero Lekunberrirantza iges egin eban.

1.839an Dagonillaren 26an Abadiñoko San Antolin basilizaren izketaldian euki eben lenengo ikuste (?) Maroto ta Esparterok.

Eta elkargoaren baldintzak idatzi ziranean, iñork ez eban siñatu gura Marotok baiño. Agiri onen zentzuak, Foruen baieztatzea, ta Espainaren aberriko legeakaz adoztasu- nean etorten ba ziran: “*Sin perjuicio de la unidad constitucional de la monarquía*” esan gura eban.

1.839an Dagonillaren 27an izketaldiko arremanak apurtuta Marotok, parkamena es- katu eutson Vn Karloseri, eta gudaloztearen prestakuntza agindu eban kristino guda- loztearen aurka joateko.

De la Torretar Simonek baiña, Bizkaiko gudari taldearen guda nagusiak ez eban onar- tu agindu ori, eta or erabagi zan gudaren amaiera.

1.839an Dagonillaren 28an Marotok, iñoren laguntza edo baimenik gabe de la Torretar Simon guda nagusiarena izan ezik, ontzat artu eban Bergaran egingo zan elkargoa.

1.839an Dagonillaren 30ean Marotok, gudaren amaiera aldarrikatu eban.

1.839an Dagonillaren 31n Bergaran alkartzen dira Maroto ta Espartero, eta salduke- rizko besarkada ondoren, Esparterori emon eutsoezan gaztelar bost batalloi, iru gipuz- koar eta Bizkaiko zortzi batalloi, Espartero bere aldetik, Foruak zaindu edo eraberri- tuko ebala eskeintzagaz.

Baitzezko berba orrekaz, gure “*Foru Lege*” edo “*Lege Zarrak*” Espainako gortekoaren naikerizko borondatean geratu ziran eta Espartero bera izan zan lenengoa, bere espa- teagaz Foru Legearen buruak moztuko ebazanak.

1.839an Iraillaren 3an Bizkaiko Aldundia, Elorrion oraindiño zortzi batalloi egon ziralako euren izkilluak emon gura ezean, Durangora aldatu zan, Aretxabala guda nagusiaz Foruaren gora beran berba egiteko.

1.839an Iraillaren 4an, Dalloko apaiza bere gudariakaz Poblaziñoko errian errendatu edo etsaimendu zan, Bergarako egiune onartuta.

1.839an Iraillaren 10ean, Nafarroako Aldundiak aldarrikapen bat egiten dau, sasi gu- dan ibili ziran taldeak aienatu edo ezereztu zitezen, garaitzaille guda nagusi⁽¹⁴²⁾ Ga-

raipenaren Dukea⁽¹⁴³⁾ espainiarren jaurkintza eta askatasunaren Foruko lurraldeen arteko ordezkioak, artekari lanetan ibili zalako, Foru Legeak euren legean babestu edo eraberritzeko.

1.839an Iraillaren 14an Vn Karlosek guzti au ikusita, borroka uztea erabagitzen dau, eta Dantxarineatik oraindiño leial eukezan Arabatar eta Napar gudariekin Auñamendiko mugatik Frantzira aldatu zan.

1.839an Iraillaren 25ean Araban, Bergarako egiuneagaz babestuta, Gebararen gaztelua errendatu edo etsaimendu zanean, amaitu zan Euskalerra ta karlistaren alde geratzen zan azkeneko zain tokia, Euskaldunak euren etxeetara joanda.

ALDE BIETATIK IBILI ZIRAN GUDAL NAGUSI ONEIN, JAIOTZEZKO ERRI edo ABERRIAREN «BAITAZKO ERITZIAN» EUKITAKO ULERMENAREN ONDORIOAK DIRA.

Karlista guda onen edestiko zeaztasunak ikusita, eta berezko errigizartearen ulermenak sikologiko arloaren azterbidetik ikertu ezker, nastetasunezko arrazoi edo eritzi bidetik, oldozmen asko dira “Nortasunaren ulermeneko Baitan” eretxitu ta gero, okerezko asmakuntzan agertzen diranak.

Edo ta arrazoi orren sorburua ikertuz, norkeriaren sasi jainko aldekoak guzurraren eragiñetasunean berezko eritarren “Baitak” nastuta, munduko giza seme alaba guztiak *Nortasunik gabe*, yopu batzango eritzian egindako aberri barrietan ardi talde lez ezarri gindezan, edesti guztiko alegin gogorretan dabizela, zeatz ikusten dogu.

Kontuan artu bear dogu, menderatzailetasunezko ulermen ori eritzi lez artzen bado-gu, sasi jainko mende zale indartsuen eskuetan geratzen gerala, eta beti ibiliko giñake *Aberriak* aldatzen, sasi jainko mende zale bakotzak, sasi jainkotasunezko norkerian daukien ikurraren ametsa bete egin gura dabelako.

Mundu onen bizitza on bideratzeko, baleiteke asmakuntz orreïn artean, batzuk borondate onagaz egiten dabizela. *Baiña, Jaungoikuak Izadi oneri bereztuta ipini eutsoezan legearen aurka?*

Norkerizko okerkuntza orreik ain indartzu agertu orduko, munduko giza seme alabaren “baitak” ulermenduta egon ziran ainbeste milla urte ariñago, daukagun gaiezko bizitza ez dala lur onetan irauteko, eta nai ta naiez, zor eskubidearen neurrizko epe labur bat bakarrik daukiela.

Orduan, zergaitik onartu ez bereztasunezko Legeek agintzen deuskuna, jakinda aberretasunezko **Gizan, Lur, Aize ta Uraren** ordezko eskubideetan erperatuta daukaguzala?

Europar, norkeriaren sasi jainkotasunezko guzur au, erromatarren kaizar ametsagandik datorrena da, eta berak maldaberan ekarten eban guzurra, K.o. laugarren gizaldian, Kristau sinismen erlijio ederra katoliko alderdikidetuz ta erromatarren kaizartzagaz biak norkerizko legean baieztu ebenetik, guzurrezko lokartzartetan urten ezinik sartuta gagoz gaur egunean be.

Napoleon eta Karlistadako gudak sortuta, zeintzuk izan ziran gudan ibili ziran gaztearen ulermeneko baldintzak, Euskal ta Gaztelar edo espainiar gazteak gudal nagusitasunera elduta, ainbat ezberdintasunaren ustezko eritzietan agertu zitezen?:

a).-*Norkeriaren maltzurutasuna garaipentzeko alegiñez, karlista guda orreitarara eldu orduko, amaitu ezin dan odoljariozko gudan ekarri dogu edesti guztia, gizaren ulermeneko ikuspegia ongaizkatuz*⁽¹⁴⁴⁾, *gorriz margoztu egin ebana.*

Orren esanaia, eskubidearen egia ta mendetasunezko guzuraren artean, borroka ugari ta latzak ekarri doguzela da, eritzi bi orreik zorro baten sartuta egon ezker, amaibako eztanda utsa baiño besterik ez daualako sortzen.

b).-*Yopuzko kolonigille denborak izanda ta Frantziko iraultzaren bidetik, berezko errien nortasunezko eskubideak ezereztuteko erabagi gogorak artu ondoren, Europako guda bi nagusi orreik ez ziran izan besterik, opil gozo baten amaieran, gainean ipiniten jakon ginda antzera, European indarrez, joputasunezko mendetasuna ezarri, danok norkerizko erabagiaren agindupean bizi gindezan.*

Egia da, Munduan egin diran borroka nagusiaren ostean, damu aundiak egon direla eritzi bien aldetik, egin diran sarraskiak ain gogorak izanda, danak billurtuta, nor guztien “baitak” garbaitasuna eskatzen dauskuelako, eta atsekabetasunean errudon sendituta, Giza ta Gaiaren eskubideak eskatu doguz beti.

Antza baiña, borroka guzti orreik ez dabe erabakitzen eta gitxiago argitzen ezer !!, atsekabetasun oiek aienatu edo suntsitu egiten diranean, goialdeko batzuk edestitik datorren menpeko asmakizunaren ariari ebatzen dautselako, eta danak diru ta on biziaren lilluratasunezko eragipen bidetik, ostera joaten garalako norkerizko ekintzatarra.

Danak jakin bear geunke baiña, “**NORKERIA, LAPURRAREN BIZITZA DALA**”.

d).-*Inguru begi zabal ori begien aurrean eukinda, baten batek esango daust, zer egingo leuke orduko nekazari gazte batek, bere onbeartasunean naita naiez Napoleonen aurkako borrokan lerrokatuta eta au amaituta bere ogibidea lortzeko dagoenean edo lortu ondoren?*

Erabagi oneri zentzun apur bat emotearren, gure orduko gizarte osoa kontuan artu bear dogu, norkeriaren menperatzailegaitik indarrez kontrolatuta egonez gain, eurak egi lez aurkezten dauskuzan guzurrezko arrazoien eragipenakaz nortasunean naastuz, gizartearen antolamendurako gaur lez bananduta agertzen giñela, jakintsu, gidari, maisu, lege gizon, emakumeetan, erlijioaren gotzai, apaiz lekaide lekaime artetan eta gizarte mailletan.

Geiago izan giñan eta gara, bealdekoak garela esaten dauskuenai JAINKO ZALE mailla guztietan, baiña goikoak norkeriaren maltzurkeri bidez guda tresneritik asita, bear dogun on guztia kontrolatzen dabe eta bizitz onetan oraiñarte, gaiak aurkeztu egiten dauskun ditek⁽¹⁴⁵⁾ guztiena kontrola daukenak, norkeriz jokatzeko sasi irabazte osoa eukiten dau.

Guzti au ikusita, Euskaldun gudal nagusi bi aurkeztuko dotzuedaz, ikusteko, eurak zelan erantzun eutsoen JAINKO seme lez euken BAITARI.

a).-Zumalakarregi ta Imaztar Tomas izan zan bat: Onek ez eban euki bildurrik, JAINKOA ta Euskal Aberriko egiaren alde jokatuta, jakin ebalako zer jokatzan zan an, eta borrokara eldu orduko irabazle urtetan eban, bere guda talde osoa **Nortasunduta** joaten zalako borrokara, naita etsai gudalozteak aundiagoak izan.

b).-Bestea, Espoz ta Illundai ta Minatar Franzizko, lenengo Napoleonen aurkako al-dian, garaipenduta urten eban ia borroka guztietatik, Euskaldunakaz Eusko Nortasunaren sinismenean borrokatzen ebalako.

Beste gauza bat agertu jakon, bere Aberriko Nortasunaren aurka, atzerritar maltzurrekin borrokatzen ebanean.

Len, bialtzen ebazan gudalozte aundi orrein gudariak, borrokan ibili ziran atzerritar lurraldea ezagutu ez gain, ez ziralako euren Nortasunaren egizko lurraldeak babesten ibili, eta gudaloztearen agintariak egi lez esaten eutsezanak, gudariek ikusten ebenagaz ginetariko **baitan** ez ziralako egokitzen, ardura gitxigaz borrokatzen ziran.

Bigarren, Espozek bere ogibidea aurrera eroatearren, jakinda atzerritarrakaz bere anaiaren aurkako borrokan ibili zala, bere **baitaren** lotsak minduta, espainiar gorteari Nafarroan borrokatu barik, Akoruñara borrokatzen bialdu egiela eskatu ebenean.

A ta guzti, Espainako agintaritzak, Espoz ostera ekarri eban Euskalerrira, eurak ez ziralako gai izan Euskaldunak menperatzeko.

Eta atzerritarrakaz bere anaiaren aurka borrokatu zanean, nai ta Jauregi Artzaia esaten eutsoena ta beste Euskaldun batzuk lagun euki, emen zikindu ebazan ararte irabaziko ospe guztiak, bere ulermeneko **baitan** aitu ezinik asarratuta, Lekarozeko erritarrak bosgarrenka berezitu ta tiros ilda erria erre, ta Karrera karlista gudal nagusiaren **ama** tiros ildako astokeriak egin ebazalako.

Egia da JAINKOAREN LEGEAK etsai asko ta aundiak daukazala, eta borroka orretan norkerizko zaleak euren egizko arrazoiakaz sortzen dabezan naste borrasteko lege bidetik, bizirik irauteko edo ta ogibidearen billa, ez gara arritu bear gazte batzuen alde bat edo bestean jokatzegaz, beartuta egiten ebalako.

Borrokan ibiltzen ziranean, alde batek edo besteak gazte gudariak arrapau egiten ebazanean, bakotzari euren arerio taldetan ipinten ebazan borrokalari.

Euren egoera ori, saltzailleak izan ziralako zan?.

Eta orregaitik, gizaki txarrak izaten ziran euren buruak il ez ebelako egiten?.

Kontuan artu bear dogu, bizitza ez dala geuria, eta gure ARIMAK mundu onetan eragilletasunezko arduran daukien gai jantzi au, eskubidearen ordezkioak betetako dala.

Azalpen orregaz beren jabetza, argi geratuta ez dala geurea eta debekatuta daukagula, beragaz ilkizun orreik egitea.

Gure Batzarraren jabetasunezko denboratan askatasunean bizi bagiñan be, norkerizko maltzurtasunari alboratu ezinean eta Euskalerriko Ego aldean gure jabetzak espainiar erregearen eskuetan ustegabez geratu ziranetik, berarekin egiune bidetik egiten genduzan itzarmen orreikaz, Jaun/errege bikoteko naste orretan, Euskaldunak beti ibili gara anai arteko borrokan.

-Orregaitik ez gara arritu bear, gizonak norkeriz edo ogi bidez beartuta bizirik irauteko, alango aldaketak egiten dabezenean.

Eta gitxiago apentza edo asperkunde lez artu, basakerietan ez gindezan ibili.

-Bizitz onetan gaur ikusten dogun lez, euskaldun guztien nortasunezko egokitasunak ez dira bardiñak..

Gure azkeneko 2.000 urte edestiko ibilkeran, euskalerrri lez daukaguzan eskubidearen etsaiak, guda indar eta guzurrezko arrazoi maltzurakaz, euren zauriak egin dabezelako gure nortasunezko gorpuan.

-Ortxe dago gure sinisbidearen arrazoizko lana, gure euskal gorputzan nortasunezko zauriak sendatzeko.

-*Eta etsaiaren guzurrezko lege bidetik gaur alderdikerietan banatuta aurkitzen ba gara be, euskal nortasunaren egia ipini bear dogu «elburu» danon ulermenetan, naste edo okerrezko zauri orreik osasundu daitezan.*

-*Ni baiño euskal nortasun aundiagoko zarragoari, askotan entzun dautsiet esaten: «**egiak askatuko zaitue**» eta berba orreik, euren berezko esanean artu bear doguzenak dira.*

-*Zumalakarregigaz ikusi dogun lez, euskaldunak, sinesmeneko elburu bidez alkartuko ba giñan, laster lortuko geunke euskadiren askatasuna.*

Euskaldun bakoitzak bere neurrizko ulermenean, maite dogulako gure izatasunezko euskalerrria.

-*Gaiak, aurkezten dauskuzan bere aukereak, norkerizko indar aundienean ibilita be, ez daukalako indar eta zer egiñik, gure ARIMAREN arrazoi ta maitasunaren sinismeneko indarraren aurka.*

-*Mundu onetan, **Jaungoikuak nortasundutako legearen aurka**, ez dau aurkakorik, eta gitxiago eragile on lez, euskal ardurak maitasunezko zentzunean erabilten badoguz.*

-*Geiago: bizi garan gizaldi au, zor eskubideko ardurean sartuta gagozan guzurrezko lokatz onetatik urteteko, eta amiltegiaren aurrean aurrera ezin eginean kokatuta geratu garelako, naita naiez, gaia, giza eta errien eskubideak berrezkuratzeko denborak eldu direla esangura dabe, bizi bidearen "**OREKAK**" guztiz alde baten okertuta, amiltegi begira ipini doguzelako.*

-*Gizaren eragilletasunezko arduran beartuta, norkeriaren zentzun bako lapurkeritik urten bearrean aurkitzen gara, eta orren itzulpena: «**nortasunaren zentzun aundiko aldiak kokatuta gagozela**» esan nai dau.*

-***Euskalduntasunak, nortasunezko jabetasunik ez daukala esaten dabe espainiarrak.***

Bai?.

Atzean edo kikilduta geratuko ote gara?.

1.833-1.876eko urte bitartean, karlistadaren gudak.

Iru izan ziran karlistadako borrokak, 1goa: 1.833-1.840ko urte bitartean.

2garrena: 1.849-1.860ko urte bitartekoa, edestilariak guda ez zana esaten dautsoenari.

3garrena: 1.872-1.876ko urte bitarteko gudakaz amaiera emonda.

Eta, nai ta Frankogaz 1.936-1.939ko urte bitartean milloi bat gizaseme ildako beste borroka latz bat euki arren, laurak menperatzaillezko gudak izan da, ez dira izan gai, arrazoiaren erabagitasunean gaurko egunerarte ezer argitzeko, lenengoko aukera bardiñean aurkezten garalako.

Iruetatik, lenengoa izan zan gogor eta odoltsuena, zazpi urteko borroka onetan 200.000 giza seme gaiñetik il ziralako.

Karlos Maria Isidro, VIIIn Fernando erregearen anaien alde izan zan leenengo matxinada au, Vn Karlosen izenagaz goraldu ebena.

Espainiar gudalozteak euren lurraldeetan, laster geratu eben matxintasun ori, Bizkaia, Gipuzkoa, Araba, Nafarroa, Aragon, Katalunya eta Balentziako erkidetasunetan izan ezik.

Eta gertakizun ori alan izanda, arrazoi ori izan zan errudun, borroka gorri orreik, erdi ugarteko Iparralde onetan izan zitezen geien eta gogorrenak.

1.840-1.860ko bigarren gudaldia.

Kabrera gudal nagusiak bideratuta, katalanak izan ziran Karlosen ikurra aurrera eroan ebena 1.839ko Dagonillatik 1.840ko Bagillararte.

1.839ko Urrillan Euskalerrria gudariz beteta itxi ondoren, Espartero 44.000 gudarikin Zaldubara joan zan, bere gualtegia Mas de las Matasen ezarrita.

1.839an Urrillaren 25ean eldu ziran Euskalerrira gure eraberritutako “Foru Legeak” bere txatal baten esaten eban araubide onegaz: *“Sin perjuicio de la unidad constitucional de la monarquia”*.

Eta beren bigarren idazkunean, *“Foruak, Espainiatar erreñuaren orokorrezko konstituzio edo iraspenagaz egokituta”* esaten ebana.

1.840-1.844ko urte bitartean, Euskalerrriak bakearen orde, menpeko legeekin ordaindu bear ebezanak.

1.840an Urrillaren 12an Esparterok, Maria Kristina beren errege ordegotzatic kenduta, espainitar jaurkintza artzen dau, eta ortik aurrera gure Euskal Legearen zauriak zabaltzen asiko dira.

1.840an Abenduaren 15ean Espainaren bitarteko agindu batek, Euskalerrriko mugak, Ebro ibaitik Auñamendietara aldatzen dauz.

1.841ean Urtarrillaren 5ean errege agindu batek, gure *“Foru Pasaia”* (146), ezereztu ten dau, espainiatarren gobernuko erabagi ta agindupean ipinita.

1.841ean Jorraillaren 23an ostera berrezkuratzen doguz Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabako Aldundiak, Nafarroan oraindiño, 1.836an kendu eutsezan Foru Legeak berrezkuratu barik.

Espainiarren gortekoak gauza guzti oneik, 1.839an Urrillaren 25ean itzarmendu eta sinatu zan egiuneko baldintzaren gainetik egin ebezan, euren norkerian menperatasunezko lotsabakokeri aundia ondo erakutsita.

1.841ean Dagonillaren 16an Espainiako jaurkintzak Nafarroako Aldundiaren baime nagaz, 1.839an Urrillaren 25ean sinatu ziran egiuneko legeari ezerezen jaramonik egin barik, lotsagarrizko *“Ley Paccionada”* ezarri eban.

1.841eko Urrillan, Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabak Esparteroren aurka, O'Donnellen matxintasunari lagundu eutsoen, Muñagorri be ilda, bere goiko kondairan esan doten lez, eta Espartero garaipenduta, beronek ez eban galdu aurkeztu jakon aukera ori ***1.841ean Urrillaren 29an gure “Foru Legeak”*** ezereztuteko.

Zazpi urteko guda au olan amaituta, Maroto ostera artu eben, kristino gualozteetan gudal buru nagusi lez, eta Marotoren Etxeko Kondea izendatu eben.

Marotoren saldukeria eta Esparteroren maltzurkeriak, asieratik argi ikusten diranak dira.

1.842ko urtean, 1.810-1.813 urteetan agertu ta legeztu zan konstituzio edo jaurgo barria “aurrerakoa” zala esaten jakonari, aldatu edo eraberritu zan.

1.842an Uztaillaren 1ean Julian de Lunak, Euskalerriko gizarte ta lurak beti danik espainiarrak izan ba ziran lez, gure Foruaren legeko jarduntasuna barragarritu gurean ibili zan, euskal oligarka batzuen onerako ta espainako anai arrebakaz borrokan ibilteko baiño bakarrik ez ebela balio ta abar.

1.843ko Bagillan Esparteroren aurkako matxintasun bat sortzen da, Euskalerrian Foruen berrezkuntzarako asko esan gura ebana, Esparteroren legeak ezereztuten ba ziran, baiña dana alper biurtu zan.

1.843an Urrillaren 10ean IIn Isabelek 13 urte bete ebazan, eta 14 urte baiño len adiñetan

nagusi lez aldarrikatuta, Azaroaren 10ean konstituzioari ziñ eginda, asi zan bere erregeñezko aginduetan.

1.843an Abenduaren 1ean Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabako Aldundiak Foruen jabetasuna ostera berrezkuratzeko alkartuta, IIn Isabeleri ezkutuzko meatxuan idatzitako eskutitz bat bialtzea erabagi eben espainiar jaurkintzan aurkezteko euren jazarraldia, eta erantzun ona ezan leike euki ebala, 1.843an Uztaillaren 4an ostera berrezkuratzen dalako Foruen araudia neurri aundi baten.

1.844an Epaillaren 20an Jiron eta Ezpeletatar Franzizko Jabier Ahumadako dukea ta Nafar gudal nagusien alegiñagaitik, guardi zibillaren taldea sortarazi zan, eta Iruñan dauka oroikarria: “Navarra al duque de Ahumada” esaten dauana.

1.844ko Loraillan, Narbaeztar Ramon Maria izendatzen dabe espainiarren jaurlaritzako lendakari, eta gure gogoetan okerkeri geiagoen itxaropena irudituz gain, ortik aurrera asi zan, espainiarren burudunezko amarkada esaten dautseenari.

1.844an Uztaillaren 4an espainiar jaurkintzaren erregetzazko agindu bategaz, ostera lengoratu egiten dira Foruen lege batzuk.

Argi ikusten da aldi onetan, gure ForuLegeak espainiatarren apetaldi ta naikerian ibili zirala, espainitar gobernukoak menpeko legeen zentzuak ez ebelako jakin zelan ezarri.

Antza, eurei be aditasun edo begirune aundia emoten eutsen, maltzur ta guzur galantakin ibilten ebazalako menpeko lege orreik.

Euskal nortasunaren sorkuntzatik asita, 1go karlistadako lan guzti onen Ondorioa.

Orduko denboretan kokatzeko, eta txoriak euren goiko zerutik ikusten daben antzera, nik uste dot alango begiraldi bat emon bear dautsagula Europako antzerki zabal oneri, giza ta errigizarte artean zer gertatzen zan eta zelan jokutzen eben berezko ekandu edo oituraren arauzko antolamenduakaz ikusi ondoren, jakin daigun zer gertatzen zan denbora aietan.

Len: Lur, Aize, Ur, Zuaitz, Landara, Abere ta Gizakiaren Eskubideak.

Gure arbasoen amaibako eragipidetik ikasi genduan zer egin, gaiak bere izaerazko ezberdintasunaren ataltxo alkartasunean ta zabaltasunean aurkezten dauzkuzan almen guztiekaz.

Jainkoari begira, bizitzaren egipidezko arlo zabal guztirako danok ordezkartzaren arduradunak eginda gagozela, eta Beren Legeak bizi garan guztiei bakez irauteko, oituraren edo ekanduzko orekak baiño besterik ez dabela eskatzen jakinda, bizitzaren edestiko denbora guztiak bardiñak dirala erakutsi euskuen.

Gai legearen antolakutzak eskatuta, asieratik asi gintzazan gure baitan atonduten gauza guztien almenak, eta gizarteko egipidearen ekanduzko arloan konturatu, gai gizatutako mundu onetan, zor eskubidearen ekanduzko ordezkartzak dirala ikurrezko elburuak.

Jainkoaren bizitz oneri, adierazpen ederragoagaz egiztatu edo erantzun al geinke?.

Nik ez dot uste, Jainkoak Berak daukalako lege orren baldintzakak oiñarrituz edo erperatuta gaiaren zentzua, gure baitan konturatu gaitezen.

IVn gizalditik ona baiña, batzuegandik norberia legeztu zan, eta danok gure baitaren arrazoizko argibidez dakigu “*norkeria*” lapurtza baiño besterik ez dala.

Eta Europaren edesti bidez, ainbat menperatzailetasunezko arau berrizte eta lege orrein barriztearen aurkako aldi gogorragaz sartzen gara, XVIIIIn gizaldi onetako gizarte lanetan erlijioaren itsutasunezko sinismenagaz batera.

Trebetasunezko ertilan ederretan, apain jariozko ordezenetik⁽¹⁴⁷⁾, zillar edo argi ta garbitasunen erinketako⁽¹⁴⁸⁾ aldira aldatu giñan, aurrerakuntza aundiak eginda.

Baita, XVn gizaldian Europaren gizartea ekanduzko bakera bideratzeko izan bear ziran, *sutauts edo lerrauts, itsas orratz, irarkolana eta ontzi oialetarako aurrerakuntza aundiak*, danak, etortezan norberizko asmo orren serbitzuan ezarrira, ez eben balio sasi jainkotasuna indartu ta borrokak gogortzeko baiño besterik, berezko arrazoia naste aundiagoetan sartuta.

Eta *Nortasun ta Norberiarene arteko eztabaida* odoltsu orrekin, eltzen gara XVIII, XIX, ta XXgarren gizaldi oneitara.

Euskal nortasunezko demokrazia.

Euskaldunak, Jainkoak mundu onetan oiñarrirituta daukazan legeari ordezkari ardura-dun lez, euren ekin bideko oituran ikasten ebezan guztiak ondo ulermenduta, sinismenduko arloan kokatzen ebela ikusten dogu, ordezeko ardura ortan euskal izatasuna, askatasunezko demokrazian nortasunduteko.

Orrela eldu zan daukagan askatasunezko demokrazi eder onetara, eta ez da urriñ joan bear euskal eredu edo jarraibidezko gizon emakume orreik nortzuk ziran jakiteko, gure aita amagandik asita, amaitzen dagoan gure aurreko gizadiagaz Euskalerrria beterik egon dalako.

Arrituta geratzen nintzan: Aurre ta Apraiztar Balendin agurtza edo errosarioa otoi egin eta euskeraren aldeko ardurea erakusten ebanean.

Aita Santi Onaindiaren amaibako alegiñak, Jainkoa, euskerea ta Euskalerrriaren alde.

Arizmendiarrrietatar Jose Mari apaiza, bere txirrindu zaarrakin alde batetik bestera doielara, egin ebazan alegiñak lantegiko lanbazkunak ta Eroski izenagaz ainbat erostetxe sortzeko, Euskalerrria bere askatasun eta demokrazizko senean iraun egien.

Zubikaraitar Augustin, Olazartar Martin, Oñatibitar Manu, Dunixi ta Jon, Azurtzar Jose Joakin, Arrindatar Anes, Paulin, Zubiri anaiak, San Sebastianar Joxe Mari

(Latzaga), Latiegitar Bizente, Aita Lino, Agirretar Jose Antonio, Ajuriagerratar Juan, Landaburu eta amaibako abar.

Bizitz onetatik Jainkoarengana eltzeko, ondo baiño obeto ulertu eben, gure arduraren ordezeko jokua Bere Legearen baldintzakaz zuzendu bear dogun bide bat baiño besterik ez dala, eta eskubidearen ordezeko ardura orretan emon ebezan euren alegiñ guztiak.

Ez eben begituten atzera, egindako okerrak zeintzuk ziran jakiteko baiño, eta aurrera emoten ebezan zentzun aundiko pausoak, demokraziaren askatasunezko legean ondo neurtutako pausoak izaten ziran.

Orregaitik ez gara arritu bear Euskalerrriaren sinismenarekin, euskal ekanduzko zentzua bereztasunean ondo neurtuta eginda dagolako.

Gu gara bizitza on ulertu bear dogunak, ardurazko zentzun ortatik okertu ez gaitezen, Jainkoaren Legezko bide ori, gauzaren aurrerbidezko itxurak naita eran eta aukeretan barrikuntzaren ikusmenean agertuta be, beti bardiña dalako.

Espainiar nortasunezko demokrazia.

Erromatarren katoliko kaizar asmakuntzatik datorrena da, eta oraindiño lortu barik daukie lez, norkerizko edo nortasun bakoa.

Bere edestiari begiraldi labur edo zeatz bat egin ezkerro, laster konturatuko gara, batzuen norkerizko ameskeri uts bat baiño besterik ez dala.

I Konstantino konturatu zan erromatar kaizartza maldabera gogorrean sartuta egoala, eta bide orretatik iraun ezkerro, ezin zirala lortu euren jaiotasunezko baldintzak, mundu osoa euren kaizartzazko agindupean batuta iraun egian.

Eta I Konstantino, erromatarrak ararte egin ebazan aginduzko alegiñ guztiak galdu ez zitezen, I Silbestre Aita Santuagaz berbetan asita, Kristau sinismena euren kaizartzagaz lotzea erabagi eben, latiñezko izkuntzagaz kaizar eta Aita Santuaren agindupean, mundu guztiko batzangotasun orreik lortu naian.

Norkeriaren katoliko izenagaz alderdikidetu eben kristautasuna, eta or egin jakon munduko gizasemeen ekanduzko zentzuari, egin dan lapurketarik aundiena.

Ortik aurrera, Jainkoaren seme ta erri guztiaren borondateak zentzuz batu barik urrundu egin ziralako, erlijiotik asita banaketak nun nai sortu ziran, eta nortasunaren zentzutik kanpo norkeriaren bidea artu zalako, gizaren alkartasunezko zentzuak erakarri baiño, eritziz iñoz ezin diran alkartuko urrunera bideratu ziran.

Batzangotasunezko asmo orreik lortu naian, gero ta erabagizko alegin gogorrangoak artu ziran, eta Europa ta munduaren aurpegia edestian odolez gorriturik, gaur, 2.000 urtetan zarrapastaka⁽¹⁴⁹⁾ ibili ta gero ikusten dogu, alegin guzti orreik okerrezkoak izan direla.

Menpeko baldintza orreik, abiadan ipini ziraretik jakin degun agintaritzza non dagoen, ordezkaritzza berezko zentzu ta denboran bete barik, beti aurreratu dira ondorengoak ezartzen, eta erabagi orregaz ordezkarien eskubideak lapurtzen diran lez, erlijiotik asita bizitzeko bear doguzan eskuarteko guztiak norkerizko lapurtzan erabilten doguz.

Aberastasunaren billa?.

Mundu onetan eta Jaungoikuaren Legean baiña, non aurkintzen da aberastasuna: *“Gaian, ala Izatasunean?”*. Anak aurreruntz daroaguzela eroaten gaituenean: *Gaia emen geratzen da.*

Eta len munduko gizaseme alabai indarrezko alegiñakin asto biurtzen ibili ba ziran, euren nortasunetik kanpo gaur lez atara naian alegiñez dabizelako, euren berezko baitak ez dauselako izten alango astokeririk egiten, gaur menpera zale orreik asto biurtu dira, euki daben eta daukien errakuntza ez dabelako ontzat artzen.

-Espainiarrak baiña, Europaren gauza izan da, ze ikustekorik daukie gauza onekin?.

-Dana:

Osio gotzaiña eta I Rekaredo.

K.o. 325an Nizean egin zan Eleiz Batzarrean I Silbestre Aita Santua ez zalako egon, Osio Kordobako gotzaiña, Bito, ta Bizente apaizakin lagunduta joan ziran ordez, eta ez alabear edo ustegabe⁽¹⁵⁰⁾.

257? Kordoban jaio zan eta 357an Panoniako lurraldean Sirmio urian il, Kodobako gotzai izango zan Osio jaun au.

Dagonil edo Agorrillaren 27an ospatzen dau Greziako eleizak Santu lez Osioeren eguna.

I Konstantinoren aolkulari lez, Osioeren zeregin aundienetariko bat, I Konstantinoren Kristau erizititik, arrianismoaren adierazpena baztartzea zan, mundu zabaleko kristau erlijioa, elkarte katoliko baten biurtu edo ta alderdikidetzeko.

Bertan baieztu ta arro irakatsi zan Zezareako Eusebiok katolikotasunentzat idatzi eban siñezteko Kredo.

Garbi ikusten da, katolikotasunaren asmakuntza ez zala I Konstantinoren gogametik sortutakoa, Kristau eleiz gizonena baiño, eta katolikotasuna bera izan bazan be ezarri ebanak, orduko eleiz gizonen adierazpeneko erabagitik etorrena zan.

I Rekaredo:

Ekialdeko kaizartza 1.453ko urterarte iraun ba eben be, K.o. 410eko urtean Erroma saskildu ondoren, Alarikogaz godoak sartzen dira Erromatar Mendebaleko kaizar joan.

Atanajildoren ostetik, Leobijildo izan zan Godoen urrengo errege 586ko urterarte.

Leobijildo, Ermenejildo Santua ta I Rekaredoren aita izan zan, eta Leobijildok bere seme Ermenejildo il eban katolikotasunetik aldunduta arrianismoa ez ebalako besarkatzen.

Eta Leobijildo konturatuta, espataren indarragaz bakarrik kaizargotza ezin zala zaindu ta gitxiago garaipendu, I Konstantinoren bidea artuta, bere seme I Rekaredo errege zala alegindu eban katolikotasuna besarkatu egian kaizartzagaz garaipentzeko.

587an I Rekaredok Arrianismoa baztartzuz eta katolikotasuneko eritzia besarkatuta, 589an Toledoko Eleiz Batzar Nagusia bere agindupean batu eban, eta ortxe emon jakon indarra oster a be katolikotasunaren norkerizko eritziari, Europa ta munduko erriartzartearn nortasunetzko demokrazien egarriari ainbeste kalte egiten dausena.

Zelan ziurtu Toledoko batzarretik agertzen dirala gure kalte guztiak?

VI, VIIIn gizaldietatik aurrera Europa osoak onartu eban Eleiza ta Aita Santuen nagusitasuna aolkularitzazko lanetan, eta ortik aurrera gero ta indarkeri geiagoagaz etorri gara Greziaren demokrazizko jakintza eta goitik berako agintaritzan datozen Erromako legeak, katolikotasun zentzuan ezkondu ezinik.

Ziurtza.

Badagoz Espainiren edestiari buruz, betikoa izan balitz bezela eta gaiñera garaipenaren guzur aundiko zentzuan idatzitako liburu asko.

Nik Aguraineko Klaretiarren liburutegitik baimenagaz artuta, aurrean daukaten liburutik artuko doaz bear dodazan zeatzasunak: D. VICTOR GEBHARDT^k idatzita eta 1.863an irarritako “Historia General de España y de Sus Indias” VIIn atalean eta 1.013ko orrialdean esaten dauanakaz ziurtzeko.

-“Espainiarrak katolikotasuna, aberri lez egiztatu egiten dabe”.

1.-Biktorrek, espainiarren izaerazko egiaren buruz espainiar biozkada azaldukeran, aberri katoliko lez aurkezten dauku.

2.-Biktorrek, Laterritasuna⁽¹⁵¹⁾ jaun txarra⁽¹⁵²⁾ dala espainiarentzat, espainiarrak esaten dabela adierazpenduten dauku.

Laterriak, iruntsi egiten dabezelako eurak daukiezan aberri katolikoek eskualdiak⁽¹⁵³⁾.

3.-Espainiarrak gaiñera minduta geratzen dirala Biktorrek esaten dau, Laterriak ziurtasunaren eza aurkezten dautsielako eurak katolikotasunezko aberkidetasunean daukien asmotan.

Iru azalpen edo adierazpen onei erantzuna emoteko, len jakin bear doguna:

a) Europa, katolikotasunean batzangotzeko asmakuntza IVn gizalditik abiadan ipini ebenetik XIXn gizarteraiño, naita indarkeri asko ibili, utsegille urten ebala.

Berezko lege eta asmatzen ziran menpeko legeakaz sortzen zan naste gogor orretan batu baiño, zati geiagotan banatzen ebazalako.

Eta bereztasunean sortutako izkuntzezko errigizarteak, indarkeri bidetik agertu ziran zentzunbako izkuntz ta mendeko erri barrien ondotik beti alde egiten ibiliko dirala, euren bereztutako baitaren zentzu kanpotik ez diralako onartzen ainbeste guzur ta okerkerizko lege edo arrazoi txepel.

b) XVIIIIn gizaldean Europaren katolikotasunezko batzagosuna porrot eginda gero, menpeko asmakuntz ori aienatu edo ezereztu ez egien, mundu osoko batzagosuna alboratuta lurralde txikerragoetan joan zirala Europa batzangotzen.

1.789an ori lortzeko, Frantzia iraultzatu ebela beste lurraldeetara zabaldu naitan maltzur indarrezko alegiñ orreik.

Eta orduko jaun erregeak epaiketazko lanak ordezkatu egiezan, itzarmeneko itunean antolamenduta egon ziran nortasunezko erriakaz, auek gudu indar gogorrekaz menpe-

ratu ebezala, espainiar, frantziar, engelandar, alemandar, eta abar, laterritutako lur men-
deekin, katoliko ta merkataritzan batzangotzeko asmakizun orreik aurrera eroateko.

Lenengoari erantzunda:

-“Katoliko” itza nundik nora da aberri baten adierazle. Ala mundu onetan, ankaz gora bizi leike?.

Izadi onetan AITAREN ondorengotasuna, asmatutako edozein itz barriekin mugatu leikena ote da?.

Berezko erri ta izkuntzakaz lendik daukaguz naste ta banaketa gitzi eginda, orain izkuntzaren iztegiakaz azteko.

Laterriak, aberriak ote dira?.

Espainiar faziztak, “**Nacional Catolicismo del Estado Español**” edo “**Estado Catolico Nacional Spainol**” esaten dabe ao zabalagaz.

Eta esaera ori, aberritasunaren adierazpena ote da?.

Esaera ori, 1.789ko urte ezkerotik, 1.810, 1.813 urte bitartean Kadizeko gorteetan, espainiarren izenean gudal nagusiak, Europako merkantil liberalaren kidetasunean asmatu ebezan jaurgoren lege barri edo aurrekoiezko zala esaten eutsien sorturiko konstituzio barritik, eta 1.823an VIIIn Fernando indarrez siñatzen beartu ebenetik ona da.

Eta esaera ta asmo orreik ez daukielako erritarren baimenik, adiñezko lengotasunaren ezean aurkezten ba dira, zer dira eurentzat aberriko senditasunean millaka urteak daukiezan izkuntz ta erriak?.

Berezkotasunean jaio diran erriakaz olan ibili ezker, ez da gogoratzekoa berezko eritarren gizon/emakumeakaz merkatuen dabizela?.

Berezkotasunean nortasundutako izkuntz ta erri, eta jaurgo edo konstituziozko aberri barri onen arteko bitartea, nortasuna eta norkerien artean dauan bitarte lakoa da.

Bigarrenari:

-Espainiarren aberria asmatzen dabizenak, laterritasuna eurentzat jauntxarra dala esaten dabela, adierazten deuzku Bittorrek.

Laterritasunak irunsi egiten dabezelako eurak daukien aberri katolikuaren eskualdiak.

-Mundu fisiko onetan, sagarrak meloiak ote dira?.

-Iztegira begituta “laterritasuna”: Gizaki edo gauza baten ezarpen edo jarkera esangurara dau, bere izaera egin leiken edozein aldaketara lotuta dagoena.

Eta adieraztutako itz muga orrek, zer ikuste dauka jaioterri edo Aitaren ondoregotik datorren aberritasunagaz?.

Argi dago, **laterritasunak** ez daukala ezer ikusirik **aberritasunagaz**.

Irugarrenari:

-Espainiarrek katolikotasunaren aberritasunean daukiezan asmotan, minduta geratzen dirala esaten dabe, laterritasunak ziurtzaren eza aurkezten dautsielako.

-Orduan, umeak edozer gauzagaitik asarratzen diranean egiten jakien antzera, gozokitxo bat emon bear ote jakie?.

-Laterritasunak Aberritasunarekin ez badauka ezer ikusirik, espainiarrak zergaitik eskatu edo naastuteko eskatzen dabe: “sua”, lerrauts edo bolboragaz alkartzea bezala dana, euren esangureko mugaketan oso ezberdin diran itz bi orreik?.

-Edestiaren ainbeste norkerizko nasteeekin, zentzuan ganorabakotu ote dira?.

-Nik badaukat lagun bat, amamari iletargia eskatzen eutsona.

Toledoko kaizartza edo Toledoren kaizarkeria.

Espainiarrak antza, daukien “aberritasunezko katolikotasun” ori, nai erromatar katoliko asmakuntzatik etorri, PPko alderdiaren Kospedal andreak euren gazteai ta telebisitan oraindiño esaten dauan lez, eurak badaukiela uri edo toki sakratu bat, aaztu bear ez dabena: **“Toledoko Kaizertza” edo “Kaizertzazko Toledo elburu lez”**. Laster ikusiko doguna.

Toledo, erromatarrengandik izan zan ardurazko Uria bere inguruko erritxoen artean.

Garrantzi aundikoa baiña, Leobijildok Bisigodo erregetzaren Uri Nagusi lez izendatu ebenetik aurrera, eta 589an I Rekaredok IIIIn Eleiz Batzar Nagusia ospatu ebenean, Toledo erreñu lez izendatuta geratu zanean.

Bere erritik, edestian aldatu diran jendekuntz guztiak itzi dabez euren etxagintz lanak.

Orregaitik da Uri bat etxe bikain askogaz beteta dagoena. Munduan baleiteke alango beste Uririk ez egotea.

Bisigodoak, ainbat Eleiz Batzar Nagusi ospatu ebazan Uri orreitan, 932ko urtean IIIIn Abderramamek menperatuarte, eta 1.085ean VIIn Alfonsorengaitik askatuta, iraun ebena bere nagusitasunean.

17 izan dira Toledon ospatu ziran Eleiz Batzar Nagusiak, erromatar deboratik 400 eta 527ko urtetan espainiar aberritasunezko eleizarenak bakarrik izanda, eta 589an irugarrena ospatu zanetik aurrera garrantzi aundiagokoak.

1.520, 1.522 urte bitartean Toledo izan zan erkidegoaren gudak⁽¹⁵⁴⁾ bideratu ebezanak I Karlosen aurka.

I Karlosek arrezkerotzik, Toledo ia bere bizi guztian euki eban espainiar kaizartzaren Uri nagusi lez, eta bere maldabera, espainiarren gorteak Madrillera aldatu ziranean asi zan.

Orregaitik, ez da arritzekoa gaur be, kaizargo ori naita arberatutako⁽¹⁵⁵⁾ itxuran egon arren, Toledon egotea, edesti bidez fazizta orreik zuzendu barik ekarten dabez maltzurrezko guzur orreik, oraindiño indarra emoten dautsoelako.

Euskaldunak.

Euskaldunak edesti guztitik oraiñarte, zazpi lurraldeetan murriztuta geratu bagara be, iñork ez daukue izaeraren nortasunetik ezer kendu, eta gitziago eskubidearen jabetzatik, euren eskuetan ez dagolako alango almenik.

Eta naita Frantzitar eta espainiarrak euren lurraldeak dirala esan arren, or erdian daukie Euskalerrria bere eskubideak aldarrikatuz gain, bere jabetasunagaz lotsazko begirunea eukitea eskatzen dauana.

Laster izango dana, giza bizitza amiltegiaren ertz edo leze bazterrean kokatu egin ondoren, gure mundu onetako eginkizunak beartuta agertzen dira aldaketa sakonak egitera, ertz edo leze bazter orretatik urruntzeko.

Eta **“bereztasun”** orretara itzultzeagaz, gai gizaren eskubideetara itzultzea esan gura dauan lez, or berrezkuratzen doguz ostera berezko eskubideak, urrengo XIIIn idaz lan onetan ikusiko dogun lez.

EUSKALDUNEN BIZITZAZKO OSAGARRITASUNA (1).

Euskalerrriaren arbasoak, Paleolitiko Neolitikorarte eta aldi orreitan, lortu eben Askatasunezko Jendekuntz Demokratikoa ez zan txantxetakoia izan.

Beragaz, bakezko bizi era bat sortuz gain, euren arteko kidekotasun andi bat lortu eben, irautasunezko denboraldi aietan, zor eskubidearen ardurazko eginkizunen egilletasunak oituratzen, kideasunaren emaitzak emon eutsezelako agerpide guztietan.

Eta gure bizitzaren bearrezko ekintzaren emaitzak agerpide orreik emoten ba dabez, bakezko ondorio orreik esaten dabe, Jainkoak Bereztutako Lege bidetik goazela bakez eta zentzun andiko osagarritasunaren ulermenean.

Sinismeneko jakintzaren mailla andi orreitara eldu ziran gure arbaso maitagarriak, Euskalerrriak bere edesti guztian ainbeste erasoari aurka egin ta gero, gaurko egunean guk daukagun sinismenarekin agertu gindezan.

Eta ori ez da lortzen, siniste orren milla urte askotako jabetasuna euki ezik.

A ta guzti baiña, menperatzailletasunezko kaizar arrano andi orreik, euren etenbako lan bitartez, euskal gazteen sinismenetan euren maltzurrezko zalantzak sartzen dabez.

Daukien menpetasunezko andikeritik, egi lez eta lillurazko itxuran botaten dabezan guzurak gure gazteen oarkuntzan ezartzen diralako, areik eta maltzurrezko arrai orreik euren itaunketa eta barneko azterkuntzagaz garbitu arte.

Karlista ta Frankoren guda ostetik, maltzur, guzur ta larderizko denborak izan dira, gazteak, euren norkerizko ulermenean ezarri zitezen, eta euren asarre bidez, sarritan entzun dodaz esaten, **“ezer egin dabe gure aurrekoak?”**.

Nik, badakit gure gazteen berba orreik, daukien ezinkorrezko larritasun aldetik urtetan dautsezela, arrazoizko egiagaz egiten dan ainbeste maltzur nastezko bidetik, gagozan jakintasunezko denboratan ezin dabelako ulertu, bizitzazko arlo guztietan eurei gertatzen jakiezanakaz.

Orregaitik eta goian esan dodan lez, txori begiraldi bategaz aurkeztuko dautsuet, Euskalerrriaren edozein erriko antzerkian zer gertatzen zan, karlistaren guda bidetik.

Bai ta, karlista guda ostean liberal faziztarekin, eta geroago Frankoren faziztak garai-pendu ziranean, Euskalerrriko gizartea zelan geratu zan euren oinpean iñorako urten bide barik morroilpe.

Begitu daiguzan ba, karlistaren idaz lanean azalkatu dodazan borrokarekin, mendi baten albo bietatik zelan doiezan millaka liberalaren lantadun zaldunak eta oiñezko

gudariak euren izkillu ta kañoiezko tresneriekin, mendi orren aurrean egon zan erri-toxoan karlistak arrapatzeko.

Eta karlistek iges egin ebelako edo an ez ziralako aurkitzen, erriko agintari, apaiza ta maisua erritarrakaz plazaratu, eta iltzeko keiñada edo meatxuen galdeketakaz ez ba ebezan eurak jakin gura ebenetik ezer lortzen, erritarren arteko amar edo bostetik, gizon edo emakume bat artuta tiroz ilten ebazan danon aurrean.

Eta zelan gizon edo emakume baten batetik bildur bidez, zeozer jakiten ebenean eta eurentzat garrantzizko gauza izaten zanean, erritar geienari abere ta diru guztiak kenduta, erriak erre egiten ebazala, erritarrak txirotasun aundienean itxita.

Bai mendien basa oiana be erre, liberalak basarteetatik aldatzen doiezala, karlisten susmor aurkitzen ziranean.

Karlistaren idaz lanean aipatzen dot, zelan Karl Ferdinand Henningsenek liberalaren aldeko Inglesak, denbora onetan esaten ebala, *“In Isabelen gudalozteak Nafarroaren errietatik ibilterakoan, argi ikusten zirala euren zarraskiko asperkeriak”*.

Gure Euskalerriko errietan, orduko gizaseme emakumearen artean: *“bildur, ogibide, jende mea, edo ta nortasunaren eritzizko izaeran ainbat naste egon zalako”*, sinismeneko eritziaren arloetan naste aundiak egon ziran liberal edo karlisten alde bietan, eta geienak abertzaleak izaten ba ziran be, salaketaren bildur aundiak egon ziran, liberalaren zigorrez gain, Zumalakarregik berak be ainbat eriopeko zigorrak aginduten ebazalako, euren aurkako zelatan ibiltzen ziranai.

Eta oraiñarteko guda guztien ostetan?.

Gaur bizi garan geienak dakigu 1.936, 1.939ko urte artean, Frankok, berezko lege guztien gainetik egin eban basakerizko guda ostean, zelan geratu giñan morroilpe ezer ezin eginik.

Eta zeozer egiterakoan, zelan apurtzen genduzan buruak, gogorkerizko guda indar orren aurka.

Guda orreitan alde bietako gazteen ilketaz gain eta negargarrizko ingurubegi ori ikusita, *“norkerisko asmakuntzalarien biotzetan ez dabe sendituko damu andi edo ta Jainkoaren bildurrik?”*.

Nik uste dok, politika ta erlijioaren jakintzazko goiko maillatik asita *“norkeri edo sasi jainkotasunaren lapurrezko eritzian bizi gure dabela”* eta orregaitik ez gara arritu bear, gugaitik esaten dabenean: *“Ardi antzekoak dira”*⁽¹⁵⁷⁾.

Pozik baiña beste alde batetik, *“norkerian arautatuko legeak, Jainkoaren legeakaz topo egin dabelako”*, eta aurkako borroka nagusi orrekaz aurrera egin ezinik, *“arrazoizko alkar izketaren aldira agertu gara, gure bizitzak Jainkoak gai oneri ezarri Eutsozan Berezko Legeetan kokatzeko”*.

Lan aztuna aurrera begira daukaguna.

Itxarokorra baiña, Jainkoak bizitz oneitara eragille lez danori bialduta, eta zor eskubi-dearen ardurak ordezkatzeko aukera garbiak daukagun lez eukinda: *“Gure bizitzaren amaieran, Jainkoaren aurrean benetako gizon emakume lez aurkeztu gindezan”*, munduko gizaren *“baitak”* poztasun aundienetan kokatuz gain, gai mundu onen jaurkintza, beste zentzu oneko argitasun baten sartuko geunke, bearrezkoa dan, arrazoiazen ordezko ardura bidetik.

Zer esan Euskaldun gazteari?.

Ikusi dogun edesti onegaz, *gazteari lenengo esan:*

- a) *Gure ariñauko aita ama, apaiz lekaiide lekaiameak, ta agintaritzazko ordezkariak, naihoa egin ebela, guri Euskalerra eder au, berak gaur daukan demokraziaren askatasunezko sinismen aundian aurkeztuteagaz.*
- b) *Ekanduaaren gora bera Jainkoaren Lege lez, denbora edo aldi guztiak bardiñak izan da, eta Lege orren ordezkariak bakarrik eskatzen dauskuelako danon Baitari. Beren betiko legea, zuen bizitzazko belaun aldian jatorriz agertuta, zuen ardurazko txanda dala, berezko lege berezi orreik, oraingo eragille lez ordezkatzeara.*
- d) *Izkillu ta lerkain barik, norkerizko gizon maltzuraren atomozko guda tresnak, Jainkoaren Legeakaz topo egin da beartuta, gaurko edo betiko norkeriaren asmo bidetik urten egin bear dogulako, eta begirune aundiz Berezko Legeak berrezkuratuta, Gai-mundu onek oiñarrituta daukazan Legeakaz, eragille on lez, gizaren eskubideak zuzendu.*

Zer egin?.

a) *Gure Euskalerra osoan leen, Euskereak emoten dauskun nortasunaren sinismena osatu ta indartu.*

Eta Arana ta Goiri tar Sabinok eskatzen eban antzera, jakintzaren arloak sakon ikasita, bizitzarako bear doguzan arlo guztietako lantegi ta antolatutako elkarteetan sartuta, gizarteko toki bat bera esanda be, ez daitela euskeratu barik geratu, erriaren osasuna sendatzeko.

b) *Gure arbasoen eragipenetik, bizitz oneri ainbeste milla urtetan Jainkoak oiñarritutako Legeari begira, al eben adierazpen ederrenariko bat emonda: "Gure Lege Zaar eta gizazko eskubidearen alde, gaur gure Baitan daukagun askatasunaren demokrazizko egarrian, jakintzazko egibideak artu, Jainkoa eta gure Aiton Amonakaz daukaguzan zor aundiak ordezkatzeko, bide bakar eta egitsuena dalako.*

d) *Iñoz baiño sinismen aundiagorekin, mundu zabalean eta European batez be argitu ta erakutsi, gure ardurazko eragilletasuna zuzen ta garbienetarikoa dala, konturatu daitezen, alango IZAR bat ezin dala alboratu, Europa ta Mundua gaur, alango erri kudeatzaille on egarri dalako.*

e) *Eta gaur alderdikedetuta aurkezten bagara be, eta garai onen arrazoizko nastegaitik, sasi edo ezjakintzak bideratzen gaituen gorroto, bekaizkeri, burukoikeri eta norkerizko arrokeriak baztartuta, "Nortasunezko zentzun aundiz beti, gure Euskal Iparrezko Elburua artu bear dogu", goian esan doguzan guztiak ordezkatu gura badoguz.*

Euskaldunak Ipar lez, kontuan euki bear dogu, Espainol kolonigille eritzizko menperatzailleak, Toledoko kaizar irudian daukien lapurkerizko guda indarragaz eta munduko gizaren eskubide guztien gainetik, euren norkeria ezarri gure dabela gure Euskalerrian, eta len bait len, orko estualditik urten bearra daukagu, Jaungoikoa ta Munduko gizari eskeintzea gura ba doguz, Euskerea bidez, Askatasunezko-Demokrazian lortu genduzan zentzunezko jakintz aundiak.

Euskalerra oso zaarra da, bai gaztea be, eta nik badakit, Euskalerraren oraingo seme-alabak gai dirala, euren ordezkari arduraz orreik alai ta sinismen aundiagaz beteko dabezala, eta benetan diñotsuet, zuen belaunaldiaren unetxoa dala Euskalerraren Askatasunezko agertunea.

Ikusi dogun lez, Euskal izaera osagarritasunezkoa dala, bere Askatasunezko Jendekuntz Demokratikoak, ez dautsolako beste biderik aurkezten, eta gitziago maltzurrezko norberia-kin ibiltzen, EUSKEREA, euskaldunai emoten dauskun Izatezko Nortasuna, gure arbasoen oituratutako lan bikaiñaren bidez jaungoikuaren legeari begira zentzunezko eta zorroztasunezko egi aundiz eginda dagoelako.

Euskal gizarte guztiari esan: *“Aitzaki ta maltzurrezko alderdikeri barik, edo ta naita alderdiekaz jokatu bear, EUSKALERRIA edo EUSKADIren ELBURUAGAZ jokatu bear dogula, JAINKOA eta ABERRIARI zor dautsezelako gure izatasunezko NORTASUNAK.*

Eta kontu andian euki, Euskadi ta Nafarroagaitik berba egiten dogunean, Euskalerriarengandik berba egiten dogula, biak euskaldunak izanez gain, Euskalerraren biotzezko ardatz-gailluak diralako.

“EUSKALERRI edo EUSKADI, IZAERAREN NOTASUNEZKO GORPUTZ BAT DA,ORAIN ASIKO OTE GARA BA,DAUKAGUN GORPUTZ EDER AU ZATITUTEN?”.

ARGI IKUSI BEAR DITUGUZ, EUSKALERRIKO ETSAIAREN

“TREBETASUNEZKOERASOAK”

ARANA ETA GOIRITAR SABINO KONTURATU ZAN ETA ORREGAITIK ALDARRIKATU EBAN:

“EUSKALERRIA edo EUSKADI”

“EUSKALDUNEN ABERRIA DALA”

**Atutxatar Paul
Zornotzan 2.011n Urrillaren 21ean.**

OARKETAK.

- (1) *Batzangotu = globalizar.*
- (2) *Eragille edo kudeatzaille = gestorador.*
- (3) *Berezetasunaren Legea = Ley de esta Naturalizaciòn material, o el derecho de la misma en su comprensiòn.*
- (4) *Nortasunaren baita = conciencia de la persona en la realizaciòn de sus actos.*
- (5) *Gai = materia de esta creaciòn.*
- (6) *EUSKALDUN BAITA = conciencia vasca.*
- (7) *Azpiegitura = infraestructura, subestructura. "Infra" = debajo, "Estructura" = base de un edificio, o, cosa que queramos hacer.*
- (8) *Egilletasuna = gestiòn.*
- (9) *Ditekeen = posibilidad.*
- (10) *Oiñarri = premisa, base de lo que se puede inferir, o, hacer otra cosa.*
- (11) *Ozenezko = sonoro.*
- (12) *Alderatzailleak = comparatistas.*
- (13) *Mintzoeraren oguzpeneko = pronunziaciòn articulada.*
- (14) *Zeruko = divino.*
- (15) *Antzezko = analogias.*
- (16) *Izadi-iztia = cosmologia.*
- (17) *Gogo-iztia = tratado del alma psicològica.*
- (18) *Giza iztia = antropologia.*
- (19) *Dirdaitasunezko gogarketa = meditaciòn refleja.*
- (20) *Ugarit = Siriaren itsas-ertzean antziñako iri edo uria.*
- (21) *Ipuiezko asmamena = imaginaciòn mítica.*
- (22) *Jaikunezko kokamenaren = engarce ritual.*
- (23) *Erri-alda = emigraciòn, o, exodo de un pueblo. Alderrai = nòmada.*
- (24) *Eskoziako Piktoak euskaldunak ziran.*
- (25) *K.a. 753an.*
- (26) *Ekialdetik ibilita eta Ititaren jendekuntzatik artuta, itzulkeran, eurak ekarri eben burdiñaren ezauntza.*
- (27) *Hallstatt = burdiñ aldiaren jendekuntzazko lekua, 2.000 ilobi baiño geiago aurkitu zan lekua eta gatzaren meaztegiak.*
- (28) *Jendekuntza = civilizaciòn.*
- (29) *Iberiako erdi ugartera = peninsula iberica.*
- (30) *Ni, uste osoan nago Kadizeraiño zala.*
- (31) *Ibai arru edo sakana = foz, barranca, desfiladero, valle, o, cuenca del rio.*
- (32) *K.a. 560-529.*
- (33) *K.a. 521-486.*
- (34) *519-465.*
- (35) *Jendekuntz = civilizacion.*
- (36) *Alkar aurkeztea = confrontaciòn.*
- (37) *Begiz begikoak = diametralmente opuestos.*
- (38) *Erri gurasoen = patricios.*
- (39) *Kirkilleriak = fastuosidad, suntuosidad, lujo excesivo.*
- (40) *Joputasun antolakuntzan = organizaciòn de esclavista.*
- (41) *Arpel-arri edo Arri-zapaltzeko gailluakin = apisonadora.*
- (42) *Erdi ugarte = peninsula.*

- (43) 484-507.
 (44) *brebiario de Anniano, o còdigo de la lex Romana Visigotorum.*
 (45) 511-531.
 (46) 483-565 urte bitarteetan bizi zan.
 (47) 568-586.
 (48) 687-701.
 (49) 701-709.
 (50)?- 711.
 (51) *Bitizaren beste seme batzukin?*).
 (52) *nobles.*
 (53) *la Caba.*
 (54) *Jerez de la Frontera.*
 (55) *Erri-iltzailleak = genocidas.*
 (56) *Irarkola = imprenta.*
 (57) *Irarritzeko papera = papel para imprimir.*
 (58) *Lerrautsa = polvora.*
 (59) *Itsas-orratza = brujula.*
 (60) *Pizkunde = renacimiento.*
 (61) *Berrizkuntzazko = reforma.*
 (62) *Alkarganatu = mancomunar, coordinar, asociar, aliar, agrupar, (con)federar.*
 (63) *Jendekuntzatzeko = acion de civilizar, zibilizar.*
 (64) *Gadir = Kadiz, Europakko lenengo uria dala esaten jako.*
 (65) *Malaka = Malaga.*
 (66) *Hispais = Sevilla.*
 (67) *Emporion = Ampurias.*
 (68) *Rhode = Rosas.*
 (69) *Dianion = Denia.*
 (70) *Barzino = Barcelona.*
 (71) *Leia = rivalidad, competencia.*
 (72) *Nobenpopulania ta Akitania sekundan.*
 (73) *Dalmazia = Yugoslabia.*
 (74) *Klodobeo 481-511 urte bitartean frankoen erregea izan zana, bere emazte Klotildek, katolikotasunera aldatu ebana.*
 (75) *Akitaniako Dukerria, kontuan euki bear da Ebroraiño zala.*
 (76) *Lupus = Otsoa.*
 (77) *Septimaniako lurraldea = Erromatarrak Rodano ibaia, Auñamendiak eta itsasoaren bitartean dagoan lurraldeari esaten eutsen. Eta Frankoak, Garona ta Rodano ibai artean eta Auñamendi ta Zebenex mendikateen arteko lurraldeari Galia gotikaren izenagaz esaten eutsena.*
 (78) *Lupus edo Otso oneik, Aragoiko Iaka edo Jakakoak ziran.*
 (79) *Salduba edo Zalduba = antiguo nombre vasco de Zaragoza.*
 (80) *Banu Kasi = baleiteke euskaldunak izatea.*
 (81) *Dentro del estado franco, el estado vasco.*
 (82) *Austrasia-ko lurraldea = Klodobeo-k eraiki eban ekialdeko erregetza, eta Frantzia-ren eki alde, Alemania-ko mendebal eta Olandako lurraldeakaz osotzen zan.*
 (83) *Neustria-ren lurraldea = Merobijioaren denboran sotu zan erregearen lurraldea, eta ipar-mendebaleko Loira ibai, Mosa ibai, ta Bretañako lurraldeakaz osotzen zana.*
 (84) *Antolatzaile edo Artekari = arbitro.*
 (85) *Eskerron = gratitud, reconocimiento.*

- (86) *Onespena* = *aprecio, buena acogida, aplauso.*
- (87) *Regnun* = *reino.*
- (88) *Zintzotasunezko ziñ-itza* = *juramento de fidelidad.*
- (89) *Waifre* = *Wafarius.*
- (90) *Baituran* = *reben.*
- (91) *Nasgabea* = *el casto.*
- (92) 803-838, *Luis errukitsuaren (el piadoso) bigarren semea, Akitaniako errege izendatu eben, bere anai Lotarioren menpean, au, kaizar izenaren ondorengo zalako.*
- (93) *Baitua* = *reben.*
- (94) *Novempopulania* = *Galia erromatarrak 17 lurraldeetan banandutako bat, Aquitania lurraldeko geien osotzen ebana.*
- (95) *I Luis errukitsua* = *el piadoso, o, Ludovico Pio 778-840.*
- (96) *Karlos buru-soil* = *karlos el calvo, 823-877.*
- (97) *Uste* = *presuncion.*
- (98) *Garigliano o rio Liri en el centro de Italia.*
- (99) *Soiltzen* = *simplificar.*
- (100) *Bioztoi* = *resuelto, valiente.*
- (101) *Salduba* = *Zaragoza-ren antziñako euskal izena.*
- (102) *Derechos Universales Humanos.*
- (103) *Alkartu gaitetzan egitarau inguru baten* = *proyecto comun.*
- (104) *Magno esaten eutsienari, 838-812.*
- (105) *Kontuan artu bear dogu, erdi-ugarte onen Iparralde guztian laterritutako erri-gizarteak, Euskera-ren senetik berba egiten ebela, nai-ta izkuntzan naastuten asi.*
- (106) 994-1.027.
- (107) *Punpeziagaz* = *solemnidad.*
- (108) *Antzezko lanean eginda* = *idioma construido artificialmente.*
- (109) 1.128 inguruan jaio zan, 1.150-1.194'ko urte bitartean errege zala il zan arte.
- (110) 1.234-1.353 urte bitartean errege.
- (111) *Igortzi* = *ungir.*
- (112) *Europa-n, katolikotasuna izan zan agintari nagusiena.*
- (113) **JAINKOA ta LEGE-ZARRAK.**
- (114) III'n Alfonso 838-912'n urte bitartean bizi zana.
- (115) *Luxaondo* = *Luyando.*
- (116) 888.
- (117) *antolarazia* = *arbitraje.*
- (118) *Itzalgarritasuna* = *respetabilidad.*
- (119) *Apaiz-buru* = *Abad, o, superior de una colegiata.*
- (120) *Juan I de Castilla (1.358-1.390).*
- (121) *Gaxoa* = *Enrique III (1.378-1.406) el doliente.*
- (122) *Juan II de Castilla (1.405-1.454).*
- (123) *Gaztela-ko I Isabel 1.451-1.504.*
- (124) *Aragoi-ko II Fernando 1.452-1.516.*
- (125) *Ekintza orregaz, zarratu egiten ebazalako Aragoi'ko II Fernando eta Juana "La Beltraneja"ren eztaibadak Gaztela'ko erregetzaren eskubiderako. II Fernando bera be, Gaztela'ko erregetzaren odolietik etorten zalako, eta Aragoi'en neskak, debekatuta euki ebalako erregetzara igoten.*
- (126) *Irain-ordeko eskutitza* = *carta de desagravio.*
- (127) *Judas'eko izena* = *traidores.*
- (128) *Albalaeko* = *cédulas reales.*

- (129) *Lerrauts-gintzaren = fabricaci3n de la polvora.*
- (130) *Zearka, zearbidez = indirectamente.*
- (131) *Lilluratua = el hechizado.*
- (132) *XIVn Luis = rey "SOL".*
- (133) *Askatasunezko eskukotasuna Espainaren jaurpidean = autonomia bajo el imperio de la constituci3n Espa1ola.*
- (134) *espainiarren jaurgo-barria = creaci3n de la nueva constituci3n Espa1ola.*
- (135) *Mendizabalen izen-abizenak = Juan Alvarez Mendez izan ziran, 1.790an Kadizen jaiokoa.*
- (136) *Guda yaurlaria = gobierno militar.*
- (137) *Amarruti = marrullero, socarr3n, astuto, solapado, taimado.*
- (138) *Gizatxar = hombre malo, canalla, bribon.*
- (139) *Sasi-guda edo guduxkak = guerra de guerrilas.*
- (140) *Bere gudalozteen aintzindari nagusi = jefe supremo de los ejercitos karlistas.*
- (141) *Arrezizko sendokuntzak = fortificaci3n de la ciudad.*
- (142) *Garaitzaille guda nagusi = invicto general.*
- (143) *Espartero.*
- (144) *Ongaizkatuz = mezclar lo bueno con lo malo.*
- (145) *Diteken guztia = todas las posibilidades.*
- (146) *Foru Pasaia = pase foral.*
- (147) *Erti lan ederretan, apain-jariozko ordezpeneetik = dela representaci3n cargadamente oscura "Rococo" de las bellas artes.*
- (148) *Zillarraren erinketako aldira = tiempos de la luz y el refinamiento en las bellas artes "Plateresco".*
- (149) *Zarrapastaka = atropelladamente.*
- (150) *Alabear edo ustegabe = por casualidad.*
- (151) *Laterria = Estado.*
- (152) *Jauntxar = d3spota, tirano.*
- (153) *Eskualdi edo Esku-arteak = Bienes, recursos, medios de subsistencia.*
- (154) *Erkidegoen guda = gerra de la comidades, o, de los comuneros.*
- (155) *Arberatutako = agusanizado.*
- (156) *"Euskaldunaren osagarritasuna" = complementariedad de los vascos.*
- (157) *Ardi antzekoak dira = "Son como ovejas".*

BIBLIOGRAFIA.

- “Auñamendi eziklopediatik”
- “Labairu ta Goikoetxeatar Estanislao Jaime” “Historia General del Señorío de Bizkaia”.
- “Reader´s Digest” “Gran Diccionario Enciclopédico Ilustrado”.
- “D. Victor Gebhardt” editado en 1.863 “Historia General de España y de sus Indias”, VI n ataletik artutakoa.
- “D. Atonio Piralak 1.893an argitaratutako “Historia Contemporànea”.
- “Aranburuk” argitaratutako “Historia General del Pais Vasco”.
- “Julio Eyarak” argitaratutako “Euskalerriko Edestia”.
- “Sabindiar Batza Argitarazleenek” argitutako “Obras Completas de Arana Goiritar Sabin”.
- “Agustin Blazquez Fraile” espainiar edestiagaitik argitaratu eben “Gran Historia General de los Pueblos Hispanos”.
- “Manuel Alvarez” argitaratu eban “Historia de España”.
- “Antonio Ballesteros eta Berettak” argitaratu eban “Historia de España y su influencia en la Historia Universal”.
- “B. Beatriz Canton, Mª Nieves Diaz, eta Mª Cristina de Pablo´k, argitaratu eben “GIZONAK”ren liburuetatik.
- “Arturo´tar Kanpione´k” argitaratutako “NAVARRA EN SU VIDA HISTÒRICA”:
- “Lasa ta Apalategi´tar Josek” argitaratutako “EL PUEBLO VASCO DEMOKRACIA TESTIGO DE EUROPA”.
- “Mujika ta Berrondotar Plazidok” argitaratutako “DICCIONARIO VASCO-CASTELLANO” “DICCIONARIO CASTELLANO-VASCO”.
- “EUSKAL HISTEGI ENTZIKLOPEDIKOA”.

Eta “Barroeta ta Amorrortu´tar Klaudio´ren, ezin dodan eskertu laguntzarekin.

A large, stylized letter 'E' is enclosed within a circular frame composed of multiple overlapping, slightly offset lines, creating a textured, hand-drawn effect. The 'E' is a bold, black, serif font.

Euskerazaintza

Euskeraren erri akademia
Academia popular de la lengua vasca
Lacademie populaire de la langue basque